

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2021-2023 Güncellemesi

2024

EMEL COŞKUN

Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz III

İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Haritalama ve İzleme Çalışması:
2021-2023 Güncellemesi

Prof. Dr. Emel Coşkun

Eylül 2024

CEİD YAYINLARI

İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması: 2021-2023 Güncellemesi

Kaynak gösterilmek kaydıyla yararlanılabilir.

ISBN: 978-625-7666-24-4

Tel: 0 312 440 04 84

www.ceid.org.tr

www.ceidizler.ceid.org.tr

Kapak/İç Tasarım: Hasan Kürşat Akcan

Bu yayın Avrupa Birliği’nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği’nin sorumluluğu altındadır. Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

PROF. DR. EMEL COŞKUN Emel Coşkun, Düzce Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesidir. Doktora tezini University of Kent’te, Türkiye’nin insan/kadın ticareti ile mücadelede politika ve uygulamaları alanında tamamlamıştır. Toplumsal cinsiyet sosyolojisi, göç sosyolojisi ve araştırma yöntemleri alanında lisans ve lisansüstü dersler vermektedir. Uluslararası göç ve toplumsal cinsiyet alanındaki yakın dönem çalışmaları arasında ortak editörlüğünü yaptığı “Women, Migration and Asylum in Turkey: Developing Gender Sensitivity in Migration Research, Policy and Practice” (Türkiye’de Kadın, Göç ve Sığınma: Göç Araştırmaları, Politikası ve Uygulamada Toplumsal Cinsiyet Hassasiyetinin Geliştirilmesi) başlıklı kitapta kadın ticareti ile ilgili “Institutional Blind Spots’ in Turkey’s Policy Against the Trafficking of Women” (Türkiye’nin Kadın Ticaretine Karşı Politikalarında Kurumsal Kör Noktalar) başlıklı bölümü bulunmaktadır. Ayrıca Lucy Williams ve Saniye Dedeoğlu ile, Asian and Pacific Migration Journal’ın 2024 yılında yayımlanan "Precarity and survival of migrants in Türkiye" (Türkiye’de göçmenlerin güvencesizliği ve yaşam mücadelesi) başlıklı özel sayısının editörlüğünü yapmıştır.

İçindekiler

İçindekiler	4
Tablolar	6
Grafikler.....	6
Kısaltmalar	7
Giriş.....	8
Bu raporda neler var?	10
İnsan/Kadın Ticareti ile Mücadelede Uluslararası Gelişmeler ve Yeni Eğilimler.....	11
Küresel Gelişmeler: Pandemide Değişen Kadın/İnsan Ticareti.....	11
Cinsel Sömürü Amaçlı İnsan/Kadın Ticaretinde Azalma	13
Kendisi kurtulan mağdurların sayısı artıyor.....	14
İnsan ticareti davalarında azalan sanık ve mahkûmiyet sayıları	14
Bölgesel Gelişmeler: Avrupa Birliği, Eurostat ve GRETA Raporları	15
Yürürlüğe Giren Yeni Politika Belgeleri.....	19
AB İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Koruma Direktifi: Mağdurların Sunduğu Hizmetlerden Yararlananların Cezalandırılması.....	19
BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve İnsan/Kadın Ticareti	21
Türkiye’nin İnsan/Kadın Ticaretiyle Mücadelesinde Gelişmeler, Yeni Eğilimler	22
Mevcut Yasal Mevzuatta Değişiklikler	23
İdari Yapıdaki Değişiklikler ve Ulusal Raportör Atanması.....	24
Tespitlerdeki Gelişmeler: Pandemide Artan Tespitler	25
Koruma Faaliyetleri	29
Kovuşturma: Her beş sanıktan dördü beraat ediyor.....	30
Devletlerarası ve Uluslararası Kuruluşların Türkiye’ye Dair Değerlendirmeleri	32
“Tespitlerde gelişme var ancak yetersiz”	33
“Kovuşturma ve Cezalar Yetersiz”, “Adli Süreçler Cinsiyetçi”	34
Koruma önlemleri yetersiz: “Mağdurlar adli sürece dahil olmuyor	35
Öneriler	35
İnsan/Kadın Ticaretiyle İlgili Aktörler ve Faaliyetleri.....	37
Kamusal Aktörler ve Faaliyetleri	37
Göç İdaresi Başkanlığı (GİB)	37
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB).....	37
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)	38

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (TCCSBB): 12. Kalkınma Planı	39
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB)	40
Milli Eğitim Bakanlığı (MEB).....	40
Adalet Bakanlığı.....	41
Türkiye Barolar Birliği.....	41
Uluslararası Kuruluşlar ve Sivil Toplum Örgütleri	42
Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ).....	42
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)	43
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK).....	43
Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA).....	44
Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanlar Grubu (GRETA)	44
Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (International Centre for Migration Policy Development, ICMPD)	45
Uluslararası Göç Derneği (UGDER).....	45
Türkiye’de Yapılan Akademik Araştırmalarda Yeni Eğilimler	45
Sahra-altı Afrikalı kadınların artan görünürlüğü.....	45
“Organize suç” değil “suç için örgütlenme”	46
İnsan/Kadın Ticareti ile Mücadelede Göstergeler ve Veri Kaynakları	48
Kaynakça	67

Tablolar

Tablo 1 Türkiye’de Kadın/İnsan Ticareti ile İlgili Mevcut Veriler (2020-2023).....	26
Tablo 2. Beş Yıllık Dönemlere göre 16-17 Yaşındaki Kız Çocuklarının Toplam Evlilikler İçindeki Oranı (2002-2023).....	27
Tablo 3. İnsan Ticareti Mağdurlarının Uruklarına göre İlk 10 Ülke (2020-2022)	28
Tablo 4. İnsan/Kadın Ticareti Tespitinde ilk 10 Şehir (2020-2021).....	29
Tablo 5. Türkiye’de İnsan/Kadın Ticareti Ceza Davalarına dair Veriler (2020-2022).....	31
Tablo 6. İnsan Ticareti Suçundan (TCK 5237, Mad.80) Açılan Davalar, Sanık Sayısı ve Kararlar (2020-2021).....	32
Tablo 7. Türkiye’de İnsan/Kadın Ticaretinin Önlenmesine Dair Mevcut Göstergeler ve Veriler	53
Tablo 8. Türkiye’de Toplanması Önerilen İnsan/Kadın Ticaretinin Önlenmesine Dair Veriler ve Göstergeler	57

Grafikler

Grafik 1. Avrupa Birliği’nde Tanımlanan İnsan Ticareti Mağdurlarının Sömürü Biçimleri (2008-2022).....	16
Grafik 2. Türkiye’nin İnsan Ticareti ile Mücadelede Ulusal Yönlendirme Mekanizması.....	22

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği (European Union)
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AKİTKES	Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi (Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Being)
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CoE	Council of Europe (Avrupa Konseyi)
ÇHDS	Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (The United Nations Convention on the Rights of the Child)
EIGE	European Institute for Gender Equality (Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü)
EUROSTAT	Statistical Office of the European Union (Avrupa Birliği İstatistik Ofisi)
GİB	Göç İdaresi Başkanlığı
ICMPD	International Centre for Migration Policy Development (Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi)
ILO	International Labour Organisation (Uluslararası Çalışma Örgütü)
İTMMKHY	İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkındaki Yönetmelik
KSGM	Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TIP	Trafficking in Persons Report (İnsan Ticareti Raporu, ABD)
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UGÖ	Uluslararası Göç Örgütü (International Organisation for Migration)
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (United Nations Populations Fund)
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi)

Giriş

Bu rapor, “Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Geliştirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi” kapsamında belirlenen tematik alanlardan olan insan/kadın ticareti ile mücadele alanında hazırlanmış üçüncü haritalama ve izleme raporudur. Bu çalışmanın amacı toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddet biçimi ve en ağır kadın hakları ihlallerinden birisi olarak tanımlanan kadın ticareti ile mücadelede, toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde izleme yapabilmek için gerekli çerçevenin sunulması ve araçların geliştirilmesidir. Daha da önemlisi, bu rapor ile kadın/insan ticaretinin görünür olan ya da görünür olmayan biçimlerine dair farkındalık yaratmak, tartışma açmak ve daha uzun vadede toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

Kadın/insan ticareti yüz yılı aşkın süredir uluslararası politikanın gündemindedir. İnsan/kadın ticareti (*trafficking in human beings/ trafficking in women*) suçunun tanımı ilk olarak 19. yüzyılın başında, kadın hareketinin mücadelesi sonucunda kadınların cinsel sömürü amaçlı ticaretinin engellemesi amacıyla ortaya çıkmıştır. Zamanla kadın/insan ticaretinin farklı biçimleri de bu suç kapsamında tanımlanmıştır. 1980’lere kadar birden fazla uluslararası sözleşme imzalanmış, en son 2000 yılında, Palermo’da, BM’nin “Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol”ü kabul edilmiştir. Bugün insan ticareti ile mücadelede temel araç halini alan bu sözleşme 181 ülke tarafından imzalanmıştır. Türkiye de bu sözleşmeyi ilk imzalayan ülkelerdendir.

Son çeyrek yüzyılda insan/kadın ticareti alanında, özellikle kadınların ve kız çocuklarının cinsel sömürü amacıyla ticareti, en temel insan ticareti biçimi olarak tanımlanmıştır. Ancak günümüzde sadece kadınlar ve kız çocuklarının dahil olduğu cinsel sömürü amacıyla kadın ticareti değil, erkeklerin ve erkek çocukların da dahil olduğu farklı insan ticareti biçimleri de giderek artan oranda tanımlanmakta ve tespit edilmektedir. Bunlardan bazıları, emek sömürüsü, suça zorlama, dilendirme, hizmet ettirme, askerliğe zorlama ya da çevrimiçi pornografi gibi farklı amaçlarla insan/kadın ticareti vakalarıdır. Cinsel sömürü amacıyla kadın ya da kız çocuklarının ticareti hala en fazla tespit edilen insan ticareti biçimidir ve toplam tespitlerdeki kadınların ya da kız çocuklarının oranı yüzde 60 ile en büyük grubu oluşturmaktadır. Ancak son BM Küresel İnsan Ticareti raporu emek sömürüsü amacıyla insan ticaretinin cinsel sömürü amacıyla insan/kadın ticareti ile aynı oranda tespit edildiğini göstermektedir. BM raporuna göre, insan ticareti mağduru her on kişiden dördü cinsel sömürü amacıyla kadın/insan ticaretine maruz kalmakta (%38,7), dört kişi (%38,8) ise emek sömürüsü amacıyla insan ticaretine uğramaktadır (GloTIP, 2022). Bu durumun en temel sebebi toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik ve ayrımcılıktır. Ekonomik ve toplumsal kaynaklara erişimi kısıtlı olan, ataerkil toplumsal ilişkilerle emeği ve bedeni denetlenen kadınların, kadın ticaretinin farklı biçimlerine karşı daha savunmasız durumda olduğu dile getirilmektedir. Kadınlar arasında da yoksullar, gençler, göçmenler, mülteciler, gençler ya da engelliler gibi sınıf, etnisite, yaş ve vatandaşlık statüsünden beslenen dezavantajlı toplumsal kategorilerde bulunanlar için bu risk daha da artmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden beslenen insan/kadın ticareti sadece cinsel sömürü amacıyla değil, emek sömürüsü veya hizmet ettirme amacıyla da olabilmekte ya da farklı sömürü biçimlerini bünyesinde toplayabilmektedir. Örneğin on sekiz yaşından küçük evlendirilen kız çocukları

ya da ev işçisi göçmen kadınlar hem emek sömürüsü hem de cinsel sömürüye maruz kalabilmektedir.

Kadın/insan ticareti suçu genellikle düzensiz göçle ya da insan kaçakçılığı gibi uluslararası suçlarla ilişkilendirilmektedir. Bu durum kısmen BM tanımında sınır aşımına ve insanların “nakledilmesine” referans verilmesinden kaynaklanmaktadır. BM Palermo Protokolü’nün insan/kadın ticareti tanımında, sömürüye uğrayan insanların fiziksel olarak taşınmasına referans verilmekteyse de bu suçun işlenmesi için mağdurun bir yerden diğerine taşınması ya da ülkelerin sınır aşımı şart değildir. Benzer şekilde bir ülke vatandaşları da insan/kadın ticaretine maruz kalabilir. Nitekim son yıllarda yapılan tespitlerde, kendi ülkelerinde insan ticaretine maruz kalan insanların oranında artış olduğu tespit edilmektedir. İnsan kaçakçılığı (*human smuggling*) ve insan ticareti (*human trafficking*) suçları BM’nin Uyuşturucu ve Suç Ajansı (UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime) tarafından aynı uluslararası sözleşme altında ele alınmıştır ve insan/kadın ticareti suçu, çoğu zaman, insan kaçaklığının bir sonraki aşaması olabilmektedir. Bu iki suç arasındaki benzerlik, insan/kadın ticaretinin tespitini zorlaştırmaktadır. Birisinde mevcut yasal kriterleri karşılayamayan göçmenlerin gönüllü bir şekilde araçlara bel bağlayarak göç etmesi söz konusudur. Diğerinde ise zorlama, kandırma veya çaresizlikten yararlanmak gibi araçlarla insan iradesinin geçersiz kılınması gerekmektedir. Ancak İtalyan yönetmen Matteo Garrone’nin Oscar adayı filmi “Io Capitano” (Kaptan Benim, 2023) filmi tam da bu ayrımın pek mümkün olmadığını göstermektedir. Nitekim uluslararası insan/kadın ticareti de insanların göç motivasyonundan beslenmektedir ve çoğu zaman Batılı devletlerin sıkı vize rejimlerine karşı belgesiz sınır aşımını kapsamaktadır.

İnsan/kadın ticaretinin düzensiz göçle ilgili bir konu olarak yorumlanması, Türkiye’de de yakın zamana kadar, ülke sınırları içerisinde ve vatandaşların kadın/insan ticareti vakalarının görünmez olmasına yol açmıştır. BM Protokolü’nde tanımlanan insan/kadın ticareti suçunun uzun yıllar göç ve göçmen kadınlar bağlamında yorumlanmasının yanı sıra ülkelerin, toplumsal cinsiyet, çalışma ya da göç gibi öncelikli politika alanları da insan/kadın ticareti suçunun tanımı ile kesişebilmektedir. Örneğin kayıt dışı çalışmanın yaygınlığı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden beslenen fuhuş sistemi ya da küçük yaşta çocukların evlendirilmesine tolerans gösterilmesi gibi devletlerin göç, çalışma ya da toplumsal cinsiyet rejimleri ile kesişen politikaları, uluslararası sözleşmeler ile karşı karşıya gelebilmektedir. Erkek egemen toplumsal cinsiyet rejimleri, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve eşitsizlik, kadın ticareti tespitini zorlaştırabilmektedir. Örneğin 18 yaşından küçük kız çocuklarının evlendirilmesine göz yumulduğu ya da çocuk emeğinin yaygın olduğu ülkelerde bu suçların tanımlanması da güçleşmektedir. Benzer şekilde kadın/insan ticareti tanımı, ulus devletlerin fuhuş rejimlerine göre de dar ya da geniş kapsamda yorumlanabilmektedir. Örneğin İsveç modelinde olduğu gibi ticari seks endüstrisindeki tüm kadınlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olarak “zarar gören” taraf olarak tanımlanabilir ya da rıza ile seks sattığı düşünülen hiçbir kadın cinsel sömürü amaçlı kadın ticareti tanımına girmeyebilir. Nitekim önceki CEİD İnsan/Kadın Ticareti raporlarında da dikkat çekildiği gibi Türkiye’de de hem tanım ve tespit hem de koruma anlamında benzer sorunlar yaşanmaktadır. Bu durum, kadın/insan ticareti ile mücadele araçlarının etkisini de azaltmaktadır. Dolayısıyla toplumsal yaşamın her alanında, toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde benimsenecek politikalar ve uygulamalar kadın/insan ticareti ile mücadele için de önemlidir. Bu haritalama ve izleme çalışmasının amacı da toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı kadın/insan ticareti

alanındaki sorunların ve çabaların görünür olmasını sağlayarak, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya katkıda bulunmaktadır.

Bu raporda neler var?

Üçüncüsü yazılan bu rapor hem uluslararası hem de Türkiye’de son üç yıla ait (2021-2023) kadın/insan ticareti ile mücadele alanındaki gelişmeleri ve güncel bilgileri kapsamaktadır. Bu üçüncü raporda, diğer raporlardan farklı olarak Türkiye’deki insan/kadın ticareti ile mücadeledeki son üç yıllık gelişmeler mevcut tartışmalar etrafında yorumlanmaktadır. Bunu yaparken kadın/insan ticareti ile mücadelede mevcut yasal ve politik çerçeve, yıllar içerisindeki sayısal değişim, ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşlarının çabaları, projeler ve uygulama alanındaki gelişmeler özetlenmekte; kadın/insan ticareti ile mücadelede izleme göstergeleri önerilmektedir.

Bir sonraki başlıkta mevcut raporlar ve istatistiklerden yararlanarak uluslararası alandaki gelişmelerin özeti yapılmaktadır. Küresel eğilimlerin ve politika önceliklerinin tanımlandığı bu başlık, Türkiye’deki gelişmeleri değerlendirmek açısından da önemlidir. Nitekim Pandemi sonrasına gelen bu rapor, kadın/insan ticareti ile mücadelede önemli değişikliklere işaret etmektedir. İkinci bölümde Türkiye’deki yapısal durumdaki değişiklikler ile politika ve uygulamadaki gelişmeler özetlenmektedir. Bunları yaparken son üç yılda kadın/insan ticareti alanındaki veriler ile tespit ve koruma önlemleri, uluslararası kaynaklardan derlenen veriler ışığında sunulmaktadır. Daha sonra Türkiye’nin kadın/insan ticareti ile mücadele kapasitesine dair uluslararası raporlarda yer alan değerlendirmelere yer verilmektedir. Türkiye’deki kamusal, uluslararası ve sivil toplum aktörlerinin faaliyetleri bir sonraki başlıkta ele alınmıştır. Son olarak bu raporlarda kullanılan göstergeler ve veri kaynaklarına dair güncel bir tablo sunulmaktadır.

İnsan/Kadın Ticareti ile Mücadelede Uluslararası Gelişmeler ve Yeni Eğilimler

Küresel Gelişmeler: Pandemide Değişen Kadın/İnsan Ticareti

İnsan/kadın ticareti ile ilgili uluslararası ve bölgesel raporlar son yıllardaki değişimleri ve eğilimleri anlamak açısından birincil kaynaklardır. Bu raporlar arasında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayımlanan Küresel İnsan Ticareti Raporu (GloTIP, 2022), ABD tarafından her yıl yayımlanan insan ticareti raporları (Trafficking in Persons Report- TIP) ve Avrupa Birliği istatistik birimi olan Eurostat tarafından yayımlanan veriler (Eurostat, 2022; 2024) ile Walk Free Vakfı tarafından yayımlanan Küresel Kölelik Endeksi (Global Slavery Index, 2023) verileri belli başlı veri kaynaklarıdır. Genel olarak 2021, 2022 ve 2023 yıllarını kapsayan bu uluslararası raporlar, başta Covid-19 Pandemisi olmak üzere dünyayı sarsan bazı küresel gelişmelerin insan/kadın ticaretine etkisine işaret etmektedir. Pandeminin belirleyici olduğu bu dönemde insan/kadın ticareti mağduru tespit sayıları azalırken, “yeni normal”e uygun insan/kadın ticareti biçimlerinin hem tür olarak hem de ülke olarak çeşitlenmesi söz konusudur. Özellikle de gelişmekte olan ülkelere gerçekleşen insan/kadın ticaretinin yeni rotaları arasında çok daha fazla sayıda ülke yer almaktadır.

BM’nin Küresel İnsan Ticareti Raporu, bu alandaki en kapsamlı rapordur ve bölgesel ve ulusal gelişmeleri izleyebilmek, küresel çapta eğilimleri tespit etmek ve uygun mücadele yöntemleri geliştirmek için önemlidir. En son 2022 yılında yedincisi yayınlanan ve 2017-2020 yılları arasında kapsayan BM Küresel İnsan Ticareti Raporu, toplam 141 ülkedeki mağdur tespit sayılarını, cinsiyet, yaş ve vatandaşlık bilgisi ile insan ticareti tiplerini, soruşturma ve sanık sayısını göstermektedir. Bu veriler BM’nin Uyuşturucu ve Suç Ajansı olan UNODC’nin web portalı üzerinden de paylaşmaktadır. Türkiye’nin bilgilerinin de yer aldığı bu portalda ülke bazında son beş yıllık gelişmeleri görmek mümkündür.¹ Portalda yer alan 141 ülke verisinin dünya nüfusunun yüzde 95’ini karşıladığı vurgulanmaktadır. Veriler dört ana bölgeye ayrılmıştır; Afrika ve Ortadoğu, Güney, Doğu Asya ve Pasifik, Amerika kıtası, Avrupa ve Orta Asya. Çoğu ülke 2020 yılı verisini paylaşırken bazı ülkelerin 2021 yılına dair verilerine erişilebilmektedir. Bazı ülkelerin düzenli veri paylaşmamasından dolayı 2021 yılına dair kısıtlı veri bulunmaktadır.

BM Küresel İnsan Ticareti Raporunun önemli tespitlerinden birisi, 2003 yılından itibaren son yirmi yılda küresel insan ticareti faaliyetlerindeki tarihsel eğilimlerin değişmesidir. Başka bir deyişle, tespit edilen mağdur sayısında ilk defa düşüş kaydedilmiştir. 2019 yılında 49 bin 692 kişi insan ticareti mağduru olarak tespit edilirken, 2020’de bu rakam 46 bin 850 kişi olmuştur. (GloTIP, 2022, s. 11). 2019-2020 arasında her yüz bin kişi başına tespit edilen mağdur sayısı 1,13’ten 1’e düşmüştür. Bu da BM tarafından yüzde 11’lik düşüş olarak tarif edilmektedir (a.g.e., s.17). Tespitlerdeki düşüş özellikle Doğu Asya ve Pasifik (yüzde 59), Kuzey Afrika ve Ortadoğu (yüzde 40) ve Orta Amerika ve Karayipler gibi gelişmekte olan bölgelerde ve ülkelerde gözlemlenmektedir (GloTIP, 2022, s. III). Zorla çalıştırma amacıyla insan ticareti sayısında da düşüş yaşanmıştır. 2020 yılında söz konusu iki insan ticareti biçiminde de (emek ve cinsel sömürü) her 100 bin kişiye karşılık 0,37 kişinin tespit edildiği hesaplanmaktadır. Bu düşüşün sebepleri arasında başta Covid-19 Pandemisi olmak üzere

¹ Detaylı bilgi için bkz. <https://dataunodc.un.org/content/country-list>

ekonomik krizler, çatışmalar, zorla yerinden edilmeler ve iklim değişiminin insan topluluklarına etkisi olduğu tahmin edilmektedir (GloTIP, 2022, s. 10).

İnsan ticareti vakalarının tespitindeki bu düşüşün en büyük sebebi Covid-19 Pandemisi olarak görülmektedir. Nitekim pandemi sürecinde uluslararası sınırlarının kapanması ve insan dolaşımının engellenmesi ile insan tacirlerinin faaliyetlerinin de kısıtlandığı öngörülmektedir. Sonuç olarak kolluk güçlerinin mağdur tespit ve kovuşturma kapasitelerinin azaldığı varsayılmaktadır. Öte yandan pandemi koşullarının, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşayan kırılgan grupların² insan ticaretine maruz kalma riskini arttırdığı tahmin edilmektedir. Bu gruplar içerisinde kadınlar ve çocukların, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve ayrımcılığının etkisiyle çok daha fazla insan/kadın ticaretine maruz kalma riski taşıdığı bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, erkek egemen toplumsal ilişkiler aracılığıyla kadınların ve kız çocuklarının ekonomik ve sosyal kaynaklara erişimini kısıtlayarak kadınları yoksullaştırmakta ve insan ticaretine karşı daha savunmasız hale getirmektedir.

UNODC Direktörü, özellikle gelişmekte olan ülkelerin insan ticareti ile mücadelesine destek olunması çağrısında bulunmuştur. Bunun sebebi, pandemide azalan tespit ve kovuşturmalarda insan ticareti suçunun cezasız kalması ve özellikle bu bölgelerde faaliyetlerin artmasıdır. Bölgesel olarak özellikle Sahra-altı Afrika ve Güney Asya ülkelerinde vaka başına daha fazla cezasızlık uygulandığı göze çarpmaktadır. Cezasızlığın ise daha fazla insanın, insan/kadın ticaretine maruz kalmasına ve tacirlerin çeşitli ülkelere yönelmesine yol açtığı tahmin edilmektedir. Özellikle Sahra-altı Afrika'da ve Güney Asya'da azalan mağdur tespitleri, bu bölgeden mağdurların daha fazla hedef ülkeye yöneldiğine işaret etmektedir (GloTIP, 2022).

Son yıllarda tespit edilen bir diğer önemli eğilim ise yine pandeminin de etkisiyle artan bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla insan/kadın ticareti vakalarıdır. BM Küresel İnsan Ticareti Raporu, insan ticareti davalarında mahkemelere sunulan delillere dayanarak hem emek sömürsü hem de cinsel sömürü amacıyla insan/kadın ticareti biçimlerinin internet teknolojileriyle bu dönemde kolaylaştırıldığına işaret etmektedir. Nitekim farklı uluslararası raporlar, pandemide pek çok ülkede uygulanan kapanma ve hareket kısıtına rağmen cinsel sömürü amacıyla insan/kadın ticaretinin durmadığını ya da azalmadığını vurgulamaktadır. Pandemi öncesinde de "internet tabanlı ticari seks" biçiminde gerçekleşen cinsel sömürü amaçlı insan/kadın ticaretinin ABD, Avusturya gibi ülkelerde ortaya çıkan vakaların toplam vakalar içerisinde yüzde 75-85 gibi büyük pay aldığı vurgulanmaktadır (GloTIP, 2022: 70). Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve UN Women (BM Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi) çevrimiçi cinsel sömürü malzemeleri, canlı yayın ve çocuk istismarı aracılığıyla üretilen materyaller pandemi döneminde arttığını tahmin etmektedir (a.g.e.). Tacirlerin, pandeminin getirdiği yeni normalde benimseyerek internet teknolojileri ile sosyal medyayı daha iyi kullandıkları anlaşılmaktadır. Nitekim ABD tarafından yayımlanan 2023 İnsan Ticareti Raporu da pandemi döneminde en fazla artan insan ticareti biçimlerinden birisinin siber dolandırıcılık faaliyetleri (*cyber scam operations*) olduğuna işaret etmektedir (TIP

² Toplumsal bağlamında kırılganlık dezavantajlı toplumsal statüye, yetersiz destek ve sosyal ilişki kaynaklarına sahip, daha iyi yaşam koşullarının tesisi için politik müdahalelere ihtiyaç duyan, ekonomik sistem içinde dezavantajlı ve toplumsal refahlarını tesis etme kapasitelerini iyileştirecek olanaklara erişim konusunda güçlükler yaşayan gruplar olarak değerlendirilebilir (Mechanic ve Taner, 2007). İnsanların ve toplumsal grupların kırılganlıklarını belirleyen sosyal faktörler arasında sınıf, etnisite, yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, yaşanılan yer, vatandaşlık durumu, sosyal ağlar gibi toplumsal özellikler sıklıkla vurgulanmaktadır (Bolin ve Kurtz, 2018, s. 184).

Report, 2023, s. 64). Türkiye’nin de farklı ülkelerle birlikte adının geçtiği bu suçlarda, özellikle kullanılmayan otellerde faaliyet gösteren insan ticareti ağlarının, istihdam adı altında gençleri ve çocukları iş bulma vaadiyle kandırdıkları, pasaportlarına el koyarak ya da borçlandırarak internet dolandırıcılığına zorladıkları vurgulanmaktadır (a.g.e.).

Cinsel Sömürü Amaçlı İnsan/Kadın Ticaretinde Azalma

BM Küresel İnsan Ticareti Raporu’na göre 2020 yılında toplam tespitler içerisinde cinsel sömürü amaçlı kadın/insan ticareti vakaları, 2019 yılına göre yaklaşık dörtte bir (yüzde 24) oranında azalmıştır (GloTIP, 2022, s. IV). Veriler, cinsel sömürü amacıyla kadın ticareti tespitlerinde düşüş gösterse de uluslararası raporlara göre bu durum kısıtlamaların hakim olduğu pandemi döneminde benzer faaliyetlerin yer altına ve daha az güvenli mekanlara itilebildiğini düşündürmektedir. Nitekim ABD TIP Raporu da yeraltına itilen bu faaliyetler sonucu cinsel sömürü amacıyla kadın ticareti mağdurlarının tespit edilmesinin zorlaştığına işaret etmektedir.

2020 yılında küresel olarak toplam tespitlerin yüzde 38,7’si cinsel sömürü, yüzde 38,8’i ise emek sömürsü amacıyla yapılmıştır (a.g.e.). Kadınlar (yüzde 42) ve kız çocukları (yüzde 18) hala tespitlerde yüzde 60 ile en büyük grubu oluştururken, erkekler (yüzde 23) ve erkek çocuklarının (yüzde 17) oranı 2019 yılına göre yüzde 3’ten fazla artmıştır. Cinsel sömürü amaçlı insan ticareti mağdurlarının yüzde 10’unun erkek olduğu hesaplanmıştır. Trans kadın, erkek ve çocuklar ise toplam tespitlerin yüzde 2’sini oluşturmaktadır (GloTIP, 2022, s. 33). BM raporu, mağdur tespit sayılarında erkeklerin ve oğlan çocuklarının oranının artışına dikkat çekmekte; erkeklerin ve oğlan çocuklarının en fazla zorla suç işleme ve insan ticaretinin diğer farklı biçimlerine maruz kaldıklarını göstermektedir.

Toplumsal cinsiyete dayalı kadın/insan ticaretindeki bir diğer eğilim ise bölgesel farklılıklar ve birden fazla insan ticareti biçiminin bir arada tespitidir. Örneğin Orta Amerika ve Karayipler’de tespit edilen kadın mağdur sayısı düşmesine rağmen, cinsel sömürü amacıyla insan ticaretine maruz kalan kız çocuğu sayısı halen yüksektir (GloTIP, 2022, s. XVII). Sahra-altı Afrika’da kız ve oğlan çocukları, Orta ve Doğu Avrupa’da ise kadınların cinsel sömürü amacıyla ticareti daha fazla tespit edilmektedir. Bir diğer eğilim ise sahte evlilik, cinsel sömürü ya da suç işlemeye zorlama gibi çeşitli biçimlerin bir arada aynı vakada bulunduğu insan/kadın ticareti biçimlerinin tespit edilmesidir. Mahkeme kayıtları kadınlar ve çocukların tacirlerin ellerinde, erkeklere göre üç kat daha fazla fiziksel ya da diğer ağır şiddet biçimlerine uğradıklarına işaret etmektedir (GloTIP, 2022, s. XII). Aynı şekilde çocuklar da yetişkinlere göre tacirlerin elinde daha fazla şiddet görmektedir (A.g.e., s. 25).

Uluslararası raporlar, toplam tespitler içerisinde çocukların ticaretindeki oransal artışa özellikle dikkat çekmektedir. Nitekim zorla çalıştırma ya da emek sömürsü amacıyla çocukların ticareti, mağdur tespitlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Sahra-altı Afrika ülkelerinde çocukların yetişkinlerle neredeyse aynı oranda tespit edildiği görülmektedir. Batı Afrika’da toplam 3,336 tespitin yarısından çoğu (2 bin 553) çocuktur. 26 ülkeyi kapsayan tüm Sahra-altı Afrika ülkelerinde toplam 4,799 mağdur tespit edilmiştir. Bu mağdurların yüzde 80’i zorla çalıştırma şeklindedir ve aralarında çocukların oranı yüksektir. BM Raporunda özellikle Sahra-altı Afrika’da gerçekleşen savaş ve çatışmaların insan tacirleri için önemli bir zemin hazırladığı vurgulanmaktadır (a.g.e., s. IX). İklim değişimi de insan

ticaretini etkileyen bir diğer faktör olarak gösterilmektedir. 2021 yılında yaklaşık 23,7 milyon insanın iklim değişimine bağlı doğal afetler sonucu yerinden edildiği tahmin edilmektedir (A.g.e., s. 62). Bu da özellikle tarımsal ürünlerden geçimini sağlayan nüfus için gelir kaybı ve işsizliği takiben ekonomik kırılganlıkların artmasına, dolayısıyla insan/kadın ticaretine uğrama riskini büyüten bir faktöre dönüşmektedir.

Kendisi kurtulan mağdurların sayısı artıyor

BM Küresel İnsan Ticareti Raporu’nun ortaya çıkardığı önemli eğilimlerden birisi de kadın/insan ticaretine maruz kalanların kaçış yöntemlerindeki değişimdir. Ülkelerin 2012-2020 yıllarını kapsayan mahkeme tutanaklarından derlenen verilere göre, insan ticareti mağdurlarının yüzde 41’i insan tacirlerinden kendi kendine kaçmaktadır (GloTIP, 2022, s. 69). Kolluk güçleri ise insan ticareti mağdurlarının sadece yaklaşık üçte birini tespit edebilmektedir (yüzde 28). Vatandaşların ve sivil toplum örgütlerinin yönlendirdiği mağdur sayısı yüzde 11 olarak kaydedilmiştir. “Endişe verici” olarak nitelendirilen bu eğilim, özellikle mağdurların kaçmaya korktuğu ya da kendisini bir kurban olarak nitelendirmediği durumlarda yardım alma ya da kaçma olasılığının da düşük olduğuna işaret etmektedir. Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanlar Grubu’nun (GRETA, 2023b) raporlarında da benzer şekilde insan/kadın ticareti tanımının bir parçası olarak “çaresizlikten yararlanma” kavramına referans verilmektedir. Nitekim insanların çaresizliğinden yararlanılarak gerçekleştirilen insan/kadın ticareti biçimlerini tespit etmek çok daha güçtür.

Uluslararası raporların işaret ettiği bir diğer önemli eğilim de insan ticaretinin tanımının ve tespitinin gittikçe güçleşmesidir. Özellikle sömürünün ve kayıt dışı çalışmanın yaygın olduğu ticari seks endüstrisinde ya da diğer ekonomik sektörlerde mağdurların tespit edilmesi ve insanların kendi koşullarını sağlıklı değerlendirebilmesi güçleşmektedir. Burada ülkelerin göç, çalışma ve toplumsal cinsiyet rejimleri belirleyicidir. Nitekim yakın dönemli Türkiye’de yapılan iki araştırma Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelen göçmen kadınların farklı düzeylerde rıza inşasıyla ticari seks endüstrisine itildiğini göstermektedir (Coşkun, 2018; Konneh, 2023). Bu araştırmalar, rıza mekanizmaları, ağır çalışma koşulları, ülkelerin göç politikaları ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının göçmen ya da vatandaş fark etmeksizin kırılgan grupları daha fazla etkilediğine ve kadın//insan ticareti vakalarının yaygınlaştığına dikkat çekmektedir. Nitekim Küresel Kölelik Endeksi’nin tahminleri, insan/kadın ticareti tanımının geniş kapsamda yorumlandığında, dünyada 50 milyondan fazla insanın kölelik koşullarında yaşadığını tahmin etmekte, bu rakamın yaklaşık yarısını da evliliklerin oluşturduğunu ileri sürmektedir (GSI, 2023). BM Küresel İnsan Ticareti Raporu’nda bu rakamın yaklaşık binde 1’inin (46,7 bin kişi) mağdur olarak tespit edildiğini hatırlatmakta yarar vardır.

İnsan ticareti davalarında azalan sanık ve mahkûmiyet sayıları

BM’nin Küresel İnsan Ticareti Raporu’nda kullanılan mahkeme kararları, toplam 85 ülkeden 800 vakayı, 3 bin suçluyu ve 4 bin mağduru kapsamaktadır (GloTIP, 2022, s. 119). İnsan/kadın ticareti suçundan dolayı mahkûmiyet sayısı da vaka tespitlerinde küresel

çaptaki düşüşe paralel bir seyir izlemektedir. Nitekim 2019 yılı verilerine göre bu suçtan mahkûm olanların sayısı, 2020 yılında yüzde 27 düşmüştür. Bu düşüşte, özellikle Güney Asya (yüzde 56), Orta Amerika ve Karayipler (yüzde 54) ile Güney Amerika (yüzde 46)'daki düşüşün önemli bir payı bulunmaktadır. Öte yandan Sahra-altı Afrika ülkelerinde (yüzde 22) ve Orta-Güney-Doğu Avrupa ülkelerinde (yüzde 14) mahkumiyet sayıları artmıştır (A.g.e.). Mahkumiyete ilişkin kayıtlarda, hakkında soruşturma açılanların yüzde 28'inin, tutuklananların yüzde 36'sının ve mahkum edilenlerin yüzde 41'inin kadın olduğu vurgulanmaktadır. Başka bir deyişle BM Raporu, hakkında soruşturma açılan kadınların mahkum olma ihtimalinin, erkeklerden daha fazla olduğuna işaret etmektedir. 2020 yılında soruşturmaya uğrayan 9 bin 803 kişinin yüzde 28'i, kovuşturma yapılan 5 bin 714 kişinin yüzde 36'sı kadındır ve son olarak mahkum olan bin 575 kişinin is yüzde 41'i kadındır (GloTIP, 2022: 68). Başka bir deyişle insan/kadın ticareti suçuna dahil olan şüpheliler arasında kadınların erkeklere göre ceza ile karşılaşma olasılığı daha fazladır. Bu durumun hukuk sistemindeki toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıktan kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

BM raporunda insan/kadın ticaretinin tanımı, tespiti ve koruma önlemlerine dair bazı tavsiyeler de yer almaktadır. Bu tavsiyeler arasında özellikle devletlerin çevrimiçi platformları daha fazla denetlenmesi ve teknolojik olarak bu tür suçları tespit kapasitelerinin artırılması, vatandaşların çevrimiçi platformlardaki suiistimalleri bildirmesinin kolaylaştırılması, eğitim programlarının ve araştırmaların uygulanması öne çıkmaktadır.

İnsan/kadın ticareti tespitleriyle ilgili olarak toplumsal cinsiyet rolleri ve normlarından dolayı erkek mağdurların tespitinde yaşanan güçlüğü de dikkat çekilmektedir. Erkekler eve ekmek götüren rolünün atfedilmesinin, kendilerinden güç ve kontrol beklenmesinin, mağdur rolü ile çatıştığına işaret edilmektedir. Nitekim kültürel olarak kökleşmiş toplumsal cinsiyet beklentilerinin, insan ticaretine maruz kalmış erkeklerin sosyal olarak acı çekmesine ve sömürülmesine yol açabileceğine dikkat çekilmiştir.

Toplumsal cinsiyete dayalı önlemler arasında, BM Protokolü'ne taraf devletlerin, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete müdahale yöntemlerini, insan/kadın ticareti ile mücadele stratejileri ile uyumlu hale getirmeleri önerisi de yer almaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet biçimlerinin sebepleri, kadın/insan ticareti davalarındaki soruşturma ve kovuşturma sırasındaki toplumsal cinsiyet eğilimlerinin, akademisyenler, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum tarafından araştırılması için kaynak ayrılması tavsiye edilmektedir (GloTIP, 2020, s. XII). Benzer şekilde CEDAW gibi uluslararası sözleşmelere referansla, adli personel eğitimlerinde, kadın ticaretinin de kadına yönelik bir şiddet biçimi olarak yer almasına işaret edilmektedir (A.g.e, s. XIII).

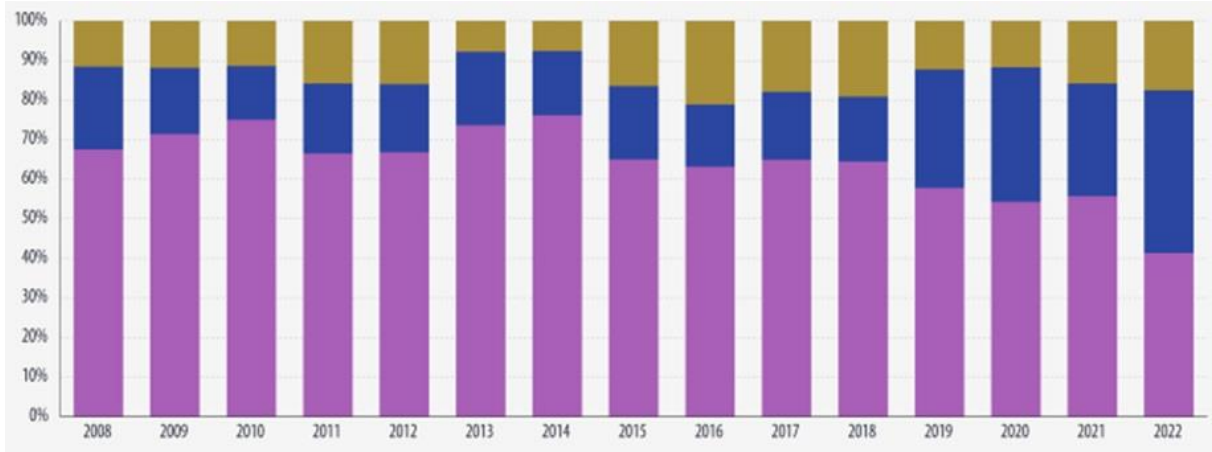
Bölgesel Gelişmeler: Avrupa Birliği, Eurostat ve GRETA Raporları

Avrupa İstatistik Enstitüsü Eurostat 2008 yılından itibaren üye ülkelere insan ticareti konusunda düzenli olarak veri toplamakta ve yayımlamaktadır. Son olarak Ocak 2024'te 2022 yılı verileri paylaşmıştır (Eurostat, 2022). BM Raporu'na benzer bir dizi eğilime dikkat

çeken Eurostat verilerine göre AB üye ülkeleri³ içerisinde insan/kadın ticaretine uğrayan insan sayısı 2022 yılında 10 bin 93 olarak tespit edilmiştir. Bu tespitler içerisinde AB vatandaşlarının oranı yüzde 37 olarak kaydedilmiştir. Bu sayı, 2021 yılına göre yüzde 41,1 gibi yüksek bir artış ifade etmektedir. Tespit edilen her dört mağdurdan birisinin vatandaşı olduğu ülkede, yüzde 11,8’inin diğer AB ülkelerinde ve yüzde 63,1’inin ise AB dışından gelerek insan/kadın ticaretine maruz kaldığı kaydedilmiştir. Toplamda, her bir milyonluk AB nüfusuna karşılık 23 mağdur tespit edildiği; bu rakamın 2021’de 16 olduğu hesaplanmaktadır. Kendi ülkesinde tespit edilen mağdurların, genellikle Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Slovakya, Hırvatistan, Letonya, Litvanya ve Çekya gibi AB’ye sonradan katılan ve ekonomik anlamda daha düşük gelirli ülkelerden olduğu gözlemlenmiştir (Eurostat, 2022).

Mağdurların yüzde 63’ünün kadın ve kız çocuklarından oluştuğu ve bu oranın, bir önceki yıl saptanan orana göre (yüzde 68,5) düşüş gösterdiği belirtilmektedir (Eurostat, 2022). Cinsel sömürü amacıyla insan ticaretine maruz kalan mağdurların yaklaşık yüzde 90’ının kadınlar ve kız çocukları olduğu rapor edilmiştir (A.g.e.). Cinsel sömürü, yüzde 41,4 ile halen en yaygın insan/kadın ticareti biçimi olsa da, bu oran önceki dönemlere göre düşmüştür. Nitekim 2019-20 dönemine dair Eurostat istatistiklerine göre tespit edilen mağdurların yarısının cinsel sömürüye maruz kaldığı, yüzde 28’inin ise emek sömürsüne uğradığı kaydedilmektedir (Eurostat, 2022, s. 3). 2022 yılında tespit edilen emek sömürsü amacıyla insan/kadın ticareti ise yüzde 41,1 ile en yüksek orana ulaşmıştır. Diğer insan ticareti biçimleri ise organ ticareti, zorla suç işletme, dilendirme ya da çevrimiçi dolandırıcılığa zorlama olarak kaydedilmiştir.

Grafik 1. Avrupa Birliği’nde Tanımlanan İnsan Ticareti Mağdurlarının Sömürü Biçimleri (2008-2022)

Mor: Cinsel Sömürü, Mavi: Emek Sömürsü, Sarı: Organ ticareti ve diğer sömürü biçimleri.

Kaynak: Eurostat (2022)

³ Eurostat verileri Lüksemburg, Estonya, Avusturya, Hollanda, Finlandiya, Malta, İtalya, Yunanistan, Fransa, Romanya, Portekiz, Macaristan, Almanya, Belçika, Kıbrıs, İsveç, Latvia, Danimarka, Slovakya, Hırvatistan, İrlanda, Macaristan, Polonya, Litvanya, İspanya, Slovenya ve Çekya’yı kapsamaktadır (Eurostat, 2022).

Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanlar Grubu (GRETA) raporları ise son yıllarda **artan çocuk ticaretine** işaret etmektedir. Taraf devletin yasal ve uygulamada aldıkları önlemlere rağmen çocuk ticaretinde yaşanan artışa, Covid-19 Pandemisi’nin çocukları daha savunmasız hale getirmesinin ve çevrimiçi insan ticaretinin kolaylaştırıcı etkisinin yol açtığı tahmin edilmektedir (GRETA; 2021, s. 5). Nitekim GRETA’nın 40 ülke, 12 STK ve 2 bilişim şirketi ile yaptığı araştırma sonucu internet tabanlı bilgi ve iletişim teknolojilerinin bu sömürüyü kolaylaştırıcı yönüne işaret edilmektedir (2021, s. 41). Erkeklerin “aşık” rolüyle çevrimiçi kanallardan potansiyel mağdurları tespit etmesi ve romantik ilişki kurarak empati ve destek adı altında kontrol sağlaması tespit edilen vakalara tipik bir örnek olarak verilmektedir (a.g.e.). GRETA raporu aynı zamanda mağdurların cinsel hizmetlerinin çevrimiçi olarak pazarlanması (canlı web kameraları gibi), çocuk ve yetişkinlerin çevrimiçi pornosunun yayımlanması gibi sömürü biçimlerine de işaret etmektedir.

BM raporlarında olduğu gibi GRETA raporlarında da **insan/kadın ticareti mağdurlarının istihdam edilmesi ve kontrol edilmesinde bilişim teknolojilerinin artan kullanımına** dikkat çekilmektedir (A.g.e., s. 6). Üye devletler Covid-19 etkisiyle artan oranda internet üzerinden “iş ekonomisi” aracılığıyla sömürü vakası kaydetmektedir (GRETA, 2021, s. 42). Tüm bu gelişmeler doğrultusunda oluşturulan tavsiyeler arasında devletlerin soruşturma kapasitesini yeni koşullara göre geliştirmesi ve adalet sistemindeki personelin yeni insan ticareti biçimlerine karşı eğitilmesi gibi tavsiyeler yer almaktadır (a.g.e., s.7). Emek sömürüsü amacıyla insan/kadın ticareti ile mücadele için Avrupa Konseyi tarafından planlanan **Hukuk Uzmanları için İnsan Hakları Eğitimi** (Human Rights Education for Legal Professionals, HELP), kısa adı HELP olan çevrimiçi bir eğitim programı da 2021 yılında başlatılmıştır (GRETA 2021, s. 24).

GRETA raporlarında (2021, 2022), bölgesel bir diğer eğilim olarak Ukrayna’daki silahlı çatışmalarla yerinden edilen insanların yarattığı göç dalgası ile insan ticareti arasındaki ilişkiye özellikle dikkat çekilmektedir. “Geri itme” (*push backs*) olarak da adlandırılan AB sınırlarından geri itilen düzensiz göçmenlerin arasında insan ticareti mağdurlarının bulunma olasılığına ve geri itmelerin insan ticareti ile mücadeleyi olumsuz etkilediğine işaret edilmektedir. 4 Mayıs 2022’de Ukrayna’daki savaşla ilişkili olarak kadın/insan ticaretine karşı tespit, koruma ve mücadele alanlarında öneriler içeren bir rehber yayımlanmıştır (GRETA, 2022, s. 30-41). Bu öneriler Ukrayna’dan kaçan kadın ağırlıklı mültecilerin yolculuk, kayıt, barınma ve korunma gibi süreçlerinin kolaylaştırılmasını, ilgili ülkelerde insan kaynağı kapasitesinin artırılarak hızlı bir şekilde destek ve koruma sunulmasını tavsiye etmektedir (A.g.e.). Bir diğer rehber de emek sömürüsü amacıyla insan/kadın ticareti ile ilgilidir. Bakanlar Komitesi, 27 Eylül 2022 tarihinde emek sömürüsü amacıyla insan ticareti ile mücadele için üye devletlere bazı öneriler kabul etmiştir (GRETA, 2022, s. 43). Bu öneriler, insan/kadın ticaretinin, özellikle silahlı çatışma, yoksulluk ve işgücü piyasasına yönelik düzenleme ve denetimin yetersiz veya hiç olmadığı durumlarda olduğuna dikkat çekmekte ve üye devletleri, mağdur hakları merkezli bir yaklaşımla, tespit ve koruma konusunda önlemler almaya davet etmektedir (a.g.e.). Özellikle emek sömürüsü amacıyla insan ticaretinin tespitinin zor olduğuna işaret edilen raporda, taraf devletlerden emek sömürüsünü tanımlayıcı kriterlerin yer aldığı rehber kullanmaları istenmektedir. Bu çerçevede mağdurların herhangi bir suçtan ceza almamaları ve sınır dışı edilmemeleri de vurgulanmaktadır.

Son yılları kapsayan raporlar, insan/kadın ticareti ile mücadelede koruma ve adalete erişim konusunda da bazı eğilimlere işaret etmektedir. GRETA (2022) raporunda özellikle kadın mağdurların adalete erişiminde ve dava sürecinde toplumsal cinsiyete duyarlı mekanizmaların bulunmadığı vurgulanmakta ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ile engellere dikkat çekilmektedir. Bu zorlukların özellikle göçmen, şiddete uğramış, mülteci ve etnik azınlıklara üye kadınlar için geçerli olduğuna işaret edilmektedir. Bu konuda hem hakim ve savcılar için⁴ hem de uzmanlar için⁵ bir rehber (*Women’s Access to Justice: Guide for Legal Professionals*) hazırlanmıştır. Avrupa Birliği’nin insan/kadın ticareti ile mücadele faaliyetleri son yıllarda özellikle koruma ve önleme tedbirlerini vurgulamaktadır. Mağdurların birden fazla kez sorgulanması, mahkemeye çıkarılması ve doğrudan sanıklarla yüzleştirilmesi gibi uygulamalar, bir sorun olarak tanımlanmakta ve daha iyi koruma önlemleri alınması tavsiye edilmektedir (GRETA, 2023, s. 6). GRETA, ülke değerlendirmelerine dayanarak özellikle mağdur koruma mekanizmalarının önündeki dil engeli, adli süreçlerin iyi işletilmemesi (mağdurların katılımı) ve mağdurlara tazminat gibi konularda zorluklar olduğuna işaret etmektedir (GRETA, 2023, s. 5-6). Bulgaristan’da tespit edilen kadın ticareti mağduru Krachunova’nın devlete açtığı davada, Bulgaristan mahkemesi ülkede yasadışı sayılan fuhuş yaptığı gerekçesi ile mağdura tazminat ödenmesini reddetmiştir. GRETA 2023 Raporu, Finlandiya, Hollanda gibi ülkelerdeki mağdurlara tazminat ödenmesi gibi iyi örneklerle de işaret etmektedir (GRETA, 2023, s. 55-56).

Avrupa çapında insan/kadın ticareti suçundan açılan soruşturma ve mahkumiyet sayılarına bakıldığında, artan mağdur sayısına karşılık, şüphelenen insan taciri sayısının 2022’de bir önceki yıla göre yüzde 16,4 düşüşle 8.064 olduğu; ceza alan tacir sayısının da 2.097 (yüzde 16,7 düşüş) olduğu kaydedilmektedir (Eurostat, 2024). Düşen rakamlarda bazı ülkelerin veri paylaşmaması bir sebep olarak gösterilmektedir (Eurostat, 2022). GRETA raporları da insan ticareti ile mücadelede azalan kovuşturma ve cezaların sebebi olarak mağdurların sadece tanıklıklarına dayalı olan sorgulama süreçlerine ve göçmen mağdurların hızlı bir şekilde ülkelerine gönderilmelerine işaret etmektedir (GRETA, 2023, s. 6). Kovuşturma ve cezalardaki düşüşün bir diğer sebebi olarak ise insan ticareti suçunun daha az ceza gerektiren diğer suçlar çerçevesinde yeniden tanımlanması ya da diğer suçlarla kesişmesi gösterilmektedir (a.g.e.).

Özetle, Eurostat ve GRETA tarafından yayımlanan son üç yıllık raporlar, taraf devletlerin AKİTKES’e gönderdikleri faaliyet raporlarından derlenen bazı eğilimlere dikkat çekmektedir. Özellikle insan/kadın ticareti biçimlerinin değişimine dikkat çekilmekte; göçmenler ve mülteciler arasındaki tespit faaliyetlerinin sınır politikaları ile engellenebildiğine ve koruma alanındaki mağdurların haklara erişim, temsil ve tazminat gibi alanlarda karşılaştıkları zorluklara vurgu yapılmaktadır. Bu zorluklara paralel olarak toplumsal cinsiyete hassas koruma mekanizmalarının önemine ve eksikliklerine dikkat çekilmektedir. Kovuşturma alanında ise özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin gittikçe artan rolüne vurgu yapılan raporlarda, taraf devletleri de kendilerini bu alanda geliştirmeye ve uzman eğitimlerine önem vermeye davet etmektedir. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda

⁴ Duban, E. & Radačić, I. (2017). Training Manual for Judges and Prosecutors on Ensuring Women’s Access to Justice. Council of Europe. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/844>)

⁵ Choudhry, S. (2018). Women’s Access to Justice: A Guide for Legal Practitioners. European Union. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/1652>)

bir sonraki başlıkta AB tarafından yapılan yeni düzenlemeler ve politika belgeleri incelenmektedir.

Yürürlüğe Giren Yeni Politika Belgeleri

AB İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Koruma Direktifi: Mağdurların Sunduğu Hizmetlerden Yararlananların Cezalandırılması

Son üç yılda uluslararası alanda kabul edilen yeni politika belgeleri arasında AB tarafından yeni maddeler eklenen İnsan Ticareti ile Mücadele ve Koruma Direktifi önemli bir yer tutmaktadır. Bilindiği gibi Avrupa Birliği insan/kadın ticareti ile bölgesel mücadele için BM’nin Palermo Protokolü’nden hareket ederek 2005 yılında Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi’ni (AKİTKES) (*Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Being*) kabul etti. Üye devletlerin uyması beklenen bu Sözleşme’nin devamında ise 2011 yılında insan ticaretini önleme, insan ticareti ile mücadele ve mağdurları korumayı kapsayan bir Direktif (2011/36/EU) hazırlandı (Eur-Lex, 2024). Bu Direktif, BM’nin Protokolüne benzer şekilde, özellikle uygulamada Sözleşme’nin nasıl uygulanacağına dair tanım, tespit ve koruma alanlarında alınacak önlemleri daha detaylı bir şekilde kapsamaktadır. Başka bir deyişle Türkiye’deki yasaların uygulanması için çıkarılan yönetmeliklerin bir benzeri olarak değerlendirilebilir.

AB kuruluşları ve üye ülkelerin insan ticareti ile mücadelede ve mağdurların haklarını korumada daha etkili önlemler alınmasını sağlamak amacıyla 27 Mayıs 2024 tarihinde Direktif’e yeni maddeler eklenmiştir. Keza Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (*European Institute for Gender Equality*), kısa adıyla EIGE, 2018 yılında toplumsal cinsiyete hassas önlemlere ve mağdurları korumaya yönelik uygulamalar öneren iki rapor hazırlamıştı (EIGE, 2018). Yine aynı yıllarda çıkan ve Türkiye’nin de arasında olduğu ülke değerlendirme raporları (örn. GRETA, 2019) insan/kadın ticareti mağdurlarının haklarını koruma ve etkili mücadele önlemleri alma konusunda devletlerin zayıf yönlerini eleştirmekteydi. 2022 yılında ise Direktif’e yeni maddeler eklenmesi için öneride bulunulmuştu.

Avrupa Birliği’nin İnsan Ticareti ile Mücadele Direktifi’nde yapılan yeni düzenlemeler, öncelikle yeni insan/kadın ticareti biçimlerine referans vermektedir. Direktif’e taşıyıcı annelik, zorla evlendirme ve yasadışı evlat edinimi gibi farklı sömürü biçimleri eklenmiştir (Directorate for EU Affairs, 2024; Eur-Lex, 2024). Bunun yanı sıra mağdurların konu olduğu cinsel içerikli görsellerin, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla dağıtımını da cezada ağırlaştırıcı koşullar olarak Direktif’e eklendi. Böylelikle mağdurların konu olduğu cinsel içeriklerin dağıtılmasını sağlayan ya da dağıtımına aracı olan kişiler ve şirketler de ağırlaştırılmış ceza alabilmektedir. Şirketlere de verilebilecek bu ağır cezalar, kurumsal olarak insan ticareti ile mücadelenin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Aslında mağdurların sundukları hizmetlere olan talebin azaltılmasına yönelik benzer önlemler hem AKİTKES hem de BM Protokolü’nde önerilmektedir. AB Direktifi, bunu bir adım ileriye taşıyarak daha somut bir çerçeve sunmaktadır. Nitekim AB Direktifi’ndeki yeni maddeler (18.4) ile özellikle mağdurların sunduğu hizmetleri “bilerek” satın alan ya da kullananları cezalandırarak insan/kadın ticaretine olan talebin azaltılmasını hedeflenmektedir. Direktif’teki “Önleme” (*Prevention*) başlıklı 18. Maddenin yeni hali şöyledir:

(18.1.) Üye devletler insan ticareti ile ilişkili her türlü sömürü biçimini teşvik eden talebi azaltmak ve caydırmak için eğitim ve kurslar gibi uygun önlemler almalıdırlar [...]

(18.4.) Talebi azaltarak insan ticareti ile daha etkili mücadele ve önleme çalışmaları için, Üye Devletler, kişinin 2. Maddede atıfta bulunulan bir suçun mağduru olduğunu bilerek, 2. Maddede atıfta bulunulduğu üzere sömürü nesnesi olan hizmetlerin kullanımının suç olarak tanımlanması için tedbir almayı değerlendireceklerdir.⁶ (EUR-Lex, 2024)

Direktifteki değişiklikten önce 2019-20 döneminde, mağdurların hizmetlerinden bilerek yararlandıkları için 11 üye devletten 159 şüpheli, 46 kovuşturma ve 51 mahkumiyet olduğu istatistiklerde yer almaktadır (Eurostat, 2022, s.18). Bu durum, 2017-18 dönemine göre bir düşüşe işaret etmektedir. Hali hazırda üye devletlerin üçte ikisi bu koşulu ulusal mevzuatlarına uyarlamakla birlikte ulusal mevzuatlarda da farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin La Strada International raporu bu ülkeler arasındaki farklılıklardan birisi olarak sadece İrlanda’nın suçun ispatını sanığa yüklediğini kaydetmektedir (La Strada, 2022, s. 5). Başka bir deyişle mağdurun beyanı esas alınmakta ve suçlu olmadıklarını ispat yükümlülüğü sanıklara verilmektedir. Kadın/insan ticareti ile mücadele alanında uzman bir STK olan Moldova merkezli La Strada International, mağdurların sunduğu hizmetlerden yararlananların cezalandırılması yaklaşımının etkilerini anlamak için henüz erken olduğunu ve bu konuda araştırma yapılması gerektiğini savunmaktadır (La Strada, 2022, s. 3).

Direktifteki yeni düzenleme ile ilgili La Strada raporunda eleştirilen bir diğer konu ise üye devletlerin bu hükümleri cinsel sömürü amacıyla kadın/insan ticareti ile sınırlandırması ya da uygulamada sadece bu grubu kapsama eğilimidir (a.g.e.). Raporda bu sınırlı uygulamanın sebeplerinin, diğer hizmetlerin (örn. emek sömürsü) kullanıcılarının bilgisini ispatlamanın çok daha güç olması ile gerekçelendirilmektedir (La Strada, 2022, s. 3-4). Örneğin ev içi yatılı çalışanlar, çocuk işçiler, çaresizliğinden yararlanılarak çalıştırılan farklı etnik gruplardan ya da yoksul işçilerin ürettiği ucuz mal ve hizmetleri kullananlar, arasında siyasetçilerden belediyelere, sıradan vatandaşa kadar toplumun geniş bir kesimini kapsayabilir. Nitekim mağdurların hizmetlerinden bilerek yararlananların kapsamının daha geniş tanımlanmasının, hükümetler de dahil olmak üzere çok geniş bir nüfusu kriminalize etmesinden endişe edilmektedir.

Kadın ticareti ile mücadele eden ve ticari seks endüstrisinde seks satan kadın ve LGBTQI+’ların haklarını savunan GAATW gibi uluslararası sivil toplum kuruluşları ise bu yeni hükümlerin yasal seks satışını ve “seks işçilerinin” haklarını engellemeye yönelik kullanılmasından endişe etmektedir (GAATW, 2024). Hak savunucuları, yeni düzenlemeyi mağdurların korunması, cezalandırılmaması, güvenli tanıklığı, barınması ve desteklenmesi konusunda yetersiz bulsalar da önemli bir adım olarak değerlendirmektedirler (A.g.e.). Ortak bir açıklama yapan STK’lar, bağımsız raportör atanmasının ve araştırma yapılarak insan/kadın ticaretinin yeni biçimlerinin tanımlanmasının önemine dikkat çekmektedir (GAATW, 2024). Direktifin yeni maddeleri henüz üye ülkeler için bağlayıcı değil. Ancak, ülkelerin bu düzenlemeleri iki yıl içerisinde ulusal mevzuatlarına uyumlu hale getirilmesi beklenmektedir. Bu yeni düzenlemelerin, yakın gelecekte Türkiye’nin de tartıştığı

⁶ Çeviri yazara aittir.

konulardan birisi haline gelmesi beklenebilir. Nitekim GRETA’nın Türkiye üzerine hazırladığı ve tavsiyeler içeren raporu da benzer konulara işaret etmektedir (GRETA, 2019).

BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve İnsan/Kadın Ticareti

Uluslararası bir diğer politika belgesi de BM’nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’dir. Bunlar arasında, kadına yönelik şiddetin ve insan ticaretinin sonlandırılması, güvenli göçün sağlanması ve organize suçla mücadele gibi insan/kadın ticareti ile ilişkili dört hedef bulunmaktadır (UNODC, 2024a). Bu hedeflerden ilki olan 5. Hedef: “Toplumsal cinsiyet eşitliği” başlığı altında, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik insan ticaretinin, cinsel ve diğer sömürü biçimlerinin de dahil olduğu kamusal ya da özel alandaki her türlü şiddetin sonlandırılmasını öngörmektedir. Bu açıdan kadın/insan ticareti ile mücadele, daha geniş anlamda kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında tanımlanmaktadır.

Kadın/insan ticareti ile ilgili bir diğer hedef “İyi iş ve ekonomik kalkınma” (Mad.8) hedefidir. Bu maddenin 7. fıkrası zorla çalıştırma, modern kölelik ve insan ticaretinin sonlandırılmasını; çocuk işçiliği ile çocukların askere alınmasını engellemeyi hedeflemektedir. 10. Hedef olan “Eşitsizliklerin azaltılması” hedefi altında (10.7), planlı ve iyi yönetilen göç politikalarının uygulanması ile düzenli, güvenli ve sorumlu göçün sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Bu hedef, başka bir deyişle düzensiz göç ile insan/kadın ticareti arasındaki ilişkiye dikkat çekerek mücadele edilmesine işaret etmektedir.

Hedeflerin 16’ncısı olan “Barış ve adalet” kapsamında da insan ticaretinin tüm biçimlerinin ve çocuklara işkencenin sonlandırılmasına (16.2) ve örgütlü suçlarla mücadele edilmesine (16.4) işaret edilmektedir. Son olarak 17. Hedefte insan ticareti ile mücadelede gelişmekte olan ülkelerin kapasite artırımının desteklenmesi ve işbirliğinin gereğine vurgu yapılmaktadır (UNODC, 2024a). Bu tanımların genel olarak BM tarafından belirlenen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’ni yansıttığını ve bu hedeflerin, bölgesel ya da ulusal bağlamlarda farklı anlamlara gelebildiğini hatırlatmak gerekir. BM’nin hedeflerinin Türkiye tarafından da politika belgelerine uyarlanma çalışmalarının olduğunu not düşmekte yarar var.

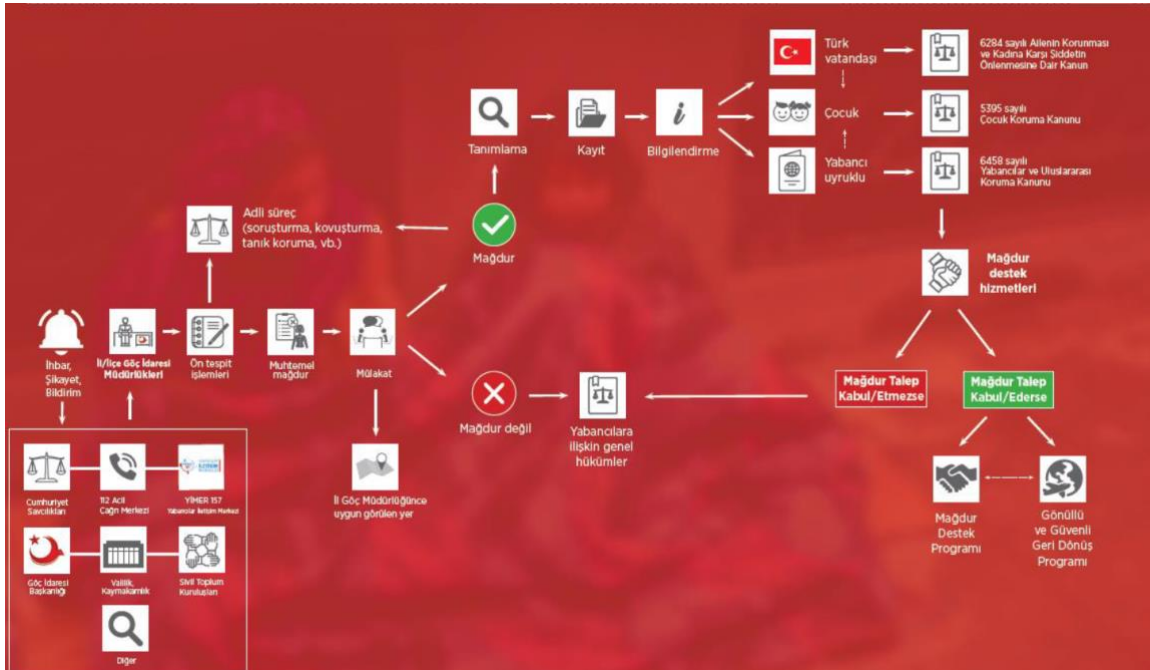
Özetle BM ve AB gibi uluslararası ve bölgesel siyasi otoriteler, kadın/insan ticaretini toplumsal cinsiyet eşitsizliği, göç politikaları ve toplumsal eşitsizliklerle ilişkilendirmektedir. Kadın/insan ticareti aracılığıyla sömürü biçimlerinin ortadan kaldırılması için göç ya da toplumsal cinsiyet gibi politika alanlarına işaret etmektedirler. Ulusal düzeyde devletlerin bu önlemleri nasıl uygulayacağı ve topyekün bir toplumsal değişimi nasıl sağlayabileceği, kendi fiziki, sosyal ve ekonomik koşulları ile yakından ilişkilidir. Bir sonraki başlıkta Türkiye’deki mevcut yapısal durum ve yeni gelişmeler değerlendirilmektedir.

Türkiye’nin İnsan/Kadın Ticaretiyle Mücadelesinde Gelişmeler, Yeni Eğilimler

Türkiye’de insan/kadın ticareti ile mücadele uluslararası politikalara ve sözleşmelere paralel bir gelişme göstermektedir ve 2003 yılından itibaren ulusal göç politikalarının bir parçası olarak gündemdedir. Türkiye, 2000 yılında imzaladığı BM Palermo Protokolü’nün ardından 2003 yılından itibaren hem yasal mevzuat hem de insan ticareti ile mücadelede tespit ve koruma alanlarında bir dizi adım atmıştır. Örneğin ulusal bir yönlendirme mekanizması kurulmuş, ulusal eylem planı hazırlanmış ve bazı kadın örgütlerinin de dahil olduğu destek hizmetleri ile kadın ticareti mağdurlarına sığınak ve psiko-sosyal destek mekanizması oluşturulmuştur.⁷ 2009 yılında AB’nin insan ticareti sözleşmesi olan Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi (AKİTKES) imzalanmış ve aynı yıl yeni bir eylem planı kabul edilmiştir. Tanım ve tespit için yönetmelikler çıkarılmış, acil ihbar hattı (157), sığınma evleri açılması, psiko-sosyal destek, UGÖ (Uluslararası Göç Örgütü) destekli mağdur gönüllü geri dönüş programı ve kamu çalışanları ile hukukçulara eğitimler de bu eylem planları çerçevesinde hayata geçirilmiştir.

Türkiye’nin mevcut ulusal yönlendirme mekanizması aşağıdaki grafikte (Grafik 2.) bir şema halinde verilmektedir. Buna göre ihbar, şikayet ya da kolluk (polis ya da jandarma) personelinin rutin aramalarında ortaya çıkan bildirimler yoluyla potansiyel insan ticareti mağdurlarına erişim sağlanmakta, daha sonra İl Göç İdaresi personelinin mülakatları ile mağdur tanımlanmaktadır. GİB personeli, potansiyel mağdurları adli süreçlere ve destek mekanizmalarına yönlendirmektedir.

Grafik 2. Türkiye’nin İnsan Ticareti ile Mücadelede Ulusal Yönlendirme Mekanizması

Kaynak: (GRETA, 2023c)

⁷Ayrıntılı bilgi için ilk CEİD İnsan/Kadın Ticareti raporuna bakınız. (Coşkun, 2018) Link: <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/181>

Mevcut Yasal Mevzuatta Değişiklikler

Türkiye’nin insan ticareti ile mücadelesinde kullanılan yasal mevzuata dair son yıllarda önemli bir değişiklik olmamıştır.⁸ Bilindiği gibi Türkiye 2003 yılında insan ticareti suçunu ulusal mevzuatına dahil etmiştir. 2006 yılında suç tanımı “fuhşa zorlama” referansını da kapsayacak şekilde yeniden değiştirilmiş ve daha sonra biz dizi yasa ile ilişkilendirilmiştir.⁹ 2006’daki yasal düzenleme ile “fuhuş yaptırmak” kelimesi insan ticareti tanımına eklenerek ve insan ticareti suçuna yönelik sınır aşımı şartı kullanılarak TCK 227 sayılı “Fuhşa Zorlama” suçundan ayırıştırılmaya çalışılmıştır (Coşkun, 2020, s. 22). Ancak hala benzer suçların uygulamada ve adli süreçlerde karışıklığa yol açtığı, Türkiye’nin insan ticareti konusunda Ulusal Raportör olarak belirlenen Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) raporunda da ifade edilmektedir (TİHEK, 2023, s. 24). Bugün Türkiye’de insan/kadın ticareti ile mücadelenin temelini oluşturan Türk Ceza Kanunu’ndaki (TCK, 2004) insan ticareti suçunun tanımı şöyledir:

Madde 80- (1) (Değişik: 6/12/2006 - 5560/3 Md.) Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücüt organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adlî para cezası verilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen amaçlarla girişilen ve suçu oluşturan fiiller var olduğu takdirde, mağdurun rızası geçersizdir.

(3) On sekiz yaşını doldurmamış olanların birinci fıkrada belirtilen maksatlarla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hallerinde suça ait araç fiillerden hiçbirine başvurulmuş olmasa da faile birinci fıkrada belirtilen cezalar verilir.

(4) Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur.

Bu tanım her ne kadar BM Protokolü’nün tanımından esinlense de Türkçe tercümesinde BM tanımından farklı olarak mağdurlara para ödenmesine atıf yapılmamıştır.¹⁰ Türkiye’nin insan ticareti suçunun tanımındaki farklılıklara GRETA (2019, s.11) da Türkiye raporunda işaret etmiştir. Ancak bu konuda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Bu durum para alışverişinin olduğu durumlarda ya da mağdura az da olsa para ödendiği durumlarda kadınların rızasını ispat etmek için kullanılabilen ve dolayısıyla insan/kadın ticareti olarak tespiti

⁸ Önemli değişiklikler için önceki raporlara bakınız (Coşkun, 2018; 2020)

⁹ <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-insan-ticaretiyle-mucadelesi>

¹⁰ Art.3. (a) “Trafficking in persons” shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of **the giving or receiving of payments** or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs;” (UNODC, 2000, s. 3)

zorlaştırabilmektedir (Coşkun, 2014). Türkiye’de fuhuş tanımı para ya da maddi çıkarı kapsadığı için genellikle kadınların rızasının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Tanımdaki bu sorun insan/kadın ticareti tespitlerini ve ceza davalarını olumsuz etkilemektedir. Nitekim Tablo 3’te de görüldüğü gibi benzer sorunlardan kaynaklı olarak her beş sanıktan dördünün beraat ettiği tahmin edilmektedir.

İnsan/kadın ticareti mağdurlarının haklarının tanımlanması ve korunmasına yönelik temel belge ise 2016’da çıkarılan İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik’tir (Resmi Gazete, 2016). 2020 yılında çıkarılan Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi bu alanda yapılan tamamlayıcı bir düzenleme olarak görülebilir (CBK, 2020). Kararnamenin 7. Maddesinde insan ticareti mağdurları da desteklenecek kırılgan gruplar arasında gösterilmektedir. Tespit edilen mağdurların korunması ve desteklenmesi için psikolojik destek, özel odada ifade alınması, tedavi ve rehabilitasyon süreçlerine yönlendirme ve psiko-sosyal destek gibi önlemler öngörülmektedir. Kararname’nin 9. Maddesi ise cinsel suç mağdurlarının “tekrar mağduriyetini önlemek”, “adli ve tıbbi işlemlerin tek seferde gerçekleştirilmesi” için Sağlık Bakanlığı ya da üniversiteler tarafından merkezler kurulmasına işaret etmektedir. Bu anlamda son yıllarda Türkiye’de yapılan yasal düzenlemelerin, yasadaki temel değişikliklerden ziyade uygulamadaki sorunlara, mağdur koruma ve suç önleme alanındaki ek düzenlemelere odaklandığı söylenebilir.

İdari Yapıdaki Değişiklikler ve Ulusal Raportör Atanması

Yakın dönemde yapılan değişikliklerden birisi de Türkiye’de insan ticareti ile mücadele alanında belirlenen idari birimlere dair isim değişikliğidir. Bilindiği gibi Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK, 2013) ile Türkiye’nin insan/kadın ticareti ile mücadelesinde merkezi kurumlar olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ve onun altında ise İnsan Ticareti ile Mücadele Koordinasyon Komisyonu kurulmuştu. 2021 yılında kabul edilen Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nde (85 sayılı CBK) yapılan değişiklik ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün adı Göç İdaresi Başkanlığı’na (GİB) çevrilmiştir. Komisyonun adı ise İnsan Ticareti ile Mücadele Koordinasyon Kurulu olarak değiştirilmiştir (GRETA, 2023a, s. 13). Uluslararası söylem ve hükümetin politika önceliklerinin bir etkisi ile gerçekleşen isim değişiklikleri, bu idari yapıların statüsünü yükseltmiştir. Koordinasyon Kurulu altında ise Mağdur Koruma Çalışma Grup Başkanlığı’nın yanı sıra Mücadele ve İşbirliği Çalışma Grup Başkanlığı kurulmuştur (a.g.e.). Bu adım da uluslararası söylemde devlet, sivil toplum işbirliğine yapılan vurgunun artmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

İdari değişimlerin yanı sıra Türkiye’nin insan ticareti ile mücadelesinde ulusal bir raportör atanması önemlidir. TBMM altında faaliyet gösteren Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), Türkiye’nin insan ticaretiyle mücadelede faaliyetlerini izlemek ve değerlendirmek üzere İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyonu’nun 10 Aralık 2020 tarihli toplantısında, Ulusal Raportör kurum olarak atanmıştır.¹¹ Bu atama Avrupa Konseyi’nin insan ticareti karşıtı sözleşmesi AKİTKES’in hükümlerine referansla yapılmıştır. TİHEK tarafından

¹¹ <https://www.tih.gov.tr/kategori/pages/insan-ticaretiyle-mucadele-ulusal-raportorlugu>

Mart 2023’te yayımlanan ilk “İnsan Ticaretiyle Mücadele Türkiye Ulusal Raporu”, 2017-2021 yılları arasında insan ticareti ile ilgili gelişmelere, mevcut yasalara ve uygulamalara yer vermekte ve değerlendirme yapmaktadır (TİHEK, 2023). Raportörün ilk ulusal raporunda GRETA’nın Türkiye’ye yönelik eleştirilerine de yanıt verilmekte ve benzer eleştirilere dair yapılan girişimler özetlenmektedir. Örneğin 2009 sonrasında Türkiye’nin yeni bir ulusal bir eylem planı olmamasına yönelik eleştirisine karşın, TİHEK raporu, bu sorunun GİB’e sorulduğunu ve yanıt olarak bir eylem planının hazırlığının devam ettiğini yazmaktadır (2023, s. 26).

Tespitlerdeki Gelişmeler: Pandemide Artan Tespitler

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), TİHEK (2023) raporu, Eurostat, GRETA, BM ve ABD’nin insan ticareti raporları doğrultusunda Türkiye’deki kadın/insan ticaretinin farklı yönlerine dair bir tablo çizmek mümkündür. Bu üçüncü rapor son beş yıldaki gelişmelere odaklı olarak Türkiye’deki insan/kadın ticaretine dair eğilimleri ve gelişmeleri özetlemektedir.

Türkiye uluslararası alanda, insan ticareti konusunda önemli hedef ülkelerden birisi olarak gösterilmektedir. Özellikle Sovyetlerin dağılmasının ardından, bu bölgeden gelen göçmen kadınların cinsel sömürü amaçlı ticareti, uzun yıllar neredeyse Türkiye’de tespit edilen tek insan/kadın ticareti biçimi olmuştur. Ancak 2000’li yıllardan itibaren hem göçmen grupları hem de insan ticareti biçimindeki tespitler farklılaşmaya başlamıştır. Özellikle 2011’den itibaren Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki artan varlığı ile mülteci çocukların dilendirilmesi, çalıştırılması, kız çocuklarının zorla ya da erken yaşta evlendirilmesi, cinsel sömürüsü, kadınların fuhşa zorlanması veya genel olarak mültecilerin farklı işkollarında emek sömürüsü amacıyla ticareti gibi uluslararası raporlarda işaret edilen insan/kadın ticareti biçimleri de Türkiye’de tespit edilmeye başladı. Öyle ki 2014 yılında 4 Suriyeli mültecinin emek sömürüsü ya da dilendirme amacıyla insan ticareti mağduru oldukları tespit edilirken (GİGM, 2019, s.53) sonraki yıllarda Suriye vatandaşlarının toplam tespitlerdeki payı artmış ve 2021’de yüzde 30’u geçmiştir (bkz. Tablo 2). Türkiye’de toplanan mevcut veriler arasında halen vatandaşlık ve cinsiyete göre ayrıştırılmış insan ticareti verileri bulunmamaktadır. Başka bir deyişle Suriye uyruklu mültecilerin hangi tip insan ticaretine uğradığına dair net veriler düzenli olarak yayımlanmamaktadır. Ancak önceki yıllardan verilere dayanarak çoğunluğun kadın olması ve İstanbul, Urfa gibi illerin öne çıkmasından dolayı, bu tespitlerin çoğunluğunun toplumsal cinsiyete dayalı kadın ve kız çocuklarının ticareti olduğu tahmin edilebilir.

Son yıllarda tespit edilen bir diğer grup ise Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıdır. Özellikle yoksul ve kırılgan gruplar arasındaki vatandaş kadınların ve kız çocuklarının hem cinsel hem de emek sömürüsü amacıyla ticareti son yıllarda tespit edilmektedir. Bu tespitler özellikle GRETA, ABD ve BM raporlarındaki eleştiriler sonrasında artmıştır. Nitekim 2016’da 2 T.C. vatandaşı tespit edilmiş iken bu rakam 2022’de 33’e çıkmış ve içlerinden yedisi cinsel sömürü amacıyla kadın ticaretine maruz kalmıştır (Tablo. 2). Oldukça düşük olarak

yorumlanan bu rakamlar benzer şekilde Türkiye’nin fuhuş rejiminden ve tanımla ilgili sorunlardan etkilenmektedir.¹²

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), 2005 yılından itibaren insan ticareti ile mücadele kapsamında yıllık tespit sayısını, mağdurların cinsiyeti ya da sığınma evlerinde kalan mağdur sayısını paylaşmaktadır. TİHEK (2023) tarafından yayımlanan bu verilere göre 2020 yılında tespit sayısı bir önceki yıla göre artarak önce 282’ye çıkmış daha sonra 2021’de 400’ü aşmış, 2022’de ise 343’e düşmüştür. Yeni açıklanan verilere göre 2023 yılındaki tespit sayısı 223’tür. Bu veriler, uluslararası raporlarda işaret edilen Covid-19 Pandemisi döneminin yol açtığı kısıtlamalardan dolayı tüm dünyada tespit sayılarındaki düşüş eğiliminin Türkiye’de gerçekleşmediğine işaret etmektedir. Bu eğilim kısmen Suriye vatandaşlarının ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının tespitlerdeki artan sayısı ile açıklanabilir. Nitekim 2020’de Türkiye içerisinde insan ticareti mağduru olarak tespit edilen Suriyeli mültecilerin oranı yüzde 50’yi geçmiştir ve bu tespitler büyük oranda çocuklardan oluşmaktadır. 2022’de ise tespitlerin yüzde 30’u Suriye vatandaşı iken T.C. vatandaşlarının toplam tespitlerdeki oranı yüzde 10’u geçmiştir (Tablo 1, 2).

Tablo 1 Türkiye’de Kadın/İnsan Ticareti ile İlgili Mevcut Veriler (2020-2023)

Yıllar	2020	2021	2022	2023
Toplam tespit sayısı	282	402	343	223
Kadın sayısı	221	321	283	
Çocuk mağdur sayısı	165	118	72	40
Cinsel sömürü amaçlı kadın/insan ticareti	160	200	161	-
Cinsel sömürü amaçlı kadın/insan ticaretinin toplam tespitlere oranı (yüzde)	56,7	49,7	46,9	-
Emek sömürsü amaçlı insan ticareti	73	111	107	-
Emek sömürsü amaçlı kadın/insan ticaretinin toplam tespiti oranı (yüzde)	25,9	27,6	31,1	-
Zorla evlendirme aracılığıyla kadın/insan ticareti vakası	4	54	41	-
Zorla dilendirme aracılığıyla insan ticareti vakası	43	22	16	-
Suriye uyruklu mağdur oranı (yüzde)	56,4	39,3	33,3	-
Gönüllü Geri Dönüş Desteğinden yararlananların sayısı	55	92	71	-
Toplam sığınak sayısı	2	2	2	-
İyileşme süresi tanınan mağdur sayısı / Suriyeli Mülteci sayısı	183/145	144/85	98/43	-
İkamet izni verilen mağdur sayısı	41	67	57	-

Kaynak: (GİB, 2024), (GRETA, 2023a, s.7, 99), (GRETA, 2024), (TİHEK, 2023, s. 36), (GİGM, 2019, s. 51-54)

¹² Daha geniş bir tartışma için Coşkun, E. (2018). İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/181>)

Türkiye’deki son yıllardaki eğilimlerden birisi de dünyadaki gelişmelere paralel olarak Pandemi’nin yarattığı koşullarla değişen ve çeşitlenen insan ticareti biçimleridir. GRETA tarafından 2024 yılı Ekim ayında yayımlanan Türkiye raporu Emniyet Müdürlüğü’nün verilerine dayanarak Covid-19 sonrası dönemde tacirlerin potansiyel insan/kadın ticareti mağdurlarına özellikle online platformlar aracılığıyla ulaştığına ve insan/kadın ticaretinin eğlence yerleri, güzellik merkezleri, oteller ve özel daireler gibi tespiti zor yerlerde gerçekleştiğine işaret etmektedir (GRETA, 2024, s.4).

Bir diğer eğilim ise toplam tespitler içerisinde emek sömürsüne dair insan ticareti tespitlerinde yaşanan artıştır. Bu eğilim de dünyadaki eğilimlere paralellik göstermektedir. Çeşitli kaynaklardan derlenen veriler cinsel sömürü amacıyla kadın ticaretinin toplam tespitlerdeki oranının yüzde 46,6’ya kadar düştüğünü göstermektedir (Tablo 1). Öte yandan emek sömürsü amacıyla insan/kadın ticaretinin oranı ise 2022’de yüzde 40’a yükselmiştir. Toplumsal cinsiyete dayalı kadın ticareti biçimlerinden birisi olan zorla evlendirme aracılığıyla kadın ve kız çocuklarının ticaretine dair tespitler ise 2021 ve 2022 yıllarında artmıştır. GRETA’nın 2024 Türkiye raporu 2019-2023 yılları arasında toplam 20 kız çocuğunun zorla evlendirildiğini ve bu vakalarda çocukların büyük kısmının Suriyeli mülteci olduğunu kaydetmektedir (2024, s.37).

Türkiye’de tespit edilen çocuk mağdurların sayısındaki artış da dikkat çekicidir. Nitekim pandeminin hayatı etkilediği 2020 yılında her iki mağdurdan birisi çocuktur (TİHEK, 2023, s. 17). Çocuklara dair veriler vatandaşlığa, cinsiyete ya da insan ticareti biçimine göre ayrıştırılmamıştır. Örneğin dilendirilen kaç çocuğun erkek çocuğu olduğu bilinmemektedir. Sadece 2020 yılında ilk defa 14 çocuk zorla askerlik kapsamından insan ticareti mağduru olarak tespit edilmiştir (a.g.e., s.35). Ancak kadın/erkek oranlarından, zorla evlendirme gibi belirli tespitlerin ağırlıkla kız çocuklarından oluştuğu tahmin edilebilir. Bu tahminler daha geniş anlamda Suriyeli mülteci çocukların, özellikle de eğitime katılımı yeterince sağlanamayan kız çocuklarının kırılganlığına işaret etmektedir. Sağlık bilimleri alanında yapılan bazı çalışmalar, göçmen ve mülteci çocuklar arasında en fazla Suriyeli kız çocuklarının gebelikle ilgili hastanelere başvurduğunu göstermektedir (Çakmak vd., 2024). Öte yandan Türkiye vatandaşı kız çocuklarının evlendirilmesi de hala önemlidir. Her ne kadar TÜİK verileri Türkiye’de kız çocuklarının evlendirilmesine dair oranların son yirmi yılda yüzde 7’den yüzde 1,85’e kadar düştüğü gösterse de, bu resmi veriler dışında kaç kız çocuğunun 16 yaşından önce dini nikah ya da farklı biçimlerde evlendirildiğine dair veri yoktur. Bu alanda ciddi bir çalışma yapılmamaktadır ve evlendirme yoluyla çocuk ticareti sorunu sadece Suriyeli mülteci kız çocuklarıyla ilişkilendirilmektedir. GRETA gibi pek çok uluslararası raporda olduğu gibi TİHEK raporunda da çocukların cinsel ve emek sömürsü amacıyla ticaretine karşı tedbirlerin alınması önerilmektedir (2023, s. 31).

Tablo 2. Beş Yıllık Dönemlere göre 16-17 Yaşındaki Kız Çocuklarının Toplam Evlilikler İçindeki Oranı (2002-2023)

Yıl	Toplam evlilik	Evlenen kız çocuklarının sayısı	Kız çocuklarının oranı (yüzde)
2002	510 155	37 263	7.3
2007	638 311	50 723	7.9

2012	603 751	40 428	6.7
2017	569 459	23.906	4.2
2022	575 891	11.563	2.01
2023	565 435	10.471	1.85

Kaynak: TÜİK, Evlenme İstatistikleri, 2023 (TÜİK, 2024), CEİD 2018 Raporu (Coşkun, 2018, s. 101).

Tespit edilen insan/kadın ticareti vakalarında mağdurların vatandaş oldukları ülkelere göre dağılımına bakıldığında da son üç yılda Suriyeli mültecilerin sayısının neredeyse toplam tespitlerin üçte birine ulaştığını görülmektedir (Tablo 3). Her ne kadar vatandaşlık temelinde cinsiyete dayalı veri paylaşılmasa da (örneğin kaç Suriyeli mültecinin kadın olduğu ve hangi insan ticareti biçimine maruz kaldığı vb.) zorla evlendirme gibi bazı insan/kadın ticareti biçimlerinin büyük oranda kadın ve kız çocuklarından oluştuğu tahmin edilebilir.

Tablo 3. İnsan Ticareti Mağdurlarının Uyruklarına göre İlk 10 Ülke (2020-2022)

Uyruk	2020	2021	2022
Suriye	159	158	108
Özbekistan	38	63	57
Kırgızistan	14	12	15
Afganistan	11	22	33
Fas	5	5	11
Türkiye	11	42	33
Azerbaycan	9	9	6
Ukrayna	2	5	N/A
Türkmenistan	4	11	6
Rusya	3	6	N/A

Kaynak: (GRETA, 2023a, s. 99), (TİHEK, 2023, s. 37).

Not: Diğer ülkeler arasında Endonezya, Kazakistan, Moldova, Gürcistan, İran ve Sahra-altı Afrika ülkeleri bulunmaktadır.

İller bazındaki veriler de Suriyeli mültecilerin artan insan ticareti vakalarına işaret etmektedir. 2016'dan itibaren insan/kadın ticareti tespitinin yapıldığı ilk 10 şehrin konumu zamanla değişmiştir. Son yıllarda özellikle Antalya, Ankara ve Bursa gibi şehirlerde tespitler azalırken Suriyeli mültecilerin yoğun yaşadığı Şanlıurfa, Gaziantep ve Mersin gibi illerde artmaktadır. Başta yoksulluk ve Suriyeli mültecilerin zorlu yaşam koşulları bu şehirlerdeki insan/kadın ticareti vakalarını ve tespitleri artırmaktadır. Nitekim hem AB hem de ABD TIP raporları Suriyeli çocuklara ve kadınlara yüksek riskli gruplar olarak işaret etmektedir. Örneğin

mevsimlik tarımda, özellikle fındık hasadı için göçmenlere senet imzalatılarak düşük ücretli ve ağır koşullarda çalıştıran araçlar ABD TIP raporunda potansiyel tacirler olarak işaret edilmiştir (TIP, 2022, s. 553). İstanbul, nüfusu itibarıyla her yıl en fazla tespit yapıldığı şehir olarak öne çıksa da Şanlıurfa ve Gaziantep’te yapılan tespitler 2020 ve 2021 yıllarında büyük artış göstermiştir. Bu şehirlerde de özellikle kız çocukları ve kadınların zorla evlendirmeler gibi toplumsal cinsiyete dayalı insan ticaretine maruz kaldıkları tahmin edilebilir.

Tablo 4. İnsan/Kadın Ticareti Tespitinde ilk 10 Şehir (2020-2021)

İl	2020	2021
İstanbul	98	130
Antalya	17	12
Şanlıurfa	71	34
İzmir	16	14
Gaziantep	5	52
Hatay	7	13
Ankara	3	16
Muğla	2	18
Mersin	2	17
Adana	4	6
Diğer	62	90

Kaynak: (TİHEK, 2023, s. 38)

Türkiye’de yapılan insan/kadın ticareti tespitlerinin ötesinde potansiyel mağdurların sayısının çok daha fazla olduğu ulusal raportör tarafından da vurgulanmaktadır (TİHEK, 2023, s. 38). Nitekim başta düzensiz göçmenler ve mülteciler olmak üzere kayıt dışı çalışmanın yaygınlığı ile kırılgan toplumsal grupların varlığı bu rakamların gerçek durumu yansıtmadığına işaret etmektedir.

Koruma Faaliyetleri

Türkiye’de insan/kadın ticareti vakalarının tespiti sonrasında mağdurlar ya Mağdur Destek Programına¹³ katılarak sığınma evlerine yönlendirilmekte ya da “Gönüllü Geri Dönüş” programına katılarak ülkesine dönmektedir. Mağdur Destek Programı sığınma evlerinde barınma, sağlık ve eğitime erişim, psiko-sosyal destek, tercümanlık ve hukuki destek gibi temel destek hizmetlerini kapsamaktadır. UGÖ ve GİB tarafından organize edilen geri dönüş programına 2020, 2021 ve 2022 yıllarında sırasıyla 55, 92, 71 kişi katılmıştır. Bu rakam

¹³ Mağdur Destek Programı ile Güvenli ve Gönüllü Geri Dönüş Programı’nın detayları için bkz. <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-magdurlarina-sunulan-destek-hizmetleri>

Suriyeli mülteciler ve Türkiye vatandaşlarından sonra geride kalan tespitlerin yaklaşık yarısına denk gelmektedir. TİHEK 2021 yılında bu rakamlarda artış olduğuna işaret etmektedir (2023, s. 52-53). Ancak bunun sebeplerine dair bir açıklama yoktur.

Türkiye’de kalarak destek hizmetlerinden yararlanmak isteyenlere ikamet izni verilmekte ve bir sığınma evine yönlendirilmektedir. Ankara ve Kırıkkale’de toplam 42 (30+12) yatak kapasiteli iki adet sığınma evi, insan/kadın ticareti mağdurlarına hizmet etmektedir. Aydın’da ise mağdurların aile olarak kalabilecekleri yeni bir sığınma evinin tamamlanması beklenmektedir (TİHEK, 2023, s.41). Bu iki sığınma evi dışında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın işlettiği sığınma evleri ve çocuklar için sevgi evleri de kullanılabilir. Ancak insan/kadın ticareti mağdurları için özel koşulları olan sığınma evlerine ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır (a.g.e.). Sığınma evlerinde kalan mağdurlar, UGÖ maddi desteği ile ücretsiz sağlık hizmetinden yararlanabilmektedir. Ayrıca bir “yabancı kimlik numarası” ile Kızılay Kart ya da Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından maddi destek alabilmektedirler. Ancak TİHEK Raporu, mağdurların maddi desteğe erişimde karşılaştıkları zorluklara (örn. uzun bekleme süresi), sığınma evlerinde psikolog ve tercüman yokluğu, eğitimsiz personel, istihdama kısıtlı erişim gibi olumsuzluklara işaret etmektedir (2023, s.44). Bu destek hizmetlerinin önemli bir kısmı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı Kadın Statüsünü Koruma Genel Müdürlüğü tarafından sağlanmaktadır. Yine Çocuk Koruma Kanunu’na (No.5395) göre Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü çocuk mağdurları koruma altına almaktadır. Bu önlemler, güvenli barınma, tercümanlık, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimi kapsamaktadır (a.g.e., s.30).

TİHEK, Ulusal Raportör olarak, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’ne atıfla, mağdurlara yönelik başta tercümanlık, hukuki ve psikolojik destek olmak üzere, koruma mekanizmalarının yetersiz olduğuna vurgu yapmaktadır. Hem sayısal hem de eğitim olarak yetersiz personele dikkat çekilmektedir. Barolardan ücretsiz hukuki destek için uzman avukat talebine dair öneriler de yer almaktadır (TİHEK 2023, s. 24). Özellikle son yıllarda mağdur korumaya odaklanan uluslararası raporlar, sağlıklı ve güvenli kalış, mağdurların adalet sistemine erişimi ve tazminat talep etme haklarına vurgu yapmaktadır.

Kovuşturma: Her beş sanıktan dördü beraat ediyor

Tespit ve koruma önlemlerinin yanı sıra kovuşturma ve mağdurlara yönelik koruma önlemleri de önemli göstergeler arasındadır. Bu veriler Türkiye’de insan ticareti suçuna dair politik ve uygulamadaki yaklaşıma işaret etmektedir. Örneğin yeni açılan dava sayısı 2020 yılında 269 iken 2021’de 408’e çıkmıştır. Ancak kovuşturulan sanık sayısı aynı dönemde 347’den 238’e düşmüştür (Tablo 5). Başka bir deyişle dava sayısı artarken sanık sayısı azalmıştır. Öte yandan insan ticaretine dair adli veriler her beş sanıktan dördünün beraat ettiğini göstermektedir. Özetle, bu veriler insan ticareti suçuyla ilgili açılan davaların büyük oranda cezasızlıkla sonuçlandığına işaret etmektedir.

Tablo 5. Türkiye’de İnsan/Kadın Ticareti Ceza Davalarına dair Veriler (2020-2022)

Göstergeler	2020	2021	2022
Tespit kapsamında görüşülen potansiyel mağdur sayısı	4.919	8.077	21.236
Tespit edilen mağdur sayısı	282	402	343
Yeni dava sayısı	269	408	N/A
Sanık Kadın/Erkek Oranı	N/A	322/81	N/A
Sanık sayısı	880	591	N/A
Kovuşturma sayısı	68	78	N/A
Kovuşturulan sanık sayısı	347	238	N/A
Mahkum edilen kişi sayısı*	31	65	N/A
Beraat eden sanık sayısı (TİHEK)	191	213	N/A
Beraat eden / Toplam Sanık sayısı (ABD TIP)	177/214	267/339	N/A

Kaynak: TIP 2022 Raporu, s. 552. TİHEK (2023, s. 35, 53),

Yukarıdaki tabloda ABD TIP raporu ve TİHEK raporundan verilerden yararlanılmıştır ancak iki farklı kaynak arasında bazı ufak tutarsızlıkların da olduğunu not düşmek gerekmektedir. TİHEK 2023 insan ticareti raporunda yayımlanan aşağıdaki tabloda (Tablo 6) ise insan ticareti davalarına dair daha detaylı veriler sunmaktadır. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü (ASİG) verilerinden derlenen bu tabloya göre Türkiye’de çocuklara karşı işlenen insan ticareti suçlarında cezasızlık oranlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin 2020 yılında çocuklara karşı işlenen 44 suçtan 41’inde sanık beraat etmiş, sadece 3’ü (yüzde 7,3) mahkumiyet almıştır (Tablo 6). Aynı yıl 318 suçtan 191 kişi beraat etmiş 31’i (yüzde 16,3) mahkumiyet almıştır. Genel olarak bu rakamlar mahkemeye taşınan suçların sadece yüzde 10’ununa ceza uygulandığını göstermektedir. Farklı insan/kadın ticareti biçimlerine dair ASİG tarafından veri tutulmamaktadır.

Tüm verilere bakıldığında, 2016-2021 yılları arasında toplam 134 dosyada mahkumiyet kararı alınmasına karşın, 318 dosyadan beraat kararı çıkmıştır. Sanıklara bakıldığında 2016 yılında 368 sanıktan sadece 53’ü (yüzde 14,4), 2021 yılında ise toplam 311 sanıktan sadece 65’i (yüzde 20,9) mahkumiyet kararı almıştır. Bu veriler insan ticareti suçundan (Mad. 80) açılan dava, işlenen suç ve mahkumiyet kararları arasında büyük bir uçurum olduğunu göstermektedir. Bu da insan/kadın ticareti suçundan açılan davalarda, özellikle de büyük kısmının cinsel sömürü amacıyla kadın ticareti olduğu varsayılırsa, sanıkların ceza alma ihtimalinin epey düşük olduğunu göstermektedir. Ancak Türkiye’nin fuhuş rejimindeki rıza tartışmaları ve çocuk istismarı davalarında yaş sınırının düşürülmesi tartışmaları hatırlanırsa (bkz. CEİD 2020 raporu), bu sorunlar sadece insan ticareti tanımından değil aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 6. İnsan Ticareti Suçundan (TCK 5237, Mad.80) Açılan Davalar, Sanık Sayısı ve Kararlar (2020-2021)

Yıllar	TCK Madde 80	Mahkumiyet			Beraat			Diğer kararlar			Toplam
		Dosya sayısı	Sanık sayısı	Suç sayısı	Dosya sayısı	Sanık sayısı	Suç sayısı	Dosya sayısı	Sanık sayısı	Suç sayısı	Sanık sayısı
2020	İnsan ticareti suçu (toplam)	16	31	70	44	191	248	8	31	137	253
2020	Çocuk ticareti	1	3	3	1	2	6	-	-	-	5
2021	İnsan ticareti suçu (toplam)	21	65	101	49	213	262	15	33	67	311
2021	Çocuk ticareti	5	20	35	3	10	10	4	5	6	35

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verileri, akt. TİHEK (2023, s.53).

Mahkemelerdeki yüksek cezasızlık oranı, TIP ve GRETA raporlarının da işaret ettiği gibi, cinsel ve emek sömürsü amacıyla insan ticaretini teşvik edebilmektedir. Türkiye’nin insan/kadın ticareti ile mücadelesinde son yıllardaki gelişmeleri daha iyi anlayabilmek için uluslararası kuruluşların izleme ve değerlendirme raporlarına bakmak gereklidir.

Devletlerarası ve Uluslararası Kuruluşların Türkiye’ye Dair Değerlendirmeleri

Türkiye, Suriyeli mülteciler ve diğer göçmen gruplar için önemli bir hedef ülke haline gelmesinden dolayı özellikle insan/kadın ticareti konusunda Batılı devletlerin ve devletlerarası kuruluşların izlediği bir ülke konumundadır. Ayrıca hem Irak, İran, Azerbaycan, Ermenistan, Belarus gibi çevre ülkelerden hem de Afganistan ve Kolombiya gibi uzak ülkelere göçmen ve mültecilerin cinsel sömürü ve emek sömürsü amaçlı insan/kadın ticareti faaliyetlerinde Türkiye’nin de adı geçmektedir (TIP, 2021). Dolayısıyla Türkiye’ye dair veriler de uluslararası kaynaklar tarafından sıklıkla paylaşılmakta ve değerlendirmeye konu olmaktadır. Öyle ki Batılı devletler ve devletlerarası kuruluşlar tarafından Türkiye’den istenen verilerin bazıları bu kuruluşlar tarafından yayımlanırken, Türkiye’deki kamu kurumlarının web siteleri ya da raporlarında yer almamaktadır. Örneğin ABD, GRETA ya da BM tarafından istenen bazı ayıklanmış veriler bu uluslararası raporlarda sunulabilmektedir. Bu kuruluşların raporlarında işaret ettiği gelişmeler ve sorunlar bu başlık altında incelenmektedir. Daha sonra Türkiye’de faaliyet gösteren bazı uluslararası sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ve projeleri özetlenecektir.

“Tespitlerde gelişme var ancak yetersiz”

ABD’nin her yıl yayımladığı uluslararası insan ticareti raporunda Türkiye Tier-2 (2. Seviye) ülkeler arasındadır. Bu ülkeler, hükümetleri, ABD’nin 2000 yılında benimsediği İnsan Ticareti Mağdurları Koruma Anlaşması’nın (TVPA, The Trafficking Victims Protection Act of 2000) standartlarını¹⁴ tam olarak karşılamasalar da bu standartlara ulaşmak için önemli çaba gösteren ülkeler olarak sınıflandırılmaktadır. Türkiye 2015 yılından itibaren “Tier 2 - İzleme” (Tier-2 Watch) listesinden “Tier-2” listesine yükselmiştir. ABD’nin siyasi ya da ticari bazı yaptırımları ile karşılaşmamak için devletler bu raporları (Trafficking in Persons / TIP) önemsemektedir. Nitekim Türkiye’nin de son yıllardaki mağdur tespit sayısını ve sanık sayısını artırma motivasyonunu AB ve ABD’nin TIP raporlarındaki konumu ile ilişkilendirmek çok da yanlış olmayacaktır.

Son üç yıllık TIP raporları, Türkiye’de artan mağdur tespitlerini, özellikle emek sömürüsü amacıyla insan ticareti tespitlerindeki artışı, bazı olumlu gelişmelerle açıklamaktadır. Örneğin 2022 TIP Raporu’nda, Türkiye’nin ilk defa çalışma müfettişleriyle birlikte 664 adet inceleme ve denetim yapmasının, tespitleri artırıcı etkisine işaret edilmektedir (TIP, 2022, s. 553). Yanı sıra, sınırdaki personel sayısının artışı da olumlu karşılanmıştır. Göçmen Kaçakçılığı ve Sınır Kapıları Birimi’nin ofis sayısı, 114’ten 141’e, 81 ildeki memur sayısı da 1,600’e çıkarılmıştır (a.g.e.). Jandarmanın polis ile işbirliği için bir çalışma grubu kurması, adli destek ve mağdur hizmetleri alanında (Judicial Support and Victims Services Offices, JSVSO) görevli sayısının artırılması ve adli inceleme odaları sağlanması gibi gelişmeler, ABD raporundaki diğer olumlu gelişmeler olarak değerlendirilmektedir (A.g.e.). TİHEK’in Ulusal Raportör olarak atanması bir diğer olumlu gelişme olarak kaydedilmektedir. Diğer olumlu gelişmeler şöyle özetlenmektedir: Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele Dairesi’nin şube sayısını artırması, mağdur korumaya dair standart operasyonel süreçlerin tanımlanması, üç mağdurun işe yerleştirilmesi ve Covid-19 Pandemisi sürecinde mağdurlara koruyucu malzemeler verilmesi (TIP, 2021, s. 563).

Türkiye’ye dair eleştiriler ise toplumsal cinsiyete dayalı kadın ticareti biçimlerine ve benzer suçları içeren yasalar arasındaki yanlış anlamalardan kaynaklı tespitlere işaret etmektedir. Nitekim TIP 2022 Raporu hem kolluk görevlilerinin hem de Adalet Bakanlığı personelinin fuhşa zorlama (Md.227) ve zorla çalıştırma (Md. 117) suçları ile insan/kadın ticareti suçlarını birbirine karıştırmalarına ve benzer suçlar karşısında yanlış anlamalara işaret etmektedir (TIP, 2022, s. 553). TIP 2021 Raporu’nda, mülteci kamplarında Suriyeli kadın ve kız çocuklarının cinsel sömürü amaçlı kadın ticaretine zorlanması yönündeki STK eleştirileri yer almaktadır. Özellikle 12 yaşındaki Suriyeli kızların yasadışı şekilde dini nikahla yetişkin erkeklerle evlendirilmesi, ev içi hizmet ve cinsel sömürü amaçlı çocuk ticareti ile ilişkilendirilmektedir (TIP, 2021, s. 565). Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen insan/kadın ticareti vakalarının, hem emek sömürüsü amacıyla insan ticaretinin hem de göçmenler ve mülteciler arasındaki mağdurların, daha etkili bir şekilde tespit edilememesi ABD tarafından eleştirilmektedir (TIP, 2021, s. 563). Raporda ayrıca bu tespitlerin yetersizliğinin, yasadışı hareket etmeye zorlanan göçmen ve mülteci mağdurların cezalandırılmasına yol açabileceği ve insan

¹⁴ ABD’ye özel olan bu yasa özetle 3P olarak adlandırılan Koruma (Protection), Önleme (Prevention) ve Kovuşturma (Prosecution) alanlarına odaklanan insan ticareti ile mücadele stratejisi benimsemektedir. Her sene hükümetin yeniden yetkilendirildiği bu yasadaki son değişikliklerden birisi 2018 yılında emek sömürüsü ve çocuk askerler sorunlarına dair vurgu eklenmesidir (U.S. Department of Justice, 2000).

tacirlerinin işine yarayabileceği vurgulanmaktadır. Mültecilerin yasal/formel istihdama erişememesinin, emek sömürsü amacıyla insan ticareti riskini artıran bir diğer etken olduğu belirtilmektedir (TIP, 2021, s. 565). Benzer şekilde TIP raporlarında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ve LGBTQI+’lar için de yetersiz tespitlere dikkat çekilmektedir (a.g.e. 564).

Türkiye’nin mağdur tespitlerini uzun yıllardır ağırlıklı olarak cinsel sömürü amaçlı göçmen kadın ticareti ile sınırlı tutması da ABD raporlarında eleştirilmektedir (TIP, 2021; TIP, 2022, s. 553). Keza Jandarma’nın da içinde yer aldığı “Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Dairesi”¹⁵ sadece göçmen odaklı tespit yapmaktadır. Hem BM Küresel İnsan Ticareti Raporu (GloTIP, 2023) hem de ABD’nin TIP 2022 Raporu özellikle pandemi döneminde ev içi hizmet ettirmek amaçlı insan/kadın ticaretinin yaygınlaştığına ve kadınların sadece emek sömürsü değil, aynı zaman cinsel sömürü amacıyla da ev işlerinde istihdam edildiklerine dikkat çekmektedir. Göçmen kadınların çalıştığı masaj salonları, eğlence yerleri ve güzellik merkezleri, riskli yerler olarak gösterilmekte ve bu doğrultuda tespitlerin çeşitlendirilmesi gereğine işaret edilmektedir.

Potansiyel insan/kadın ticareti mağdurlarının bulunabileceği bir diğer grup olarak sınır dışı kararı ile geri gönderme merkezlerinde tutulan düzensiz göçmenlere vurgu yapılmaktadır. Türkiye’nin GRETA’ya gönderdiği (2023a, s. 18) raporunda, İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik’teki potansiyel insan/kadın ticareti mağdurları ile mülakat yapılmasını öngören 18’inci maddesine atıfla görüşmeler yapıldığı belirtilmektedir. Tespit çalışmaları kapsamında son olarak 2022 yılında insan ticaretine konu olabilecek 21 binden fazla kişi ile görüşüldüğü 2023 yılı TİHEK raporunda kaydedilmektedir. Farklı raporlarda, potansiyel insan ticareti mağduru olarak görüşülenler arasında sokak çocukları ve kamplarda kalan mültecilerin de bulunduğu yazılmaktadır (TIP, 2022, s. 553). Ancak geri gönderme merkezlerinde yapılan görüşmelerde kaç kişinin tespit edildiği ya da cinsiyetlerine dair herhangi bir veri yoktur.

“Kovuşturma ve Cezalar Yetersiz”, “Adli Süreçler Cinsiyetçi”

Türkiye’nin insan ticareti ile mücadelesinde en fazla eleştirilen alanlardan birisi de kovuşturma ve adli süreçlerdir. Yukarıdaki tablolarda da (5 ve 6) işarete dildiği gibi, TIP 2022 Raporu’nda mahkemelerin az sayıda sanığa ceza vermesi, savcılarının insan ticareti vakalarını bu konuda uzman olmayan polise havale etmesi, hakimlerin ve savcılarının bilgi ve deneyim eksiklikleri olumsuzluklar olarak sıralanmaktadır. İnsan ticareti suçundan açılan kovuşturma sayısı yetersiz görülmekte, daha az sanığın mahkum edilmesi ve tespit edilen mağdurların mahkeme sürecine katılmaması belli başlı sorunlar olarak tanımlanmaktadır (TIP, 2021, s. 563). Nitekim 2020 yılında 214 insan ticareti suçu sanığından, 177’si berat etmiştir. (Tablo 6’da TİHEK rakamlarıyla aynı yıl toplam 253 sanıktan 191’sinin berat ettiği kayda geçirilmiştir). TIP ve BM raporlarında bu beratların sebeplerinden birisi olarak çok sayıda hakim ve savcının karmaşık vakaları çözmedeki deneyimsizliği gösterilmektedir.

Birleşmiş Milletler verileri de Türkiye’nin adalet sisteminde cinsiyete dayalı suçlardaki cezasızlığa ve ayrımcılık riskine dikkat çekmektedir. BM İnsan Ticareti Veri Portalı’nda

¹⁵ <https://www.jandarma.gov.tr/asayis/gocmen-kacakciligi-ve-insan-ticaretiyle-mucadele-dairesi>

Türkiye’ye dair veriler arasında, cinsel şiddet suçları da paylaşılmaktadır. Kadın/insan ticareti ile ilişkili olarak paylaşılan seçilmiş bazı suç verilerine göre, 2021 yılında cinsel şiddet suçları arasında yer alan tecavüz suçundan 20 bin 614 kişi hakkında dava açılmış; ancak 2 bin 965 kişi (yüzde 14,3) hüküm giymiştir (UNODC, 2024b). Yine aynı verilere göre 19 bin 475 kişi hakkında kasıtlı cinayet suçundan dava açılmış ve 7 bin 578 kişi aynı suçtan hüküm giymiştir. Bu iki suça dair dava ve hükümlü oranları arasındaki fark, Türkiye’nin kadına yönelik cinsel şiddet suçlarına yaklaşımını gösterirken, toplumsal cinsiyet rejimi hakkında da bilgi vermektedir. Nitekim tecavüz vakalarında her 100 erkekten sadece 14’ü ceza almaktadır.

Koruma önlemleri yetersiz: “Mağdurlar adli sürece dahil olmuyor”

Uluslararası kuruluşlar ve bu alanda yayınlanan raporlar, son yıllarda özellikle insan ticareti mağdurlarının koruma ve haklara erişimine vurgu yapmaktadır. Örneğin TIP raporları, tespit edilen mağdurların dinlenme ve düşünme süreçlerinin iyi işletilememesi sonucu çoğu mağdurun sınır dışı edilmesi ile sonuçlandığına dikkat çekmektedir (TIP, 2021). Tespit edilen göçmenlerin en az yarısı koruma ve destek programlarına başvurmamaktadır (Tablo 1). Bu sınır dışı uygulamaları da mağdurların adli süreçlerde temsil edilmelerini engellemektedir. Nitekim hem ABD hem de AB GRETA raporları adli süreçte mağdurların tazminat talebinin desteklenmesi yönünde tavsiyeler içermektedir.

TIP 2022 Raporu, mağdurlara yönelik özel bir destek mekanizmasının olmamasını ve Ulusal Eylem Planı’nın 2009 yılından itibaren güncellenmemesini eleştirmektedir. Benzer şekilde GRETA raporlarında da insan/kadın ticareti konusunda uzman personel tarafından hizmet verilen sığınma evlerinin kapasite yetersizliği ve STK’ların başta sığınma evleri olmak üzere tüm tespit ve koruma süreçlerinden dışlanması, olumsuz gelişmeler olarak değerlendirilmektedir.

GRETA ise Türkiye’den istenen raporda, kadın/insan ticaretine karşı toplumsal cinsiyet boyutuna işaret eden ne tür koruma önlemleri alındığını ve politikalar geliştirildiğini sormaktadır (GRETA, 2023a, s. 16). TİHEK tarafından 6284 Numaralı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’a işaret eden yanıtta, Türkiye’de şiddete maruz kalan göçmen kadınların da Kanun’un sağladığı korumadan yararlanabildiği yazılmaktadır (A.g.e.). Bu bağlamda 81 ilde faaliyet gösteren Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), Alo 183 sosyal destek hattı, Kadın Destek Mobil Uygulamasına (KADES) referans verilmektedir. Tüm bu uygulamalar KSGM tarafından yürütülmektedir. Ancak bu kapsamda risk değerlendirme ya da somut olarak korumadan yararlananlara dair bir veri bulunmamaktadır. Bilindiği gibi Türkiye İstanbul Sözleşmesi’nden ayrılmıştır. Bu da kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir gerileme olarak eleştirilmektedir.

Öneriler

Özellikle ABD TIP raporları, her raporda ülkelere bir liste halinde önerilere yer vermektedir. En son TIP raporunda Türkiye’ye yönelik önerilerden bazıları şunlardır: Proaktif tespit ve tanımlamaya daha fazla kaynak ayrılması, mağdur merkezli bir yaklaşım benimsenmesi,

vatandaş ve LGBTIQ+ topluluklar içerisinde ya da sınır dışı edilmeyi bekleyen göçmenlere yönelik tespitlerin daha sağlıklı hale getirilmesi (TIP, 2022, s. 553). GRETA raporu da daha aktif bir tespit mekanizması için başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere sivil toplumun farklı kesimlerinin bu tespit sürecine dahil edilmesini, çalışma müfettişlerinin daha aktif çalışmasını ve insan/kadın ticaretine özel bir yardım hattı kurulmasını tavsiye etmektedir (GRETA, 2024, s.30).

Türkiye ile ilgili hemen her uluslararası raporda işaret edilen diğer konular ise toplumsal cinsiyete duyarlı tanım, tespit, koruma ve adli süreçlerin hayata geçirilmesindeki eksikliklerdir. GRETA gibi raporlar Türkiye’de kırılgan grupların tanımlanması ve güçlendirici faaliyetlerin gerçekleştirilmesini başlıca önleyici faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. GRETA 2024 Türkiye raporu ulusal eylem planı hazırlanması ve bu planda tüm insan/kadın ticareti biçimlerinin, özellikler de kadın ve çocuklarının konu olduğu toplumsal cinsiyete dayalı kadın ticareti biçimlerini kapsayıcı bir eylem planı geliştirilmesini tavsiye etmektedir (2024, s.9). İnsan ticareti suçunun tanımında ve önlenmesinde bir diğer önemli adım ise AB Direktifi gibi mağdurların hizmetlerinden bilerek faydalanan kişi ve kurumların cezalandırılmasını sağlayacak yasal çerçevenin oluşturulması ve uygulanmasıdır. GRETA raporu ayrıca, ticari seks endüstrisi, fuhuş, genelevler ve dijital platformlar dahil olmak üzere insan/kadın ticareti mağdurlarının sunduğu hizmetlere yönelik talebi hedefleyen cezaların mevzuata eklenmesini tavsiye etmektedir (a.g.e.). Koruma ve mağdurların adalete erişimi alanında da mevcut sistemin geliştirilmesi ve sivil toplum kuruluşlarının dahil edilmesi önerilmektedir.

Türkiye’nin bir yandan BM Palermo Protokolü (2000) ve AKİTKES (2009) gibi uluslararası sözleşmelere taraf olması, diğer yandan ABD’nin insan ticareti ile mücadele konusunda ülkelere baskı yapması, Türkiye’yi insan/kadın ticareti ile mücadele alanında adım atmaya zorlamaktadır. Nitekim ulusal raportörün ilk raporu da bunun bir göstergesi olarak okunabilir. Ancak yapılan faaliyetler istenen düzeyde değildir. Bir sonraki başlıkta ilgili kurumlar ve faaliyetleri özetlenmiştir.

İnsan/Kadın Ticaretiyle İlgili Aktörler ve Faaliyetleri

Kamusal Aktörler ve Faaliyetleri

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB)

İçişleri Bakanlığı’na bağlı olan Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile 2013 yılında kurulmuştur. 2021 yılında statüsü Başkanlık olarak değiştirilen kurumun bünyesinde bulunan İnsan Ticareti ile Mücadele Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Bu kurulun altında iki çalışma grubu vardır: Mağdur Koruma Çalışma Grup Başkanlığı ve Mücadele ve İşbirliği Çalışma Grup Başkanlığı. GİB ve bağlı bulunan İl Göç İdaresi Müdürlükleri (İGİM) ile Jandarma Genel Müdürlüğü, insan/kadın ticareti mağdurlarını tespitlerden sorumlu birimlerdir. Bu yüzden personelin ve tespit yapacak uzmanların eğitim faaliyetleri de önemlidir. GİB tarafından 2020 ve 2021 yıllarında yaklaşık 4 bin kişiye, İl Göç İdareleri tarafından ise 2021’de 7 bin 522 kişiye eğitim verildiği bildirilmiştir (GRETA, 2023a, s. 20). Göç İdaresi’nin web sitesinden (goc.gov.tr) insan/kadın ticareti ile ilgili yerli ve uluslararası mevzuata, son dönem tespit istatistiklerine ve projelere erişmek mümkündür. Ayrıca GİB 2020 yılında bir bilgilendirme kitapçığı yayımlamıştır.¹⁶ Bu kitapçıkta insan ticareti biçimlerinin tanımlanmasına dair bazı örnek göstergeler bulunmaktadır.

Aynı zamanda insan ticareti ile ilgili verilerin toplandığı GİB, Türkiye’nin insan/kadın ticareti ile mücadelesinde devletlerarası kuruluşlar, uluslararası STK’lar ve diğer kamu ve sivil kuruluşlarla iletişimde merkezi role sahiptir. İnsan/kadın ticareti mağdurlarının gönüllü geri dönüşü, göçmen çocukların korunması, düzensiz göçmenler ve mültecilerin sosyal uyumu gibi insan/kadın ticareti ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili pek çok projeye de katılmaktadır. Bu projeler ICMPD, IOM, BMMYK gibi uluslararası sivil toplum kuruluşları ya da devletlerarası kurumlar tarafından finanse edilmektedir. GİB web sitesinde 2022 yılının Haziran ayında bitmiş olan 74 proje bulunmaktadır. Halen devam eden projelerinin sayısı ise 19’dur.¹⁷ Devam eden projeler içerisinde insan/kadın ticareti ile ilgili Avrupa Konseyi tarafından desteklenen “Türkiye’deki Yabancıların ve İnsan Ticareti Mağdurlarının İnsan Hakları Açısından Korunmasının Güçlendirilmesi” (2020-Devam) Horizontal Facility (HRIF) projesi yer almaktadır. Bu projenin açıklamasında, insan ticareti ve düzensiz göçün önlenmesi için kapasite artırımına hizmet ettiği yazılmaktadır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)

Bakanlık bünyesindeki Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) ve Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, insan/kadın ticareti ile ilgili koruma ve önleme alanlarında faaliyet göstermektedir. KSGM bünyesinde 81 ilde faaliyet gösteren Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) ve Alo 183 sosyal destek hattı bulunmaktadır.

¹⁶ <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/INSAN-TIC/Kitapcik.pdf>

¹⁷ <https://goc.gov.tr/goc-projeleri56>

Türkiye’nin AB Uzmanlar Grubu GRETA’ya (2023a) verdiği faaliyet raporunda mülteciler, sığınmacılar ve insan ticareti mağdurlarının Kadına Karşı Şiddet Ulusal Eylem Planı’na (2016-2020) dâhil edildiği ifade edilmiştir. Bu eylem planları KSGM tarafından hazırlanmaktadır. Dördüncüsü devam eden Kadına Karşı Şiddet Ulusal Eylem Planı’nda (2021-2025) kadın ticaretinin, çocuk istismarı ve evlendirmeleri gibi kız çocuklarına yönelik şiddetin ve genel olarak kadınlara yönelik her türlü şiddetin ortadan kaldırılması hedeflenmektedir (KSGM, 2021). Bakanlık bünyesinde ayrıca insan/kadın ticareti mağduru kadınlara yönelik tespit, koruma hizmetleri ve destek hizmetlerinin geliştirilmesi için bazı projeler ve eğitimler de uygulanmaktadır. Bu çerçevede 4. Eylem Planı’nda cinsel şiddet mağdurlarının özel sağlık hizmetlerine erişimi konusunda Sağlık Bakanlığı ile proje yapıldığı bilgisi de yer almaktadır (KSGM, 2021, s. 98). Eylem Planının stratejilerinden birisi olan “Sosyal hizmet kuruluşlarında şiddet mağduruna yönelik destek hizmetlerin uzmanlaşmış biçimde sunulması” (3.2.) ve mağdurların sosyo-ekonomik olarak güçlendirilmesi (3.3.) ile sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi (3.6.) insan ticareti mağdurlarını da kapsamaktadır. Bu strateji çerçevesinde, kadın alanında hizmet sunan ASH İl Müdürlüğü, ŞÖNİM, konukevi, SHM Şiddetle Mücadele İrtibat Noktaları gibi kuruluşlarda, “özel hizmet gereksinimi bulunan kadınların da (engelli, yabancı, insan ticareti mağduru vb.) ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde fiziki, mesleki ve idari hizmet standartlarının oluşturulmasına ilişkin çalışma” yürütülmesi hedeflenmektedir (ASHB, 2021, s. 107). Ayrıca insan/kadın ticareti konusunda kamuoyunun bilinçlendirilmesi de Eylem Planı’nın stratejik hedeflerinden (4.2.) birisi olarak tanımlanmaktadır (KSGM, 2021, s. 148).

İşyerinde kadına yönelik şiddet ve emek sömürüsüyle mücadele Eylem Planı’nın maddelerinden birisidir. Başta Çalışma Genel Müdürlüğü (ÇSGB) olmak üzere TİHEK, üniversiteler, STK’lar, meslek kuruluşları, sendikalar ve özel sektör kuruluşları ile özel sektörde bu alanda çalışma yürütüleceği de Eylem Planı’nda ifade edilmektedir (KSGM, 2021, s. 172). Yakın dönemde, Bakanlık bünyesinde uzmanlara verilen “Türkiye’de Çocuk Ticareti Mağdurlarının Tespiti, Yönlendirilmesi ve Korunmasının İyileştirilmesi Eğitimi” (2022), insan/kadın ticareti tespitleriyle ilgili eğitimlerden birisidir.¹⁸ Ancak ne Eylem Planı’nda ne de KSGM ya da GİB’in web sitesinde, Türkiye’ye özgü toplumsal cinsiyete dayalı bir kadın ticareti biçimi olan çocuk evlendirmelerine dair detaylı tanım ve veri paylaşılmamaktadır. Ayrıca, bilindiği gibi Türkiye İstanbul Sözleşmesi’nden ayrılmıştır. Bu da kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir gerileme olarak eleştirilmektedir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)

TİHEK 2016’da kurulmuştur. Kuruluşu, Anayasanın 10. maddesinde belirtilen herkesin kanun önünde eşit olduğu ilkesi ve Türkiye’nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi temel insan hakları sözleşmelerinde öngörülen ayrımcılıkla mücadelenin daha etkili yürütülmesi amacıyla ilişkilidir. TBMM altında faaliyet gösteren TİHEK’e vatandaşlar da uğradıkları ayrımcılık ya da eşitsizlikle ilgili bireysel olarak başvuru yapabilmektedir.

TİHEK 2021 yılında Türkiye’nin insan/kadın ticareti ile mücadelesinde ulusal raportör olarak atanmıştır. Sonraki yıl, 28 Temmuz 2022’de kamu kurumlarından ve BMMYK’dan

¹⁸ <https://www.aile.gov.tr/eydb/haberler/turkiye-de-cocuk-ticareti-magdurlarinin-tespiti-yonlendirilmesi-ve-korunmasinin-iyilestirilmesi-egitimi-verildi/>

temsilcilerin katıldığı “Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Zirvesi” düzenlemiştir¹⁹ ve ilk ulusal rapor 2023 yılında yayımlanmıştır (TİHEK, 2023). Rapor, Türkiye’nin insan ticareti ile mücadelesindeki duruma ve faaliyetlere dair kapsamlı bir özet ve değerlendirme sunması açısından önemlidir. TİHEK Raporu Türkiye’deki insan/kadın ticaretiyle mücadele alanındaki olumlu ve olumsuz gelişmeleri devletlerarası kurumların eleştirileri çerçevesinde değerlendirmektedir.

GİB tarafından yayımlanan diğer yıllık raporlardan farklı olarak TİHEK Raporu, ILO Belgesi’ne referansla, toplumlarda kadın ve kız çocuklarının ikincil konumunu insan/kadın ticareti ile ilişkilendirmektedir (TİHEK, 2023, s. 15). Rapor’da, pornografi, eğlence yerleri gibi ticari seks endüstrisinin farklı alanları ile özellikle kız çocuklarının zorla evlendirilmesi de kadınların cinsel sömürü amacıyla ticaretini kapsayan biçimler arasında tanımlanmaktadır (A.g.e., s. 16). Çocukların fiziksel ve duygusal istismarına dikkat çekilen Rapor’da zorla evliliklerin tanımı ve tespitinin güçlüğü vurgulanmakta ve UNODC’nin hazırladığı tespit rehberine atıf yapılmaktadır.²⁰

TİHEK Raporu’nda tanım, tespit, koruma ve kovuşturma alanlarındaki gelişmeler, BM ve GRETA 2019 Türkiye raporundaki eleştirilere atıf yapılarak ve Türkiye’den istenen düzenlemeler doğrultusunda değerlendirilmektedir. Rapor’da insan ticaretine dair kavramsal çerçeve, farklı insan ticareti tanımları ve görülme biçimleri, Türkiye’deki kurumsal yapı, ulusal mevzuat, destek hizmetleri ve eğitim faaliyetlerine dair bilgiler yer almaktadır. Ayrıca genel değerlendirme ve önerilere de yer verilmiştir. Bu raporun hazırlanmasında, bu verilerden geniş ölçüde yararlanılmıştır. Çünkü bu alanda düzenli veri ya da araştırma sayısı kısıtlıdır.

GİB dışında bir kurumun raportör olarak atanması uluslararası raporlarda olumlu bir gelişme olarak değerlendirilse de TİHEK Raporu’nda atıf yapılan kaynaklar arasında çok az bağımsız kaynak ya da akademik çalışma bulunmaktadır. Örneğin avukat Beliz Özkan’ın dava kayıtlarından yola çıkarak kaleme aldığı Türkiye’deki çocuk evlendirmelerinin yaygınlığına işaret eden “Kızım artık evindesin” başlıklı kitabı (2022) ya da CEİD tarafından bu yıl üçüncüsü yayımlanan izleme raporlarına atıf yapılmamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (TCCSBB): 12. Kalkınma Planı

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan ve 2024-2028 dönemini kapsayan 12. Kalkınma Planı’nda insan/kadın ticareti ile mücadeleye dair bir madde yer almaktadır. Plan’ın hedef ve politikaları arasında (932.3. Madde) “Göçmen kaçakçılığı, insan/organ/doku ticareti, silah/mühimmat kaçakçılığı yapan organize suç örgütleriyle mücadeleye kararlılıkla devam edilecektir” ibaresi yer almaktadır (SBB, 2024). Bu haliyle insan/kadın ticareti, göç ile ilişkilendirilmektedir. Ayrıca kadına yönelik şiddetle mücadele edileceği (Mad.729, s.172); “erken yaşta ve zorla evliliklerle sıfır tolerans” gösterileceği ve mağdurların güçlendirilmesinin sağlanacağına altı çizilmektedir. Kalkınma

¹⁹ <https://www.tihék.gov.tr/turkiye-insan-ticaretiyle-mucadele-zirvesi-gerçekleştirildi>

²⁰ Bir önceki güncelleme raporunda bu rehberde değinilmiştir. Coşkun, E. (2020). İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2018-2020 Güncellemesi. CEİD Yayınları. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/handle/1/1175>)

Planı’nda kırılgan gruplarda yer alan genç kadınların ya da depremzedeler gibi kadınların desteklenmesine ve işgücüne katılımına da vurgu yapılmaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB)

ÇSGB, insan/kadın ticareti ile ilgili doğrudan bir çalışma yapmasa da (TİHEK, 2023, s. 35), bünyesindeki Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü, Türkiye’deki göçmenlerin çalışma izinlerine yönelik koşulları belirlemektedir. ÇSGB hem Suriyeli mültecilerin ve göçmenlerin iş gücü piyasasına erişimi hem de denetim anlamında önemli rol oynamaktadır. Ayrıca göçmen işçilerin çalışma istatistiklerini yayımlayan kuruluş, emek sömürsü amacıyla insan/kadın ticaretiyle mücadele alanında bazı projelerde yer almaktadır. Uluslararası Göç Örgütü işbirliğiyle yürütülen “Kamu-Özel Sektör İşbirliği: Uluslararası İşgücü Göçü için Yasal Yolların Desteklenmesi Projesi” gibi projeler, düzensiz ve kayıt dışı göçün engellenmesi yoluyla insan ticareti ile mücadeleyi hedeflemektedir (TİHEK, 2023, s. 31).

ABD TIP raporunun işaret ettiği gibi kurum tarafından yapılan teftişler de insan/kadın ticaretiyle mücadelede önemlidir. Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı tarafından Avrupa Konseyi’nin desteklediği “Batı Balkanlar ve Türkiye’ye Yönelik Yatay Destek (Horizontal Facility)” Projesi kapsamında ve “Türkiye’deki Göçmenlerin ve İnsan Ticareti Mağdurlarının İnsan Hakları Açısından Korunmasının Güçlendirilmesi Projesi” çerçevesinde farklı illerdeki iş müfettişlerine eğitim verildiği kaydedilmiştir.²¹ Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü tarafından insan ticareti ile mücadele kapsamında 36 ilde 72 personelin görevlendirildiği belirtilmiştir (TİHEK, 2023, s. 48). Bakanlığa bağlı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü aracılığıyla üç mağdurun işe yerleştirildiği de uluslararası raporlarda yer almaktadır (TIP, 2021, s. 563). Nitekim insan ticareti mağdurlarının korunmasına yönelik yönetmelik çerçevesinde, işgücüne katılımı da bu kurum tarafından gerçekleştirilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)

Milli Eğitim Bakanlığı’nın (MEB) insan/kadın ticareti ile ilgisi, insan/kadın ticareti riski altındaki kırılgan toplumsal grupları koruma ve güçlendirme faaliyetleri kapsamında ele alınabilir. Nitekim raporlarda yer alan bilgiler arasında, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından saha taramaları, meslek kursları ve çocuk yaşta evlilikler ya da çalıştırma için bilgilendirme ve destek verildiği de yer almaktadır (TİHEK, 2023). Milli Eğitim Bakanlığı hem Suriyeli mülteci çocukların örgün eğitime katılımı hem de yetişkinlerin meslek edinme kursları için önemli bir kamusal aktördür.

²¹ <https://www.csgb.gov.tr/rtb/haberler/2022haber04/>

Adalet Bakanlığı

Adalet Bakanlığı'na bağlı personel ve mahkemeler insan ticareti suçunun yargılanması ve mağdur hakları açısından önemlidir. Bakanlığın insan ticareti ile ilgili faaliyetleri de asıl olarak mahkemede, insan/kadın ticareti davalarına bakan hakim ve savcılar gibi uzman personele eğitimleri kapsamaktadır. BM ve AB kaynaklı projeler bu eğitimleri desteklemektedir. Bakanlık, Türkiye'deki Göçmenler ve İnsan Ticareti Mağdurlarının İnsan Hakları Açısından Korunmasının Güçlendirilmesi Projesi²² ortaklarından. Bakanlık bünyesinde 2021 yılında 114 Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü bulunmaktadır. Ayrıca Bakanlığa bağlı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından Mağdura Yaklaşım Kılavuzu²³ hazırlanmıştır. Bu kılavuz mağdurların adli süreçlere sağlıklı bir şekilde katılımını desteklemek için görevlilerin nasıl bir yaklaşıma sahip olması gerektiğini anlatmaktadır. Mağdurlarla adli görüşme odaları gibi uygulamalar olduğundan bahsedilmektedir. Ancak şiddet görmüş kadınlarla yapılan görüşmelere yönelik özel bir uygulamadan bahsedilmemekte, sadece mağdurlara duyarlı bir yaklaşımın gereğine vurgu yapılmaktadır.

Bakanlık bünyesindeki Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü (ASİGM) tarafından 2009 yılından itibaren insan ticareti suçuna dair ceza istatistikleri tutulmaktadır. Cezaya çarptırılan tarafların uyruk ve cinsiyeti, suç karar türü, sonuçlar ve koruma ya da güvenlik tedbirleri, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) ve Adli Veri Bankası'ndaki verilerden izlenebilir. Ancak TİHEK Raporu, henüz insan ticareti mağdurlarının yaş, cinsiyet ve uyruk bilgilerine göre kırılğan grupların tespitini sağlayacak şekilde bir istatistiğin tutulmadığını vurgulamaktadır. Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi'nden ayrıntılı istatistik üretilebilmesi için Genel Müdürlük koordinesinde 24. 4. 2017 tarihinden itibaren suç-mağdur eşleştirmesi yapılarak ekrana veri girilmesinin zorunlu hale getirildiği kaydedilmiştir. Ayrıca insan ticareti suçuna ilişkin verilerin daha sağlıklı ve düzenli alınabilmesi için, verinin doğru ve zamanında girişine yönelik farkındalık eğitimleri verildiği de TİHEK Raporu'nda belirtilmektedir (2023).

Türkiye Barolar Birliği

Türkiye Barolar Birliği (TBB) de koruma ve kovuşturma süreçlerinde önemli bir aktördür. Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Uzmanlar Grubu'nu (GRETA) temsil eden bir heyet, 2023 yılında Barolar Birliği'ni ziyaret ederek insan ticareti mağdurlarının adli yardıma erişim koşulları ve prosedürleriyle ilgili bilgi almıştır.²⁴ GİB İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyonu, 2019 yılında aldığı kararlarda barolar içerisinde bu davaları takip edecek özel avukat gruplarının oluşturulmasını tavsiye etmektedir (GRETA, 2023a, s.21). Bu kapsamda barolar altında kurulan mülteci, kadın hakları ve çocuk hakları merkezleri ya da çalışma gruplarına benzer şekilde insan ticareti alanında da çalışma grupları kurulması öngörülmektedir. Birlik bünyesinde 2022 yılında emek sömürsü amacıyla insan/kadın ticareti suçunun tanımlanmasına ve koruma altındaki sığınmacı ve mültecilerin adalete

²² <https://www.coe.int/tr/web/ankara/strengthening-the-human-rights-protection-of-migrants-and-victims-of-human-trafficking-in-turkey>

²³ <https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/magdura-yaklasim-kilavuzu>

²⁴ <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/avrupa-konseyi-insan-ticaretine-karsi-uzmanlar-grubu-tbb-yi-ziyaret-etti-84125>

erişimlerine dair eğitimler verilmektedir. TBB ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yürütülen “Türkiye’de Mülteci, Sığınmacı, Geçici Koruma Altındaki Kişilerin Adalet Erişimlerinin Desteklenmesi Projesi” kapsamında, Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay, Kilis ve Malatya Hukuk Klinikleri açılmıştır (GRETA, 2023a, s. 22). Bu kliniklere, kadınların özellikle evlenme ve boşanma gibi konularda yoğun bir şekilde başvuruda buldukları bilinmektedir. Yine BMMYK ile hayata geçirilen başka bir proje kapsamında, adli yardım başvuruları sırasında tercüme desteği verilmiştir (A.g.e.). TBB farklı illerde hayata geçirdiği bu projelere başvuruları ve sonuçlarını değerlendirerek özellikle Suriyeli mülteci kadınların adli süreçlerdeki ihtiyaçlarına dair bir analiz yapabilecek veriye sahiptir.

Uluslararası Kuruluşlar ve Sivil Toplum Örgütleri

Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ)

Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ) BM altında yer alan bir kuruluştur. Türkiye’de 2000’lerin başlarından itibaren uluslararası göçle ilgili hem politika yapımı hem de uygulama alanında çalışmaktadır.²⁵ UGÖ’nün insan/kadın ticareti ile ilgili olarak tespit, koruma, önleme ve gönüllü geri dönüş alanında pek çok projeleri ve uygulamaları bulunmaktadır. 2020 yılında 28 insan ticareti mağduru göçmenin, 2021 yılında ise 43 kişinin geri dönüşünü organize ettiği kaydedilmektedir (TIHEK, 2023, s. 61). Türkiye’deki ilk insan ticareti ihbar hattını (Alo 157) 2005 yılında UGÖ kurmuş ve yıllarca işletmiştir. Bu ihbar hattı, günümüzde GİB tarafından işletilmekte ve daha geniş göçmen gruba hizmet vermektedir.

Diğer uluslararası kuruluşlar gibi UGÖ de çocuk ticareti ile mücadeleye vurgu yapmaktadır. Yakın dönemde UGÖ’nün de katkısıyla yapılan projelerden birisi, “Türkiye’de Çocuk, Erken Yaşta ve Zorla Evlendirmenin Önlenmesine Dair BM Ortak Programı”dır. UNICEF, UNFPA, UN Women, UGÖ ve BMMYK tarafından ülke çapında yürütülen bu program çerçevesinde, çocuk, erken yaşta ve zorla evlendirmeler ve insan ticaretiyle bağlantıları üzerine tematik bir çalışma hazırlanmıştır. UGÖ tarafından hayata geçirilen “Güneydoğu’da Koruma ve Güçlendirme Projesi” kapsamında, insan ticareti mağduru veya yakını olma ihtimali bulunan kişilere yönelik hukuki bilgilendirme faaliyetlerinin yapıldığı, “Acil Vaka Yönetimi” ve Psiko-sosyal Mobil Ekipler tarafından tespitler yapıldığı, potansiyel mağdurların destek mekanizmalarına yönlendirildiği ifade edilmektedir (A.g.e.). UGÖ, 2023 yılında, GİB ile ortak “Türkiye’de İnsan Ticaretiyle Mücadelede AB Desteği” projesi başlattığını duyurmuştur (IOM Türkiye, 2023). Üç yıllık bu proje ile Türkiye’nin insan ticaretiyle mücadelesinin ve farklı girişimlerin desteklenmesinin hedeflendiği ifade edilmektedir.

²⁵ <https://turkiye.iom.int/tr>

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (Organisation for Security and Co-operation in Europe, OSCE) insan/kadın ticareti ile ilgili olarak belirli suçlar için ülkeler arasında güvenlik konularında faaliyet gösteren bir kuruluştur. İnsan/kadın ticareti konusu, 90’lardan itibaren AGİT’in gündemindedir ve kendi içinde bir çalışma grubu ile özel temsilcisi vardır (OSCE, 2024a). Uluslararası insan/kadın ticaretindeki yeni eğilimlere uygun olarak, son yıllarda özellikle internetin aracı rolüne ve suçu anonimleştirici özelliğine odaklanmaktadır. Bu çerçevede AGİT’e üye ülkelerin ulusal mevzuatlarının dijital araçlar yoluyla insan/kadın ticareti ile mücadeleye uygun hale getirilmesi için “İnsan Ticareti ile Mücadelede Teknolojinin Kötüye Kullanımını Engellemek için Yasal Eylem” başlığı ile 2024 yılı Temmuz ayında, Romanya’da bir etkinlik planlanmıştır (OSCE, 2024b). Bu etkinlikte ulusal mevzuatlardaki boşluklar ve teknolojinin insan/kadın ticareti amacıyla kötüye kullanımı engellemek için yeni düzenlemelerin tartışılması hedeflenmektedir. Bu alanda örnek uygulamalar olarak ABD’nin çevrimiçi seks ticareti ile mücadele anlaşması (FOSTA, Fight Online Sex Trafficking Act, 2018), Avrupa Birliği Dijital Hizmetler Anlaşması (the European Union's Digital Services Act, 2024), İngiltere’nin Çevrimiçi Güvenlik Anlaşması (Online Safety Act, 2023) ve Avustralya’nın Çevrimiçi Güvenlik Anlaşması (Online Safety Act, 2021) gibi anlaşmalar örnek olarak ele alınmaktadır. 29 Mayıs 2024’te Sofya’da yapılan ve 50’den fazla katılımcının olduğu bir diğer toplantıda ise emek sömürüsü amacıyla insan/kadın ticaretinde özel sektörün rolü tartışılmıştır.²⁶ AGİT tarafından emek sömürüsü amacıyla insan/kadın ticareti ile mücadele için insan tacirlerinin değişen yöntemlerine karşı kamu, özel ve sivil toplumun işbirliği de vurgulanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

Birleşmiş Milletler’in mültecilerle ilgili çalışan birimi olan BMMYK özellikle sığınmacı ve mültecilerin maruz kaldığı insan/kadın ticareti riskleri ile mücadele etmek için politika ve projeler geliştirmektedir. Türkiye’de yaklaşık 400 çalışanı olan BMMYK’nın insan/kadın ticareti ile mücadele için özel bir sistemi olmamakla birlikte bu alanda mağdurları desteklemek için projeler yapmaktadır. BMMYK ile çalışanlar ve paydaşlarının insan/kadın ticareti ile ilgili riskleri bilmesi ve yerel koşulları anlamasının önemine vurgu yapılmaktadır.²⁷ Bu çerçevede UĞÖ, Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) ve Birleşmiş Milletler Uluslararası Nüfus Fonu (UNFPA) gibi kuruluşlarla ortak çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye’de de yukarıda bahsedilen mülteci kız çocuklarının evlendirilmesine karşı ya da mültecilerin adalete erişimi (GRETA, 2023a, s. 22) ortak projelerinde yer almaktadır. Aynı zamanda uluslararası kuruluşlar tarafından politika geliştirmek amacıyla kurulan koordinasyon grubundadır (The Inter-Agency Coordination Group against Trafficking, ICAT). Suriyeli mülteciler, diğer uluslararası koruma başvurusu sığınmacılar, Şubat depremi sonrasında Güneydoğu illerinde yerinden edilenler ve vatansızlar için BMMYK’nın Türkiye’de yaptığı projeler bulunmaktadır.²⁸

²⁶ <https://www.osce.org/cthb/569835>

²⁷ <https://www.unhcr.org/what-we-do/protect-human-rights/asylum-and-migration/trafficking-persons>

²⁸ <https://www.unhcr.org/tr/>

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (United Nations Populations Fund, UNFPA) tarafından 2021 yılında Türkiye'de Çocuk, Erken Yaşta ve Zorla Evlendirmenin Önlenmesine Dair BM Ortak Programı çerçevesinde bir rehber hazırlanmıştır.²⁹ Bu program UNICEF, UNFPA, UN Women, IOM ve UNHCR tarafından ortak yürütülmektedir. Rehberde çocuk evlendirmelerine dair kavramlar, yasal mevzuat, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden beslenen ve onu besleyen bir sorun olarak çocuk evlendirmelerinin hem çocuğa hem de topluma zararı anlatılmaktadır. Rehberde, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2018 sonuçlarına atıfla 25-49 yaş arasındaki her beş kadından birisinin 18 yaşından önce, yüzde 4'ünün ise 15 yaşından önce evlendirildiği bilgisine yer verilmekte; aynı yaş grubunda Suriyeli kadınların ise yarısının 18 yaşından önce, yüzde 12'sinin ise 15 yaşından önce evlendirildiği yazılmaktadır (UNFPA, 2021, s. 15). Suriyeli kadınlar ve Türkiyeli kadınlar arasındaki bu fark göz önüne alınarak, çocuk evlendirmeleri sorununun, kadınların eğitime katılımı ile ilişkisi kurulmakta ve çocuk evlendirmelerine karşı müdahale ve destek mekanizmaları önerilmektedir. UNFPA'nın önerileri arasında yasal düzenlemeler ve politika yapımına vurgu yapılmaktadır.³⁰ Ayrıca ASHB'nin yanı sıra kız çocuklarının güçlenmesi projeleri, toplum temelli müdahaleler, çocuk izleme merkezleri, kadın dayanışma merkezleri ve sosyal hizmet merkezlerinin kurulması önerilmektedir.

Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanlar Grubu (GRETA)

Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi'nin (AKİTKES) izleme mekanizması olarak İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanlar Grubu (GRETA) faaliyet göstermektedir. GRETA insan ticareti ile mücadelede bölgesel gelişmeleri değerlendirmekte ve önerilerde bulunmaktadır. Türkiye'nin de dahil olduğu üye ve çevre ülkelere dair izleme ve değerlendirme raporları ile yerel bazda gelişmeleri takip etmektedir. Yenilenen AB Direktifi de GRETA'nın raporlarından yola çıkılarak yapılmıştır (GRETA, 2022). 48 ülkede faaliyet gösteren GRETA'da 15 ülkeden uzmanlar yer almaktadır. 2021-23 yıllarında üç rapor çıkaran GRETA'nın işaret ettiği gelişmeler BM'nin Küresel İnsan Ticareti raporlarına benzerlik göstermektedir. Özellikle değişen insan/kadın ticareti biçimleri ve tekniklerine vurgu yapılan raporlarda devletlere insan ticaretini önleme ve mağdur koruma mekanizmalarını geliştirilmeleri tavsiye edilmektedir. GRETA 2010 yılından itibaren tek tek ülke bazında da değerlendirmeler yapmaktadır. Son olarak 2023 yılında 4. tur değerlendirmeler başlamıştır. Türkiye'nin de dahil olduğu AKİTKES'e taraf ülkelere 40'tan fazla soru formu göndererek insan/kadın ticareti ile ilgili faaliyetleri sorulmuştur. 2023 yılında, hali hazırda 48 ülkeden 35'inin üçüncü tur değerlendirmelerinin tamamlandığı yazılmaktadır.

²⁹ Tosun, Z. (2021). ÇYEZE'nin Önlenmesi Temel Bilgiler Rehberi. UNFPA Türkiye. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/1843>)

³⁰ <https://turkiye.unfpa.org/en/gender-equality>

Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (International Centre for Migration Policy Development, ICMPD)

Türkiye’deki en aktif uluslararası sivil toplum kuruluşlarından birisidir. (TİHEK, 2023, s. 14). Viyana merkezli ve yirmi ülkenin resmi düzeyde desteklediği bir kuruluş olan Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD), 2023 yılında, 700 milyon Eurodan fazla bütçesi ile 90 ülkede, 90’dan fazla proje gerçekleştirmiştir (ICMPD, 2024). Özellikle düzensiz göç ve sınır kontrolleri alanında projeler yürütmektedir. Türkiye’de de insan/kadın ticareti ile mücadele alanında 2021-23 yılları arasında ondan fazla projeyi hayata geçirmiştir. Bu projeler düzensiz göç ve insan ticareti (P-Act), göç yönetimi, geri gönderme merkezleri, idari kurumların kapasite artırımı ve gönüllü geri dönüşler alanındadır.³¹ ICMPD farklı illerde “Türkiye’deki Çocuk Ticareti ve Emek Sömürsüne Dayalı İnsan Ticareti” başlıklı araştırma projesini desteklemektedir. Türkiye’nin İnsan Ticareti ile Mücadelede Üçüncü Ulusal Eylem Planı hazırlıklarını desteklemek üzere Ulusal Yönlendirme Mekanizmaları’nın işleyişine yönelik İyi Uygulamalar Raporu hazırlamıştır. ICMPD uzmanlara eğitimler, geçici koruma altındaki mültecilerle ilgili bilgilendirme, teknik destek, ülke raporları gibi çok farklı alanlarda faaliyetler yürütmektedir.

Uluslararası Göç Derneği (UGDER)

Uluslararası Göç Derneği (UGDER) Ankara’da, Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları Altındağ ilçesinde hem depremden göç eden vatandaşlarla hem de uluslararası göçmen ve mülteci kadınlarla psiko-sosyal destek çalışmaları yürüten bir dernek olarak tanımlanmaktadır.³² Henüz 2022 yılında kurulmasına rağmen derneğin GİB’in eğitici olarak katıldığı göç ve sosyal uyum konusunda projeleri bulunmaktadır ve Türkiye’nin GRETA sorularına verdiği yanıt belgesinde ismi geçmektedir (GRETA, 2023a, s. 49). Bu durum Türkiye’ye sivil toplum örgütleriyle işbirliği konusunda yapılan baskının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Derneğin faaliyetleri arasında, insan/kadın ticareti ile ilgili olarak Şubat 2023 depreminden sonra Ankara’ya göç eden kırılgan konumdaki gruplarla ve göçmen öğrencilerle farkındalık çalışmaları yaptığı belirtilmektedir (a.g.e.).

Türkiye’de Yapılan Akademik Araştırmalarda Yeni Eğilimler

Sahra-altı Afrikalı kadınların artan görünürlüğü

Türkiye’de insan/kadın ticareti ile ilgili araştırma raporları ve akademik çalışmalar, 90’lardan itibaren ağırlıklı olarak eski Sovyet ülkelerinden kadınların cinsel sömürü amacıyla ticaretine odaklanmıştır (Erder ve Kaşka, 2003). Son on yılda diğer ülke vatandaşlarının, erkeklerin ve çocukların da konu olduğu farklı insan ticareti tespitleri yapılmaktadır. Ancak kadınları konu alan çalışmalar arasında, son dönemde özellikle Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin durumuna

³¹ <https://www.icmpd.org/our-work/projects>

³² <https://ugder.org/hakimizda/>

dikkat çeken araştırmalar gerçekleştirilmiştir (bkz. Coşkun, 2018; Coşkun ve Williams, 2024; Konneh, 2023). Bu çalışmalar kadın/insan ticaretinin kadınların göç süreçleri ile yakın ilişkisine dikkat çekmekte ve insan ticareti benzeri ilişkilerin toplumsal cinsiyete dayalı göç yolculuğunda nasıl inşa edildiğini göstermektedir.

Sahra-altı Afrika ülkeleri, uluslararası raporlarda, farklı insan ticareti biçimlerinin gerçekleştiği ve insan ticareti mağdurlarının çıktığı öncelikli bölgelerden birisi olarak görülmektedir (GloTIP, 2022). Siyasi istikrarsızlık ve çatışmalar sonucu ortaya çıkan derin yoksulluk, cinsiyetçi işgücü piyasası ve yüksek işsizlik, düşük eğitim düzeyi, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve eşitsizlikler Sahra-altı Afrika’daki kadınların, insan ticaretine uğrama riskini artırmaktadır (Konneh, 2023). Çoğu Sahra-altı Afrika ülkesindeki kadınların aleyhine işleyen toplumsal cinsiyet rejimi, erkek egemen normlar ve erkeklerin çok eşliliği sonucu kadınlar, çocuklarına tek başlarına bakma sorumluluğunu yerine getirmek için göç etmektedir (Coşkun ve Williams, 2024). Maliyetli olan göç süreçlerine erişebilmek için genellikle aracılara başvuran Sahra-altı Afrikalı kadınlar bu araçların kolaylaştırıcılığında Ortadoğu ve Körfez ülkelerinde ev işçisi olarak çalışmakta (Atong vd., 2018; Assumpta ve Laiboni, 2018) ya da farklı ülkelerde, cinsel sömürü de dahil olmak üzere, ağır sömürüye ve insan ticareti benzeri uygulamalara maruz kalabilmektedirler (Coşkun, 2018). Türkiye’de Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelen kadın göçmenler arasında evlilik aracılığıyla kadın ticareti, ev içi emek sömürüsü ve cinsel sömürü amaçlı kadın ticareti vakalar görülmektedir (Konneh, 2023). Mevcut çalışmalar, insan/kadın ticaretinin uluslararası göçün ayrılmaz bir bileşeni olduğunu göstermektedir. Yakın tarihli bu çalışmalar, kadınların Türkiye’ye göç etme motivasyonunun diğer göç biçimleriyle benzer olduğuna, güvenli göç etme olanağı olmayan kadınların genelde aracılara bel bağladığına işaret etmektedir (Coşkun ve Williams, 2024; Konneh, 2023, s. 155-157). Bu araçların ve/veya finansal destekçilerin ise organize suç örgütlerinden ziyade akraba ve sosyal ilişki ağlarından kişiler olabildiği (Coşkun, 2018) ya da “suç için örgütlenen” ağlar olduğu görülmektedir (Cengiz ve Demir, 2022, s. 3).

Türkiye’deki insan/kadın ticareti tespitlerinde görünür olan bir diğer göçmen grup Suriyeli mültecilerdir. Hem emek sömürüsü hem de cinsel sömürü ve küçük yaşta evlendirmelerle ilgili çalışmalar bu konudaki aciliyeti göstermektedir. Biehl ve Danış (2020) tarafından derlenen *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Çalışmaları* başlıklı kitap, özellikle Suriyeli mülteci kadınların kırılganlıklarına dikkat çekmektedir. Çakmak vd. (2024) tarafından hastane verilerinden derlenen araştırma bulguları ise erken yaşta evlendirilen Suriyeli kız çocukları arasında görülen gebeliklere vurgu yapmaktadır. CEİD tarafından yayımlanan “Kadın Mülteciler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması” (Soykan vd. 2021) da daha geniş göstergeler sunmakta ve bu alandaki önemli çalışmalara işaret etmektedir. Uluslararası gündeme ve ayrılan fonlara paralel olarak bu alandaki çalışmaların sayısı hızla artmaktadır.

“Organize suç” değil “suç için örgütlenme”

Yakın dönemli çalışmalardan bazıları da insan/kadın ticareti suçunun örgütlenme ve organize suç boyutunu ele almaktadır (Cengiz ve Demir, 2022). “How Hoteliers Act in the Form of Organized Crime in Human Trafficking: A Case Study from Turkey” (Otelciler İnsan Kaçakçılığında Organize Suç Biçiminde Nasıl Hareket Ediyor? Türkiye’den Bir Vaka

Çalışması) başlıklı çalışmada otelcilerin rolüne odaklanan yazarlar sınır illerinde turizm alanında faaliyet gösteren özel işletmelerin, potansiyel olarak cinsel sömürü amacıyla kadın ticareti suçu ile ilişkili olabileceğine işaret edilmektedir. Bu durum, AB Direktifi ve GRETA’nın raporlarında insan/kadın ticaretine olan talebi azaltmaya yönelik olarak dikkat çekilen potansiyel ekonomik sektörlerin tespit edilmesi anlamında da önemlidir. Araştırma, insan ticareti alanındaki organize suç örgütlerinden ziyade, Finckenauer’ın “suç için örgütlenme” (2007 akt. Cengiz ve Demir, 2022, s. 3) ayrımına referansla birbiri ile zayıf bağları olan ve ortak bir çıkar amacıyla işbirliği yapan bireylerin faaliyet gösterdiği bir örgütlenme biçimine işaret etmektedir. Bu örgütlenmede de otelciler önemli bir yere sahiptir. Atauz ve arkadaşları da (2009) sınır illerinde yaptıkları çalışmada benzer bir duruma dikkat çekmektedir. Cengiz ve Demir’in araştırmasının bir diğer önemli vurgusu insan/ticareti suçunun resmi olarak ele alınma biçimine ve politik söyleme ilişkindir. Uluslararası ve yerel söyleme işaret eden Cengiz ve Demir (2022, s. 3) devletin daha geniş bir etki alanı ve denetim yaratmak için insan ticaretine yönelik örgütlü bir suç söylemini benimsediğine vurgu yapmaktadır.

İnsan ticareti riskinin tespit edilebilmesi ve önlenebilmesi için Türkiye’de bulunan göçmen (ve vatandaş) gruplarını yakından anlamak ve bu grupların içinde buldukları koşulları anlamak gerekmektedir. Çoğu zaman düzensiz göç, yasadışı faaliyetler ve kaçakçılıkla ilişkisi kurulan insan/kadın ticaretini anlayabilmek için daha detaylı araştırmaya ve şeffaf verilere ihtiyaç vardır. Farklı göçmen grupların içinde buldukları koşulları, göç motivasyonlarını ve göç etme biçimlerine dair güncel akademik çalışmalar önemlidir. Türkiye’de insan/kadın ticareti ile ilgili çalışmalar, son dönemde, ticaret biçimleri, çeşitlenen göçmen grupları, riskli bölgeler ve sektörler ile suçun kapsamı gibi farklı yönlerini incelemektedir. Devletin örgütlü suç, güvenlik ve düzensiz göç ile ilişkilendirdiği bir alan olarak insan/kadın ticareti alanında araştırma yapmak hem bürokratik izinleri hem etik sorunları hem de bu suçun görünmez doğasından ötürü zor bir alandır. Veriye erişimi zor bir alanda yapılan bu araştırmaların yöntemleri üzerine de daha fazla tartışma ihtiyacı bulunmaktadır. Nitekim araştırmaların genellikle tespit edilen mağdurlarla yapıldığı görülmektedir. Koruma altındaki kişilerle (kadınlarla) yapılan bu çalışmalar etik sorunlar ve yöntem açısından yeterince tartışılmamaktadır. Örneğin nitel ya da etnografik araştırma olarak tarif edilen bazı çalışmalarda mağdurlara nasıl erişildiği, bilgilendirilmiş rıza süreçleri ve potansiyel araştırmacı-araştırılan hiyerarşisi hakkında yeterli bilgi verilmemesi bu araştırmaların sonuçlarını da olumsuz etkilemektedir. Bu çalışmalarda, tespit edilen ve gözetim altında tutulan mağdurlara genellikle kolluk güçleri aracılığıyla erişildiği bilinmektedir. Araştırmacı konumlarının yeterince tartışılmaması Türkiye’de insan/kadın ticareti ile ilgili çalışmaların yöntem ve etik sorunlarına dair tartışmaların eksikliğine de işaret etmektedir.

İnsan/Kadın Ticareti ile Mücadelede Göstergeler ve Veri Kaynakları

İnsan/kadın ticareti ile ilgili göstergeler ve veri kaynakları CEİD’in ilk tematik raporunda özetlenmektedir. Önleme, tespit, kovuşturma, koruma ve işbirliği olarak dört başlık altında verilen bu göstergeler, uluslararası insan hakları, kadın hakları ve çocuk hakları belgelerinden, sözleşmelerden ve raporlardan yararlanılarak oluşturuldu. Yaklaşık 50 kişinin katıldığı bir atölyede tartışılan bu göstergeler, Türkiye’deki veri kaynakları ve mevcut duruma dair tablolar eşliğinde sunuldu. GRETA gibi bazı uluslararası kuruluşların Türkiye raporunda insan/kadın ticareti ile mücadelenin ölçülebilmesi ve önlem alınabilmesi için benzer göstergelere yer vermesi, yaptığımız çalışmanın doğru tespitlerde bulunduğunu göstermektedir. Projenin bu üçüncü fazında da mevcut göstergelerden yola çıkarak daha detaylı ve güncellenmiş bir tablo hazırlandı. Bu tabloda insan/kadın ticaretinin farklı aşamalarına dair göstergeler ve veri kaynakları güncellemekte ve mevcut verilere dair bilgi verilmektedir.

Özetle, Türkiye’de insan/kadın ticareti ile mücadelede temel veri kaynağı, aynı zamanda tespitlerin ve ilk görüşmelerin yapıldığı, kayıtların tutulduğu ve sonrasında yönlendirmenin yapıldığı Göç İdaresi Başkanlığı’dır (GİB). GİB tarafından tutulan veriler mağdur olarak tespit edilen insanların yaşları, cinsiyetleri, uyrukları, insan/kadın ticareti biçimi, tespit edildiği yer gibi veriler içermektedir. Bu verilerin bir kısmı düzenli olarak “goc.gov.tr” web sitesinde paylaşılırken, bir kısmı ise yıllık raporlar halinde veya düzensiz bir şekilde uluslararası raporlarda yer almaktadır. Örneğin 2020’de GİB tarafından yayımlanan yıllık rapordan sonra ancak 2023 yılında TİHEK tarafından yeni bir ulusal rapor yayımlanmıştır. Ulusal Raportör olarak seçilen TİHEK’in bundan sonra insan/kadın ticaretine dair verileri düzenli olarak paylaşacak kurum olacağı tahmin edilebilir. Nitekim GİB web sitesi (goc.gov.tr) insan/kadın ticaretine dair istatistikleri kaldırmıştır ve sadece aylara göre değişen bir insan ticareti mağdur istatistiği yayımlamaktadır. Ulusal veri kaynakları arasında insan/kadın ticareti ile ilişkili diğer veriler için TÜİK, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü (ASGM), Barolar Birliği, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) gibi doğrudan veya dolaylı veri sağlayan kamu kuruluşları bulunmaktadır. Bu veriler arasında toplumsal cinsiyete dayalı insan/kadın ticareti biçimlerine dair veriler de yer almaktadır. Örneğin kız çocuklarının evlendirilmesine dair veriler, sığınma evi sayıları, destek hizmetlerinden yararlanan kadınlar ve çocuklar gibi veriler bulunmaktadır. Bu verilerin yanı sıra bazı akademik birimler, örneğin Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü gibi araştırma merkezleri ya da bağımsız akademisyenler tarafından yapılan nitel araştırmalar da konuya dair çok boyutlu bilgi üretebilmektedir.

BM, AB gibi uluslararası kuruluşlar ve ABD gibi ülkeler de düzenli olarak küresel, bölgesel ve ülke bazında veri paylaşmaktadırlar. Öyle ki bazen Türkiye’nin verilerini buradan takip etmek daha kolay olabilmektedir. Örneğin ABD TIP verileri kovuşturmalara dair daha detaylı veri sunabilmektedir. Bu kurumlar, verileri aynı zamanda diğer ülkelerle karşılaştırma yaparak da değerlendirmektedir. Bu ülkelerin ve devletlerarası kuruluşların Türkiye’den bilgi ve veri talep etmeleri sonucunda, son beş yıldır insan/kadın ticareti alanında daha düzenli veri tutulduğu iddia edilebilir. Nitekim Türkiye’ye dair en detaylı veri ve değerlendirme Avrupa Konseyi’nin İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanlar Grubu (GRETA) tarafından yapılmaktadır. Bu raporda hazırlanan güncellenmiş göstergelerde de GRETA’nın raporlarından yararlanılmıştır.

GRETA, AB’nin İnsan Ticareti ile Mücadele Sözleşmesi olan AKİTKES’e taraf ülkelere bir soru formu göndererek ve tek tek ülkeleri ziyaret ederek mevcut duruma dair ülke değerlendirmeleri yapmaktadır.³³ Son ülke değerlendirmeleri henüz yayımlanmamıştır ancak Türkiye’nin gönderdiği yanıtlara web sitesi üzerinden erişmek mümkündür (GRETA, 2023a). GRETA’nın ülkelere gönderdiği soru formunda 42 soru bulunmakta ve çok sayıda veri talep edilmektedir. Dördüncü tur değerlendirmenin odaklandığı konular, insan/kadın ticaretine karşı savunmasızlıklar ve devletlerin bu savunmasızlıklara karşı aldıkları önlemler (önleme, mağdur tespit ve destek mekanizması ile suçluların cezalandırılması) olarak belirlenmiştir. Bu önlemler aynı zamanda suçluların çalışma yöntemlerini değiştiren yapısal değişimleri işaret eden bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıma odaklanmaktadır (GRETA, 2023b, s. 2). Ayrıca ülkelere özel sorular da sorulmaktadır. **GRETA’nın insan/kadın ticaretini önleme tedbirlerine (AKİTKES Md.5,6,7) dair soru rehberinde yer alan bazı başlıklar ve sorular şöyle özetlenebilir:**

- Hangi toplumsal grupların insan/kadın ticaretine karşı savunmasız olduğunun tanımlanması,
- Savunmasız ya da kırılgan gruplara dair yapılan çalışmaların neler olduğu,
- Toplumsal grup, ekonomik sektör, coğrafi alan gibi ayrımlarla grupların tanımlanması
- Ulusal politikada bu kırılgan gruplardan nasıl bahsedildiği,
- Çocuklara özel çalışmaların neler olduğu (örn. çocuk evlendirmeleri),
- İnsan/kadın ticaretinin toplumsal cinsiyet boyutuna dair ne tür önlemler alındığı,
- Dezavantajlı azınlıkların insan/kadın ticaretine uğrama riskine dair ne tür önlemlerin alındığı (araştırma, farkındalık, sosyo-ekonomik destekler vb.),
- Engelli bireylerin insan/kadın ticaretine uğrama riskine dair ne tür önlemlerin alındığı,
- Sığınmacıların insan/kadın ticaretine uğrama riskine dair ne tür önlemlerin alındığı,
- Göçmen işçilerin insan/kadın ticaretine uğrama riskine dair ne tür önlemlerin alındığı (insan onuruna yakışır işe erişim vb),
- İş müfettişlerinin düzenli denetim yapıp yapmadığı,
- İş ve istihdam bürolarının faaliyetlerinin denetlenip denetlenmediği,
- Göç yasalarının güvenli göç yolları yaratıp yaratmadığı,
- Çevrimiçi uygulamaların denetlenmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin insan/kadın ticaretinin farklı biçimleri için kullanılma ihtimallerinin araştırılması,
- Teknoloji destekli insan/kadın ticaretine dair farkındalık çalışmalarının varlığı,

³³ <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/country-reports-and-evaluation-rounds>

- Teknoloji şirketleriyle işbirliğinin varlığı,
- Mağdurların deneyimlerinden yola çıkarak alınan önlemlerin neler olduğu (GRETA, 2023b, s. 4-6).

Tespite dair (Md. 10, 11, 12, 14, 16) soruların başlıkları ise şunlardır:

- Cinsel yöneliminden dolayı mağdur tespitinin yapıp yapılmadığı,
- Düzensiz konumdaki göçmen işçilere dair alınan önlemler ve tespitlerin neler olduğu,
- STK’larla işbirliği yapıp yapılmadığı,
- Mağdurların kendi durumlarını bildirmeleri için cesaretlendirici önlemlerin neler olduğu,
- Sınırdaki alınan önlemler,
- Kırılgan gruplara yönelik özel destek mekanizmalarının varlığı,
- Mağdurların toplumsal uyumu için alınan tedbirlerin neler olduğu,
- İkamet izinlerinin varlığı,
- Çocuk ve diğer mağdurları korumak için alınan özel önlemler,
- İnsan/kadın ticareti ile ilişkili internet içeriklerinin tespiti ve kaldırılması için yasal mevzuatın varlığı.

Kovuşturma alanında sorulan sorular:

- “Çaresizlikten yararlanma” kavramının insan ticareti tanımının bir parçası olup olmadığı; çaresizliğin ve suistimalin uluslararası mevzuatta nasıl tanımlandığı,
- Mağdurun hassasiyetlerinin failin cezasında ağırlaştırıcı bir faktör olarak değerlendirilip değerlendirilmediği,
- “Çaresizlikten yararlanma” (rızanın inşası) kavramına örnek oluşturabilen vakalara dair bilgiler,
- İnsan/kadın ticareti mağdurlarının hizmetinden yararlananlar cezalandırılıyorsa bunun uygulamada nasıl yapıldığı (örnek),
- İnsan/kadın ticareti vakalarının kovuşturulmasında ne tür teknoloji kullanıldığı.

İstatistiklere dair sorular

- Sığınma süreçlerinde tespit edilen mağdurların sayısı,
- Yasal yardım, destek, ikamet izni ve tazminat (ya da devletten finansal destek) alan mağdurlara dair veriler,

- Varsayılan ve tespit edilen insan ticareti mağdurlarının kaçına AKİTKES'te tanımlanan hakların tanındığı,
- Mülteci statüsü verilen mağdur sayısı,
- Ülkesine geri dönem mağdur sayısı,
- İnsan/kadın ticareti vakalarında kovuşturma ve sanıklara dair veriler,
- Kovuşturma kapsamında değerlendirilen özel şirketlere dair veriler.

Tablo 7. Türkiye'de İnsan/Kadın Ticaretinin Önlenmesine Dair Mevcut Göstergeler ve Veriler

Konu	İlgili İnsan hakkı/ hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
Önleme tedbirleri / Tespitler	Her türlü sömürüden korunma /Özgürlük /Güvenli yaşam hakkı	İnsan/kadın ticareti mağduru olarak tespit edilenlerin; - Sayısı - Toplam tespitlerdeki kadın/erkek ve çocuk sayıları ve oranları - Mağdurların yaşlarına göre oranları - İnsan/kadın ticareti biçimleri ve tespit edilen mağdur sayısı - Tespit edilen iller	GİB, TİHEK, ABD TIP Raporları, Eurostat, GRETA Raporları, BM Ülke raporları	GİB, TİHEK, TÜİK, Eurostat, GRETA, ABD Dışişleri Bakanlığı, BM web siteleri ve raporları.	Aylık, yıllık, düzensiz
Önleme tedbirleri / Tespitler	Her türlü sömürüden korunma /Özgürlük /Güvenli yaşam hakkı	İnsan/kadın ticareti mağduru olarak tespit edilen göçmenlerin; - Sayısı - Uyrukları - Geri Dönüş Desteği alan göçmen mağdurlar - Sığınma evinde kalanların sayısı - İnsani ikamet izni alanların sayısı	GİB, TİHEK, ABD TIP Raporları, Eurostat, GRETA Raporları	GİB, TİHEK, TÜİK, Eurostat, GRETA web siteleri ve raporları.	Aylık, yıllık, düzensiz

Önleme tedbirleri / İstatistik veri	Eşitlik /Toplumsal cinsiyet eşitliği (TCE) / Çocuk hakları	Mağdur vatandaş kadınların toplumsal konumuna dair veriler (eğitim, gelir/yoksulluk, istihdam, medeni durum/evlilik, çocuk evlilikleri vd.)	TÜİK, KSGM, UN Women	TÜİK web sitesi ve raporları, KSGM web sitesi ve raporları	Aylık ve yıllık
Önleme tedbirleri / Maddi Ceza / Yasal düzenlemeler	Her türlü sömürüden korunma, Özgürlük, Güvenli yaşam hakkı	İnsan/kadın ticareti alanında kabul edilen uluslararası sözleşmelerin varlığı (Palermo Protokolü, AKİTKES, CEDAW)	TBMM, Adalet Bakanlığı, GİB, ABD TIP Raporları, GRETA Raporları	TBMM, GİB, Adalet Bakanlığı web siteleri	Sabit veri (güncellemele r yasa maddelerinde bulunmakta)
Önleme tedbirleri /Yasal düzenlemeler	Korunma ve güvenli yaşam hakkı, Ayrımcılık yasağı	İnsan/kadın ticareti ile mücadelede ve insan/kadın ticaretini oluşturan eylemlerin cezalandırılması için gereken suç tanımı, tespiti ve maddi cezaya dair yasal düzenlemelerin varlığı	TCK, TBMM, Adalet Bakanlığı, Genelgeler ve yönetmelikler.	GİB, TBMM, Adalet bakanlığı Web siteleri	Yıllık
Önleme tedbirleri / Maddi ceza istatistikleri	Her türlü sömürüden korunma/ Özgürlük/ Güvenli yaşam hakkı	İnsan/kadın ticareti suçu ile ilgili açılan yeni ceza davası sayısı, Kovuşturma sayısı, Sanık sayısı, Mahkum edilen sanık sayısı Beraat eden sanık sayısı	GİB ve TİHEK Yıllık Göç Raporları, ASİG (Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü), ABD TIP Raporları,	GİB web sitesi, raporları ve istatistikleri. UYAP Eurostat, ABD TIP web sitesi, GRETA web sitesi	Yıllık ya da düzensiz

Cinsiyete göre ceza alan sanık sayısı			Eurostat, GRETA Raporları		
Önleme tedbirleri / Göçmenlerin düzenli göç kanallarına erişimi	İnsan onuruna yakışan iş / İstihdama erişim	Göçmenlerin ve mültecilerin çalışma izinlerine erişimlerine dair yasal düzenlemenin varlığı	TBMM, ÇSGB, GİB	TBMM, Mevzuat.gov.tr, ÇSGB web sitesi, GİB web sitesi	Sabit veri
Önleme tedbirleri / Göçmenlerin çalışma istatistikleri	İnsan onuruna yakışan iş/ Her türlü sömürüden korunma/ Özgürlük/ Güvenli yaşam hakkı	Göçmenlerin çalışma istatistikleri, - Kadın-erkek oranları, - Yaş grubu ve cinsiyete göre çalışma izinleri sayısı, - Uyruklara ve cinsiyete göre yabancılara verilen çalışma izni sayısı, - Ev içi işlerde çalışma izni ile çalışan göçmen kadınların sayısı, - Ekonomik faaliyetlere göre verilen çalışma izin sayısı, - İllere ve cinsiyete göre çalışma izinleri	ÇSGB web sitesi ve yıllık raporları (2020)	ÇSGB Uluslararası İşgücü Çalışma İstatistikleri	Yıllık
Önleme tedbirleri/ Göç kanallarına erişim	İnsan onuruna yakışan iş / İstihdama erişim	Göçmen ve mültecilerin çalışma izinlerine erişim ile ilgili çok dilli bilgi ve yönlendirmelerin varlığı	ÇSGB, GİB	https://ecalisma.izni.csgeb.gov.tr/eizin , goc.gov.tr	Sabit veri
Koruma/ Destek hizmetleri	Her türlü sömürüden korunma hakkı/	İnsan ticareti mağdurlarına sunulan	Adalet Bakanlığı, TBB, GİB, KSGM, Sağlık Bakanlığı,	GİB web sitesi, Adalet Bakanlığı, TBB,	Sabit veri (güncelleme belirtilmemiş)

	Destek hizmetlerine erişim/ İnsanca muamele hakkı/ TCE	- Ücretsiz yasal desteklerin varlığı (ücretsiz avukat ve temsil hakkı), - Ücretsiz sağlık hizmetlerine erişimin varlığı - Ücretsiz psiko-sosyal destek hizmetlerinin varlığı	Cumhurbaşkanlığı	GİB, KSGM, Sağlık Bakanlığı Yönetmelikler, KSGM, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (63)	
Koruma/ Destek hizmetleri /İstatistikler	Her türlü sömürüden korunma hakkı/ Destek hizmetlerine erişim/ İnsanca muamele hakkı/ TCE	- Koruma hizmetlerinden yararlanan mağdur sayısı - Sığınma evinde kalan mağdur sayısı, - Sığınma evi ve yatak kapasitesi sayısı - İkamet izinlerine erişen mağdur sayısı - İşgücüne erişen mağdur sayısı	Adalet Bakanlığı, TBB, GİB, KSGM, Sağlık Bakanlığı, Eurostat, ABD TIP	Adalet Bakanlığı, TBB, GİB, KSGM, Sağlık Bakanlığı, Eurostat, ABD TIP	Yıllık
Önleme tedbirleri /Projeler	Her türlü sömürüden korunma hakkı	İnsan ticaretinin önlenmesi, mağdurlarının tespiti ve korunmasına dair yürütülen projelerin varlığı	GİB, KSGM, TİHEK, UGÖ, ICMPD, BMMYK,	GİB, KSGM, IOM vd. web siteleri	Düzensiz veri
Önleme tedbirleri / Soruşturma ve kovuşturma	Her türlü sömürüden, satış ve insan ticaretinden korunma hakkı/ TCE	İnsan/Kadın ticareti ile mücadelede özel ve tüzel (şirket, dernek, vakıf vb.) kişilere yönelik cezai yaptırımların varlığı (TCK,80)	TCK	TCK	Sabit veri

Tablo 8. Türkiye'de Toplanması Önerilen İnsan/Kadın Ticaretinin Önlenmesine Dair Veriler ve Göstergeler

Konu	İlgili İnsan hakkı/ hakları	Gösterge	Önerilen Veri kaynağı	Önerilen Veri toplama yöntemi	Önerilen Veri toplama sıklığı
Önleme tedbirleri / Tespitler / Genel İstatistik	Toplumsal cinsiyet eşitliği (TCE)/ Her türlü sömürüden korunma hakkı/ Özgürlük/ Güvenli yaşam hakkı	Toplumsal cinsiyete dayalı insan/kadın ticareti biçimlerine dair standartlaştırılmış verilerin varlığı; - Kadınların insan ticareti tipleri, - İnsan ticareti tiplerinde kadın/erkek oranı, - 18 yaşından küçük kız çocuklarının insan/kadın ticareti biçimleri, - Dijital kanallardan kadın ticaretine uğrayan kadın sayısı	GİB, KSGM, GRETA	GİB, KSGM, GRETA	Yılda 1
Önleme tedbirleri / Tespitler / Göçmen kadınlar	TCE (TCE)/ Her türlü sömürüden korunma hakkı/ Özgürlük/ Güvenli yaşam hakkı	Göçmen kadınların insan/kadın ticareti biçimleri - Kadınların vatandaş olduğu ülkeye ve kadın ticareti biçimine göre dağılımı - Göçmen kadınların Türkiye'deki göçmen statüsüne göre uğradıkları insan/kadın ticareti biçimleri - Geri gönderme merkezlerinde tespit edilen göçmen kadın sayısı/ toplumsal cinsiyete dayalı toplam tespit sayısı	GİB, EGM	GİB, EGM	Yılda 1

		- Geri gönderme merkezlerinde tespit edilen kadın ticareti tipi / toplumsal cinsiyete dayalı toplam tespit oranı			
Önleme tedbirleri / Tespitler	Özgürlük/ Yasa önünde eşitlik/ İnsan onuruna saygı	İzinsiz fuhuş yapmak/seks satmak sebebiyle gözaltına alınan kadınların; - İnsan/kadın ticareti mağdur tespit sürecine yönlendirilme oranı - Yönlendirilen kadınların vatandaş/göçmen ya da mülteci oranı	EGM, GİB	EGM, GİB web siteleri, raporlar	Yılda 1
Önleme tedbirleri / Tespitler	TCE/ Çocuklara özel koruma hakkı	Zorla ya da çaresizliğinden yararlanarak evlendirme yoluyla insan/kadın ticaretine maruz kalan kız çocuklarının; - Sayısı - Göçmen statüsü (vatandaş, mülteci vd.) - Tespitlerin nasıl yapıldığı	GİB, EGM, AİGM	GİB, EGM, AİGM web siteleri, yıllık raporlar	Yılda 1
Önleme tedbirleri / Tespitler/ Maddi ceza	TCE/ Her türlü sömürüden korunma/ Özgürlük/ Güvenli yaşam hakkı	Cinsiyete göre ayrıştırılmış dava ve cezalar; - Açılan kovuşturma sayısı - Açılan yeni dava sayısı / toplumsal cinsiyete dayalı insan ticareti davası sayısı - Kadın/erkek sanık sayısı - Kadın/erkek hükümlü sayısı - Ceza alan kadın / sanık kadın sayısı	GİB, AİGM, GRETA, Eurostat, ABD TIP	AİGM ve GİB web sitesi	Yılda 1

- Ceza alan erkek / sanık erkek sayısı					
Önleme tedbirleri / Bilgilendirme	Özgürlük/ Güvenli yaşam/ Her türlü sömürüden, satış ve insan ticaretinden korunma hakkı/ Ayrımcılık yasağı	İnsan/kadın ticareti riski altındaki göçmen, sığınmacı grupları hedef alan; - Yasal haklar konusunda cinsiyete duyarlı, erişilebilir yazılı ve sesli, farklı dillerde bilgilendirme kampanyalarının varlığı. - İnsan ticareti suçunun tanımı, biçimleri ve danışma yerleri konularında TCE duyarlı, erişilebilir yazılı ve sesli, farklı dillerde bilgilendirme kampanyalarının varlığı	GİB, BMMYK, Sağlık Bakanlığı, İlgili STÖ'ler	GİB, BMMYK, Sağlık Bakanlığı, İlgili STÖ'ler	Düzenli aralıklar (en az 6 ay)
Önleme tedbirleri / Bilgilendirme	Güvenli yaşam/ Her türlü sömürüden, satış ve insan ticaretinden korunma hakkı Ayrımcılık yasağı	Toplumsal cinsiyete dayalı insan ticaretine uğrama riski olan kadın ve kız çocuklarına dair; - Yapılan çalışmaların neler olduğu, - İstihdam sektörü, toplumsal grup, coğrafi alan gibi bilgilerin tanımlanıp tanımlanmadığı, - Bilgilendirme ve farkındalık kampanyaları (sağlık kurumları, hastaneler, toplu taşıma araçları, billboardlar) - Danışmanlık ve iletişim bilgilerinin varlığı	GİB, Sağlık Bakanlığı, MEB, İlgili STÖ'ler, GRETA	GİB	Düzenli aralıklar (en az 6 ay)
Önleme Tedbirleri /Eğitim	Her türlü sömürüden, satış ve insan ticaretinden	İnsan/kadın ticareti vakalarıyla karşılaşma ihtimali olan kamu çalışanlarını hedefleyen, cinsiyete göre	GİB, STÖ'ler	GİB ve STÖ web siteleri, raporlar	Yılda 1

	korunma hakkı/ TCE	ayrıştırılmış, hak temelli ve TCE'ye duyarlı insan/kadın ticareti eğitimlerin varlığı			
Önleme Tedbirleri /Eğitim	Her türlü sömürüden, satış ve insan ticaretinden korunma hakkı/ TCE	İnsan/kadın ticareti vakalarıyla karşılaşma ihtimali olan kamu çalışanlarını hedefleyen, cinsiyete göre ayrıştırılmış, hak temelli ve TCE'ye duyarlı insan/kadın ticareti eğitimler alan; - Sağlık personeli sayısı (kadın/erkek sayısı) - Hukuk personeli sayısı (kadın/erkek sayısı) - Eğitim personeli sayısı (kadın/erkek sayısı) - Kolluk personeli sayısı (kadın/erkek sayısı)	GİB, STÖ'ler	GİB ve STÖ web siteleri, raporlar	Yılda 1
Önleme Tedbirleri /Tespitler	Her türlü sömürüden, satış ve insan ticaretinden korunma hakkı/ TCE	Hak temelli ve TCE'ye duyarlı eğitim almış uzmanlar tarafından yapılan tespitlerin oranı, TCE duyarlı mağdur tespitine yönelik etik kodların yer aldığı rehber kullanımı	GİB, EGM, Jandarma, KSGM, STÖ'ler	GİB, KSGM ve STÖ web siteleri, raporlar	Yılda 1
Önleme tedbirleri / Göç kanalları	Özgürlük ve güvenli yaşam; Ayrımcılık yasağı	Risk altındaki göçmen, sığınmacı ve mülteci kadın grupları için yasal göç, ikamet ve çalışma kanallarının varlığı ve erişilebilirliği	GİB, ÇSGB	GİB, ÇSGB web siteleri	Sabit veri
Önleme tedbirleri / Yasal düzenlemele r	Özgürlük ve güvenli yaşam / Ayrımcılık yasağı	Çalışma izni ile çalışan göçmen, sığınmacı ve mülteci kadın sayısının; - İkamet izni olan göçmen, sığınmacı ve mülteci kadın sayısına oranı	GİB, ÇSGB	GİB, ÇSGB web siteleri, konsolosluklar	Yılda 1

		- Ekonomik faaliyetlere göre verilen çalışma izinlerinin ve cinsiyete göre ayrıştırılması (örn. yatılı bakım hizmetleri / kadın - erkek sayısı)			
Önleme tedbirleri / Denetim	Özgürlük/ Her türlü sömürüden, satış ve insan ticaretinden korunma hakkı	Evlilik büroları, iş bulma ve turizm acenteleri, oteller ve eskort servisleri gibi işyerlerinin lisanslarının ve faaliyetlerinin denetlenmesini mümkün kılan yasal düzenlemelerin varlığı.	GİB, ÇSGB, Meslek Odaları	GİB, ÇSGB, Meslek Odaları raporları ve web siteleri	Yılda 1
Önleme tedbirleri / Sosyal ve ekonomik destekler	Sosyal ve ekonomik desteklerden yararlanma hakkı	Türkiye'deki hukuki statüsüne göre (vatandaş, sığınmacı, göçmen ve mülteci) psiko-sosyal ve ekonomik desteklerden yararlanan kadın ve kız çocuklarının sayısı	ASHB, KSGM	ASHB, KSGM raporları ve istatistikleri	Yılda 1
Önleme tedbirleri / Araştırma	Bilgi edinme / TCE	Kadın ticareti ile ilgili toplumsal cinsiyete dayalı araştırmaların düzenli olarak izlenmesi, verilerinin tutulması	YÖK, Akademik veri tabanları	YÖK ve akademik veri tabanları	Ayda 1

Konu	İlgili İnsan hakkı/ hakları	Gösterge	Önerilen Veri kaynağı	Önerilen Veri toplama yöntemi	Önerilen Veri toplama sıklığı
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çerçevesinde Koruma Önlemleri					
Koruma önlemleri	TCE / Maddi ve manevi bütünlüğe saygı	Tespit edilen mağdurlar için toplumsal cinsiyete hassas destek hizmetlerinin varlığı	GİB, ASHB, STÖ'ler	GİB, ASHB web sitesi ve istatistikleri	Yılda 1
Koruma önlemleri /Tespit	TCE	Kadın ticareti tespitinden sorumlu tüm kamu çalışanları içinde kadın çalışan oranı	GİB, STÖ'ler	GİB istatistikleri, STÖ'ler	Yılda 1
Koruma önlemleri	TCE	Mağdurların deneyimlerinden yola çıkarak alınan TCE duyarlı önlemlerin neler olduğu	GİB, KSGM, STÖ'ler	GİB, KSGM, STÖ'ler	Yılda 1
Koruma önlemleri/ Tespitler	İnsan onuruna saygı/ Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı yasağı	Mağdur tespitinde TCE duyarlı standart uygulama prosedürlerinin varlığı Düşünme süresinden yararlanan kadın sayısı Destek hizmetlerinden yararlanan kadın sayısı İş piyasasına erişen kadın mağdur sayısı Tazminat alan mağdur sayısı	GİB, İTMMKHY, STÖ'ler	GİB web sitesi, araştırma ve raporlar	Yılda 1

Koruma önlemleri/ Tespitler	Yasal korumaya erişim hakkı	İnsan/kadın ticareti mağduru kadınlara nasıl erişim sağlandığı	GİB	GİB web sitesi	Yılda 1
Koruma önlemleri/ Tespitler	Ayrımcılık yasağı/ TCE	İnsan/kadın ticareti suçundan (TCK Md.80) açılan davaların Fuhşa zorlama suçu (TCK Md. 227) olarak tanımlanma oranı	AİGM, EGM, GİB	AİGM web sitesi istatistikleri, GİB istatistikleri	Yılda 1
Koruma önlemleri /Tespitler /Çocuklar	Çocuğun korunma hakkı/ Çocuğun yüksek yararı/ Ayrımcılık yasağı/ TCE	Kız çocukların evlilik yoluyla insan ticaretine konu olmasının ulusal mevzuatta açıkça bir suç olarak tanımlanması	TBMM, GİB, ASHB, Adalet Bakanlığı	TBMM, ASHB, GİB, Adalet Bakanlığı web siteleri ve verileri	Sabit veri
Koruma tedbirleri	Çocuğun yüksek yararı/ Çocukların yaşam ve korunma hakkı /TCE	Toplumsal cinsiyete duyarlı - Barınma ve sağlık yardımı alan - Özel psiko-sosyal destekten yararlanan - Yasal destek alan - Eğitim alan kız çocuk mağdur sayısı	KSGM, GİB	KSGM, GİB web siteleri ve raporları	Yılda 1
Koruma tedbirleri	Güvenli yaşam ve korunma hakkı/	Zorla evlendirilme yoluyla insan ticareti mağduru olan kız çocuklarının kalabileceği TCE duyarlı özel sığınakların varlığı	KSGM, GİB	KSGM,	Yılda 1

	TCE			GİB web siteleri ve verileri	
Koruma tedbirleri	TCE / Psiko-sosyal desteklere erişim hakkı	TCE duyarlı çok dilli telefon yardım hattının varlığı	ASPB, GİB	ASPB, GİB web siteleri ve raporları	Yılda 1
Koruma tedbirleri	Özgürlük ve güvenli yaşam/ Adalet erişim	İnsan/kadın ticareti mağduru kadınların tazminata erişim mekanizmasının varlığı	Adalet Bakanlığı, GİB	Adalet Bakanlığı, GİB raporları	Sabit veri

Konu	İlgili İnsan hakkı/ hakları	Gösterge	Önerilen Veri kaynağı	Önerilen Veri toplama yöntemi	Önerilen Veri toplama sıklığı
Maddi Ceza Konusunda Göstergeler					
Maddi ceza /Yasal düzenlemeler	Korunma ve güvenli yaşam hakkı/ TCE/ Ayrımcılık yasağı	TCE duyarlı ulusal mevzuat, eylem planları ve stratejilerin varlığı	GİB, ASPB, Kalkınma Bakanlığı	GİB, ASPB, Kalkınma Bakanlığı web siteleri, raporları	Yılda 1
Maddi ceza /Yasal düzenlemeler	Korunma ve güvenli yaşam hakkı/ TCE/ Ayrımcılık yasağı	İnsan/kadın ticareti ile mücadelede yasal düzenlemelerin ve politika belgelerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olarak tercüme edilmesi	GİB, TBMM, Adalet Bakanlığı TCK, Genelgeler ve yönetmelikler	GİB, TBMM, Adalet Bakanlığı Web siteleri	Sabit veri
Maddi Ceza/ Talebi azaltıcı tedbirler	TCE/ Güvenli yaşam ve korunma hakkı	İnsan/kadın ticaretine maruz kalan kadınların ve kız çocuklarının sunmaya zorlandığı hizmetlerden bilerek hizmet satın alan, yararlanan ya da göz yuman kişilerin ağırlaştırılmış ceza alması için yasal düzenlemenin varlığı	GİB, TBMM, Adalet Bakanlığı TCK, Genelgeler ve yönetmelikler	GİB, TBMM, Adalet Bakanlığı web siteleri	Yılda 1
Maddi ceza	Güvenli yaşam ve korunma hakkı	İnsan/kadın ticareti suçundan dolayı ceza alan işletme sayıları ve faaliyet alanları	AİGM, GİB	AİGM GİB web siteleri ve raporları	Yılda 1
Uluslararası ve Sivil Toplumla İşbirliği					

İşbirliği / Kişisel Verilerin Korunması	Güvenli yaşam ve korunma/ Özel yaşama ve kişisel bilgilere saygı	-Kadın ticaretine maruz kalan kişilerin korunma süreçlerinde, özel yaşama saygı ve kimlik bilgilerinin gizliliği ilkesine uygun olması	GİB	GİB raporları	Yılda 1
İşbirliği / STÖ'ler	Güvenli yaşam ve insan ticaretinden korunma / TCE	- İnsan/kadın ticareti ile mücadele alanında çalışan TCE duyarlı STÖ'lerin ve faaliyetlerinin tanımlanması, - İnsan/kadın ticareti ile mücadelede toplumsal cinsiyete duyarlı STÖ'lerle işbirliği alanlarının tanımlanması	GİB, STÖ'ler	GİB, STÖ'ler web siteleri, raporlar	Yılda 1
İşbirliği/ Özel sektör	Güvenli yaşam ve insan ticaretinden korunma	İnsan/kadın ticareti ile ilgili özel sektör kuruluşlarının TCE duyarlı faaliyetleri	GİB, STÖ'ler	GİB, STÖ'ler web siteleri, raporlar	Yılda 1

Kaynakça

AKİTKES (2009) Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi. Türkçe Çeviri. (erişim: 07.07.2024)

<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/1371>

Assumpta, N. And Laiboni, N. (2018) Women’s Labour Migration On The Africa-Middle East Corridor: Experiences Of Migrant Domestic Workers From Uganda. https://Www.Gaatw.Org/Publications/Uganda_Country_Report.Pdf

Atong, K., Mayah, E. And Odigie, A. (2018) Africa Labour Migration To The GCC States: The Case Of Ghana, Kenya, Nigeria And Uganda. An African Trade Union Overview.

https://www.ituc-africa.org/IMG/pdf/ituc-africa_study-africa_labour_migration_to_the_gcc_states.pdf

Atauz, S., Akbaş, E. and Atasü-Topçuoğlu, R. (2009). Human Trafficking in Turkey: Findings from Northeastern Anatolia. *Asian and Pacific Migration Journal*, 18(3), 419-440.

Ayata, A., Beşpınar Akgüner, F. U. ve Çelik, K. (2008). Türkiye’de İnsan Ticaretinin Farklı Formlarına Olan Talebin İncelenmesi. Ankara: IOM.

Biehl, K. ve Danış, D. (Ed.) (2020) *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları*, İstanbul: Göç Araştırmaları Derneği.

<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/1642>

Bolin, B ve Kurtz, L.C. 2018. “Race, Class, Ethnicity, and Disaster Vulnerability”, Handbook of Disaster Research, Handbooks of Sociology and Social Research. H. Rodríguez et al. (eds.). ss. 181-199. Springer International Publishing.

CBK (Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi) (2020). Suç Mağdurlarının Desteklenmesine dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Sayı: 63, Resmî Gazetenin Tarihi-Sayısı: 10/6/2020-31151. (erişim: 09.08.2024) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.63.pdf>

Cengiz, M., ve Demir. O.O. (2022) How Hoteliers Act in the Form of Organized Crime in Human Trafficking: A Case Study from Turkey. *Social Sciences* 11: 511.

CoE (2024) General Reports on GRETA’s activities. (erişim: 12.07.2024)

<https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/general-reports>

CoE (2023). Action against Trafficking in Human Beings. Newx "GRETA carries out the second evaluation visit of Türkiye" (erişim: 07.07.2024) <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/-/greta-carries-out-the-second-evaluation-visit-of-t%C3%BCrkiye>

Coşkun, E. (2014). Türkiye'de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti. *Çalışma ve Toplum*, (42), 185-206.

<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/64>

Coşkun, E. (2018). İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. Ankara: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği-CEİD.

<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/181>

Coşkun, E. (2020) İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması: 2018-2020 Güncellemesi. Ankara: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği-CEİD.

<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/1175>

Coşkun, E. (2022) "Türkiye'nin İnsan Ticareti ile Mücadelesinde Kör Noktalar", E. Coşkun, S. Kaşka ve L. Williams (Ed). *Göçmen ve Mülteci Kadınlar: Türkiye'de Araştırma, Politika ve Uygulamada Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı* (ss. 181-202). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Coşkun, E. & Williams, L. (2024) Ugandan women and sex trafficking in Istanbul. *International Migration*, 00, 1-14.

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2020) Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Sayı:63, Yayımlandığı Resmî Gazete: 10/6/2020-31151. (erişim: 07.07.2024) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.63.pdf>

Çakmak, H. M., Kocabay, K., Temizkan, R. C., Turay, S., Ozde, S., Kurt, F., Sav, N. M., Erguven, M., & Coşkun, E. (2024) Refugee and asylum-seeker children and health problems in the city of Duzce, Türkiye. *Child: Care, Health and Development*, 50(4), e13295.

Directorate for EU Affairs (2024) News: The EU Directive on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims was amended. (erişim: 06.07.2024) https://www.ab.gov.tr/the-eu-directive-on-preventing-and-combating-trafficking-in-human-beings-and-protecting-its-victims-was-amended_53816_en.html

EIGE (European Institute for Gender Equality) (2018) Gender-specific measures in anti-trafficking actions. European Institute for Gender Equality. (erişim: 16.05.2024)

<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/977>

Erder, S. and Kaşka, S. (2003) Irregular Migration and Trafficking in Women: The Case of Turkey. Istanbul: IOM.

EUR-Lex (2024) Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA Erişim: 06.07.2024.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036&qid=1720287979701>

Eurostat (2024) Trafficking in human beings statistics. (Number of registered victims and of suspected and convicted traffickers) (erişim: 05.07.2024)

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Trafficking_in_human_beings_statistics

Eurostat (2022) Statistics and trends in trafficking in human being in the European Union in 2019-2020 accompanying the Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (Fourth Report) (2022 edition) Brussels, 19.12.2022 SWD (2022) 429 final. (erişim: 06.07.2024)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022SC0429&from=EN>

GAATW (2024) News: Joint NGO Statement on recast EU Anti-Trafficking Directive 25 April 2024. (erişim: 06.07.2024) <https://gaatw.org/events-and-news/68-gaatw-news/1311-joint-ngo-statement-on-recast-eu-anti-trafficking-directive>

GİB (Göç İdaresi Başkanlığı) (2024) İstatistikler. İnsan Ticareti ile Mücadele. (erişim: 25.06.2024) <https://goc.gov.tr/insan-ticareti-ile-mucadele-istatistik>

GİGM (2019) 2018 Türkiye’nin İnsan Ticareti ile Mücadele Raporu. Yayın no: 52. Eylül 2019. Ankara: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.

<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/1991>

GloTIP (2022) Report on Trafficking in Persons. Office on Drugs and Crime. UNODC. (erişim: 01.07.2024) <https://www.unodc.org/unodc/data-and-analysis/glotip.html>

GRETA (2019) Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Turkey. First evaluation round. 8 October 2019. (erişim: 01.07.2024) <https://rm.coe.int/report-concerning-the-implementation-of-the-council-of-europe-conventi/1680981563>

GRETA (2021) 11th General Report On Greta’s Activities. (erişim 01.07.2024)
<https://rm.coe.int/greta-11th-general-report-of-activities-2022-en/1680a72bb8>

GRETA (2023) 13th General Report, GRETA (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings). (erişim: 06.07.2024) <https://rm.coe.int/13th-general-report-on-greta-activities-covering-the-period-from-1-jan/1680af7268>

GRETA (2023a) Reply from Türkiye to the Questionnaire for the evaluation of the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the parties Second evaluation round Reply submitted on 2 June 2023. (erişim: 06.07.2024) <https://rm.coe.int/reply-from-turkiye-s-reply-to-the-questionnaire-for-the-implementation/1680ac117f>

GRETA (2023b) Questionnaire for the evaluation of the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the Parties
Fourth evaluation round Thematic focus: Addressing vulnerabilities to trafficking in human beings. (erişim: 01.07.2024) <https://rm.coe.int/questionnaire-for-the-evaluation-of-the-implementation-of-the-council-/1680abd8fa>

GRETA (2023c) Monitoring of the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Türkiye. **Annex 1:** The national referral mechanism workflow. (erişim: 01.07.2024) <https://rm.coe.int/annex-1-to-the-government-of-turkiye-s-reply-to-greta-s-2nd-evaluation-/1680ac117a>

GRETA (2024) Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Türkiye, Second Evaluation Round, 22 October 2024.
<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2505>

GSI (Global Slavery Index) (2022) Global Slavery Index/Regional Findings Africa. Erişim: 13.07.2024. <https://www.walkfree.org/global-slavery-index/findings/regional-findings/africa/>

GSI (Global Slavery Index) (2023) Global Findings. (erişim: 01.07.2024)
<https://www.walkfree.org/global-slavery-index/findings/global-findings/>

ICMPD (2024). ICMPD in a minute (2024). (erişim: 01.07.2024) <https://www.icmpd.org/about-us/about-icmpd#video-48028>

IOM Türkiye (2023) IOM ve GİB, Türkiye'de insan ticaretiyle mücadele için yeni proje başlattı. 09 Mayıs 2023. (erişim: 01.07.2024) <https://turkiye.iom.int/tr/news/iom-ve-gib-turkiyede-insan-ticaretiyle-mucadele-icin-yeni-proje-baslatti>

Konneh, K. F. (2023) Migration and Human Trafficking: The Case Study of the Deceptive Sub-Saharan African Women in Turkey, *Turkish Journal of Diaspora Studies*, 3(2), 146-169.

KSGM (2021) Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı 2021-2025. (erişim: 08.07.2024) <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf>

Kutuk, M. O., Kilicaslan, F., Tufan, A. E., Celik, F., Gokcen, C., Gozukara Bag, H., ... Kutuk, O. (2022) An exploratory, single-center study of factors associated with child marriage among Syrian female adolescents residing in Turkey. *Children's Health Care*, 53(2), 131-147.

La Strada (2022) Policy paper: The Impact of Criminalising the 'Knowing Use' on Human Trafficking. December 2022. (erişim: 06.07.2024) <https://documentation.lastradainternational.org/lisidocs/3476-LSI%20-%20Policy%20Paper%20-%20Knowing%20Use%20on%20Human%20Trafficking%20-%202022.pdf>

Mechanic, D. ve Tanner, J. (2007) Vulnerable people, groups, and populations: societal view. *Health affairs*, 26 5, 1220-30.

OSCE (Organisation for Security and Co-operation in Europe) (2024a) Combating Trafficking in Human Beings. <https://www.osce.org/combating-human-trafficking>

OSCE (Organisation for Security and Co-operation in Europe) (2024b) OSCE PA Annual Session 2024- Side Event: Legislative Action to Prevent the Misuse of Technology for Trafficking in Human Beings. (erişim: 06.07.2024) <https://www.osce.org/cthb/571717>

Özkan, B. (2022). *Kızım Artık Evindesin*. İstanbul: Tara Kitap.

Resmi Gazete (2016) İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik. (erişim: 11.07.2024)
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-9.htm>

SBB (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı) (2024) 12. Kalkınma Planı. (erişim: 25.06.2024)
<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2318>

Soykan, C., Biehl, K. ve Hazan, C. (2021) Kadın Mülteciler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. Ankara: CEİD.
<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/1801>

TCK (Türk Ceza Kanunu) (2004) Türk Ceza Kanunu, Resmi Gazete. 12.10.2004. (erişim: 06.07.2024) <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>

TIP (Trafficking in Persons Report) (2020) Trafficking in Persons Report 2020. The US State. (erişim: 16.04.2023) <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/2020-TIP-Report-Complete-062420-FINAL.pdf>

TIP (Trafficking in Persons Report) (2021) Trafficking in Persons Report. USA Department of State, June 2021. (erişim: 27.06.2024) <https://www.state.gov/reports/2021-trafficking-in-persons-report/>

TIP (Trafficking in Persons Report) (2022) Trafficking in Persons Report, July 2022. USA Department of the State, June 2022. (erişim: 27.06.2024) <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/04/337308-2022-TIP-REPORT-inaccessible.pdf>

TIP (Trafficking in Persons Report) (2023) Trafficking in Persons Report, July 2023. USA Department of State, June 2023. (erişim: 27.06.2024) <https://www.state.gov/reports/2023-trafficking-in-persons-report/>

TİHEK (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu) (2023) İnsan Ticaretiyle Mücadele Türkiye Ulusal Raporu.
<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2504>

TÜİK (2024) Evlenme ve Boşanma İstatistikleri. Yayın: 22 Şubat 2024. İstatistikler. “Karşılıklı yaş grubuna göre evlenenler, 2001-2023”. (erişim: 12.07.2024)
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2023>.

UNODC (2021) The Effects of the COVID-19 Pandemic on Trafficking in Persons and Responses to the Challenges: A Global Study of Emerging Evidence. UNODC. (erişim: 12.07.2024)

https://www.unodc.org/documents/humantrafficking/2021/The_effects_of_the_COVID-19_pandemic_on_trafficking_in_persons.pdf

UNODC, (2024) Country Profiles: Türkiye. (erişim: 25.06.2024)
<https://dataunodc.un.org/content/country-list>

UNODC (2024a) Sustainable Development Goals and Human Trafficking. (erişim: 25.06.2024) <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/sdgs.html>

UNFPA (2021) Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Temel Bilgiler Rehberi.

<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/1843>

United Nations. (2000). Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. (erişim: 06.07.2024)

https://www.unodc.org/res/human-trafficking/2021the-protocol-tip_html/TIP.pdf

U.S. Department of Justice (2000) Key Legislation: The Trafficking Victims Protection Act of 2000. (erişim: 26.06.2024) [https://www.justice.gov/humantrafficking/key-legislation#:~:text=The%20Trafficking%20Victims%20Protection%20Act%20of%202000%20\(TVPA\)%2C%20Pub.of%20slavery%20domestically%20and%20internationally.](https://www.justice.gov/humantrafficking/key-legislation#:~:text=The%20Trafficking%20Victims%20Protection%20Act%20of%202000%20(TVPA)%2C%20Pub.of%20slavery%20domestically%20and%20internationally.)

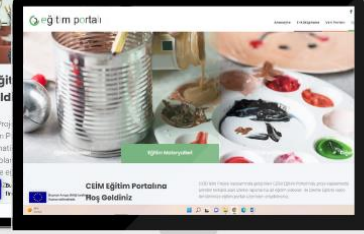
Yaman, M. (2020). “Çocuk Evlendirmeleri: Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Aileler İçin Hayatta Kalma Stratejisi mi?”, E. Coşkun, S. Kaşka ve L. Williams (Ed). *Göçmen ve Mülteci Kadınlar: Türkiye’de Araştırma, Politika ve Uygulamada Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı* (ss. 240-248). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Keşfet!

e-kütüphane

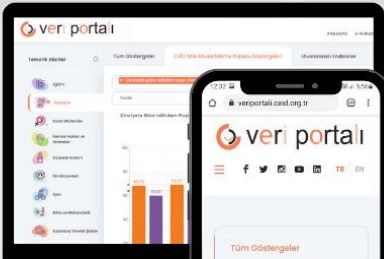
Öğren!

eğitim portali

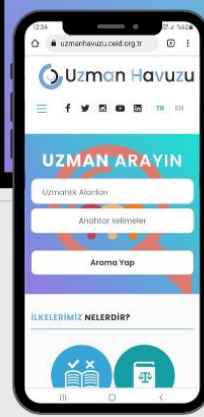

veri portali

İzle!

uzman havuzu

Danış!